

Program EU i CG za
zapošljavanje, obrazovanje
i socijalnu zaštitu

Dalji razvoj lokalnih
inicijativa za
zapošljavanje

Program ko-finansiraju
Evropska unija i
Vlada Crne Gore

Naziv projekta: *Dalji razvoj lokalnih inicijativa za zapošljavanje u Crnoj Gori*
Ugovor broj: CFCU/MNE/085
Identifikacioni broj projekta: *EuropeAid/139848/IH/SER/ME – ponovo objavljeno*

Aktivnost 1.4

ANALIZA LOKALNIH TRŽIŠTA RADA U CRNOJ GORI

FINALNA VERZIJA

Dr Mihail Arandarenko
Milika Mirković

28. maj 2020.

Ulažemo u ljude.
www.eesp.me

SADRŽAJ

1. UVODNE NAPOMENE	4
2. MAKROEKONOMSKI I STRATEŠKI OKVIR	5
3. ANALIZA TRŽIŠTA RADA CRNE GORE NA NACIONALNOM I REGIONALNOM NIVOU	8
4. METODOLOGIJA PRIMIJENJENA U ANALIZI LOKALNIH TRŽIŠTA RADA	15
5. DETALJNE ANALIZE LOKALNIH TRŽIŠTA RADA	22
5.1. ANDRIJEVICA: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	22
5.2. BAR: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	26
5.3. BERANE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	30
5.4. BIJELO POLJE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	34
5.5. BUDVA: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	38
5.6. CETINJE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	42
5.7. DANILOVGRAD: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	46
5.8. GUSINJE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	50
5.9. HERCEG NOVI: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	53
5.10. KOLAŠIN: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	57
5.11. KOTOR: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	61
5.12. MOJKOVAC: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	63
5.13. NIKŠIĆ: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	68
5.14. PETNJICA: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	72
5.15. PLAV: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	75
5.16. PLUŽINE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	80
5.17. PLJEVLJA: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	83
5.18. PODGORICA: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	87
5.19. ROŽAJE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	91
5.20. ŠAVNIK: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	95
5.21. TIVAT: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	99
5.22. TUZI: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	103
5.23. ULCINJ: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	105
5.24. ŽABLJAK: ANALIZA TRŽIŠTA RADA	109
6. ZAKLJUČAK	113

1. UVODNE NAPOMENE

Analiza lokalnih tržišta rada predstavlja, zajedno sa analizom funkcionisanja koncepta lokalnog partnerstva za zapošljavanje (LPZ), dijagnostički dio projekta "Dalji razvoj lokalnih inicijativa za zapošljavanje u Crnoj Gori". Ova analiza predstavlja informacionu osnovu u razvijanju lokalnih strategija zapošljavanja i ljudskih resursa i pratećih akcionih planova i u razvoju aktivnih mjera tržišta rada prilagođenih lokalnim tržištima rada. Takođe, ona treba da pomogne u razvoju kapaciteta u okviru uspostavljenih LPZ-ova za razvoj, upravljanje i sprovođenje lokalnih mjera zapošljavanja i projekata finansiranih od strane Evropske unije (EU).

U skladu sa zahtjevima projektnog dokumenta analiza lokalnih tržišta rada treba da a) obezbijedi dobro razumijevanje lokalnih socio-ekonomskih uslova i načina na koji oni utiču na stanovništvo i na poslovne subjekte, b) identifikuje snaga i slabosti lokalne ekonomije i tržišta rada, kao i karakteristike lokalnih društveno-ekonomskih izazova i šansi, i c) informiše i doprinese razvoju lokalnih strategija zapošljavanja i ljudskih resursa.

U projektnom dokumentu se zahtijeva da se metodologija za analizu lokalnog tržišta rada oslanja na širok spektar sekundarnih izvora podataka, uključujući prije svega nacionalnu statistiku kao i kvalitativna istraživanja. Da bi se osiguralo da su procjene u potpunosti autoritativne i da imaju dodatnu vrijednost za nacionalne i lokalne partnere, metodologija koja je korišćena u ovoj analizi omogućila je da se znanja, stavovi i specifične informacije u posjedu lokalnih partnera i drugih zainteresovanih strana takođe uključe u analizu. To je značilo dopunjavanje raspoloživih statističkih podataka iz postojećih zvaničnih izvora lokalno prikupljenim kvalitativnim i dodatnim kvantitativnim podacima koji su bili na raspolaganju lokalnim akterima. Kroz ovakve aktivnosti, analize lokalnih tržišta rada nadopunile su postojeća saznanja o tržištu rada i produbila činjeničnu osnovu o tražnji i ponudi rada u teritorijalnoj perspektivi.

Tekst u ovoj analizi organizovan je na sljedeći način. Poslije ovog kratkog uvodnog dijela, u drugom dijelu predstavljen je opšti makroekonomski i strateški okvir na nivou Crne Gore, posebno uzimajući u obzir regionalnu dimenziju. Zatim se u trećem dijelu detaljnije analiziraju ukupni i regionalni aspekti kretanja na tržišta rada, prije svega korišćenjem podataka Ankete o radnoj snazi i drugih sekundarnih izvora. U četvrtom dijelu predstavljena je naša metodologija razvijena specifično za potrebe analize lokalnih tržišta rada u cilju razvoja lokalnih inicijativa za zapošljavanje i identifikovani su i objašnjeni raspoloživi indikatori uključeni u analizu. Posebno, dizajniran je kompozitni indeks koji služi za poređenje stanja, dinamike i perspektiva tržišta rada jedinica lokalne samouprave u okvirima Crne Gore i njihovih užih geografskih regiona, kao i za praćenje procesa međuregionalne i unutarregionalne konvergencije u pokazateljima lokalnih tržišta rada. U petom, najvažnijem i centralnom dijelu, prikazane su detaljne pojedinačne analize lokalnih tržišta rada za sve 24 opštine u Crnoj Gori, nastale u nekoliko iteracija kroz interaktivni proces u koji su bili uključeni članovi projektnog tima i predstavnici lokalnih stejkholdera. U kratkom zaključnom razmatranju ukazuje se na mogućnosti za dalje usavršavanje metodologije koja je razvijena u ovoj analizi, te se daju preporuke za njenu primjenu u daljem toku projekta na razvoju lokalnih inicijativa za zapošljavanje. Statistički aneks (raspoloživ u elektronskoj verziji ovog izvještaja) daje kompletne podatke za sva 32 osnovna i izvedena indikatora koji su korišćeni u izradi analize.

2. MAKROEKONOMSKI I STRATEŠKI OKVIR

Crna Gora je mala evropska zemlja višeg srednjeg nivoa dohotka. Njen nivo razvijenosti mjeren visinom BDP po glavi stanovnika prema paritetu kupovne snage iznosio je 2018. godine 48% od prosjeka 28 članica EU. To je nešto ispod vrijednosti tog pokazatelja za najsiromašnju članicu EU, Bugarsku, koji iznosi 51% prosjeka EU. S druge strane, to je više u odnosu na sve ostale zemlje Zapadnog Balkana. Dodatno, tokom protekle decenije ostvarena je značajna konvergencija, s obzirom na to da je vrijednost BDP po glavi stanovnika prema paritetu kupovne snage u Crnoj Gori 2011. godine iznosila 42% prosjeka EU. U istom periodu i po istom kriterijumu pariteta kupovne snage, Crna Gora zabilježila je natprosečnu konvergenciju u odnosu na druge zemlje Zapadnog Balkana.

Početak protekle decenije bio je težak za ekonomiju i tržište rada Crne Gore, jer se ona kao mala otvorena ekonomija, u velikoj mjeri zavisna od turizma i priliva stranog kapitala, našla pod udarom svjetske ekonomske krize. Postepenom oporavku i povratku na stabilnu putanju rasta posle 2012. godine, a posebno tokom drugog dijela dekade, doprinijeli su primarno dinamičan razvoj turizma, priliv direktnih stranih investicija i javne infrastrukturne investicije, a u okviru njih prije svega izgradnja prve faze autoputa Bar - Boljare. S druge strane, velike javne investicije bile su finansirane kroz povećani fiskalni deficit, pa je došlo do porasta javnog duga i postepenog smanjivanja fiskalnog prostora za njihov dalji rast, a to je dovelo do izvjesnog usporavanja rasta u 2019. godini i umjeravanja očekivanih stopa rasta u sljedećih nekoliko godina¹.

Osnovne makroekonomske performanse Crne Gore u periodu 2011-2018. godina predstavljene su u Tabeli 1.

TABELA 1.
OSNOVNE MAKROEKONOMSKE PERFORMANSE CRNE GORE, 2011-2018. GODINE

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018/2011
BDP u tekućim cenama	3264781000	3181477000	3362481000	3457922000	3654512000	3954212000	4299091000	4663130000	42,8%
BDP/p.c. u tekućim cenama	5265	5126	5412	5561	5873	6354	6908	7495	42,4%
Promena nominalnog BDP-a	4,5%	-2,6%	5,7%	2,8%	4,8%	8,2%	8,7%	8,5%	
BDP u cenama iz prethodne godine	3225982000	3175855000	3294387000	3422458000	3575158000	3762294000	4140711000	4517394000	0,4003159
BDP/p.c. u cenama iz prethodne godine	5202,357684	5117,39446	5303,26304	5504,11386	5745,99486	6045,78821	6652,8133	7260,356798	0,3955897
Realni BDP	2480000000	2412000000	2498000000	2543000000	2629000000	2706000000	2834000000	2978534000	0,201
Realni BDP/p.c.	3999,363	3887,294	4021,366	4089,146	4225,064	4348,977	4553,363	4773,405	0,194
Promena realnog BDP-a	0,032	-0,027	0,035	0,018	0,034	0,029	0,047	0,051	
Inflacija	3,5%	4,1%	2,2%	-0,7%	1,5%	-0,3%	2,4%	2,6%	12,3%
Javni prihodi (kao % BDP-a)	38,5%	39,9%	41,3%	43,5%	40,4%	41,3%	40,3%	41,4%	7,4%
Javna potrošnja (kao % BDP-a)	45,3%	45,7%	45,8%	44,2%	46,4%	47,5%	47,2%	47,7%	5,3%
Deficit budžeta	6,7%	5,8%	4,5%	0,7%	6,0%	6,2%	6,9%	6,3%	
Javni dug	48,6%							72,6%	49,4%
Deficit platnog bilansa (kao % BDP-a)	14,78%	15,3%	11,4%	12,4%	11,0%	16,2%	16,1%	17,2%	16,1%
Izvoz roba	454400000							400100000	-11,9%
Uvoz roba	1823300000							2553600000	40,1%
Pokrivenost uvoza izvozom	24,9%							15,7%	-37,1%
Deficit robne razmene (kao % BDP-a)	41,9%							46,2%	10,1%
Doznake (kao % BDP-a)	11,2%	12,4%	12,2%	11,8%	11,6%	11,0%	10,8%	10,7%	-4,8%
Izvori: Monstat, MMF, Svjetska banka									

¹ Napominjemo da je se tekst ove analize primarno odnosi na period 2011-2018. godine (povremeno i na 2019), te da je uglavnom pripremljen pre izbijanja globalne ekonomske krize izazvane pandemijom virusa Covid-19. Izvjesne refleksije na izmjenjene okolnosti u kojima će se odvijati rad na izradi lokalnih akcionih planova kao posljedica ove krize uneli smo u tekst Zaključka.

Imajući u vidu da je početak perioda koji posmatramo u ovoj analizi bio obilježen krizom, generalno se može konstatovati da je Crna Gora ostvarila dobar privredni rast, jer je BDP kumulativno porastao za skoro 20%. Ipak, to je postignuto po cijenu određenih bilansnih neravnoteža. Tako je bužetski deficit uspješno oboren u sigurnu zonu sa zamiranjem krize, da bi onda ulaskom u ambiciozni investicioni ciklus 2015. godine ponovo počeo da raste i zadržao se na preko 6% BDP-a do kraja perioda. Posljedično, javni dug je porastao od bezbjednih mastriških 48,6% BDP-a u 2011. godini na visokih 72,6% u 2018. godini. Platnobilansni deficit je imao sličnu U-putanju da bi na kraju perioda iznosio visokih 17,2%. Taj rezultat je dobrim dijelom posljedica ogromnog jaza trgovinskog bilansa – dok je pokrivenost uvoza izvozom u 2011. bila na nivou od 24,9%, ona je pala na svega 15,7% u 2018. godini, a deficit robne razmjene kao % BDP-a porastao je sa 41,9% BDP-a u 2011. na 46,2% BDP-a u 2018. godini. Doznake su imale veoma značajan amortizujući uticaj na unutrašnje neravnoteže. Njihov priliv je bio prilično stabilan i u 2018. godini bio je 10,7% BDP-a.

Iako je Crna Gora mala zemlja, nju karakterišu izuzetno velike razlike u nivou ekonomske razvijenosti i u obrascima ekonomske aktivnosti između tri regiona (Sjevernog, Središnjeg i Primorskog). Glavnu dinamiku Primorskom regionu pruža turizam i sa njim povezane djelatnosti. Središnji region pokazuje najveću diversifikovanost ekonomske aktivnosti – u njemu su skoncentrisani glavni administrativni, obrazovno-kulturni, finansijski i industrijski kapaciteti zemlje. Sjeverni region oslanja se najviše na djelatnosti zasnovane na iskorišćavanju velikih prirodnih resursa kojima raspolaže – poljoprivreda, prehrambena industrija, rudarstvo. Iako je turizam izdvojen kao prioritetan faktor razvoja u mnogim strateškim dokumentima opština Sjevernog regiona, on ima zapažen rast u samo dvije opštine.

Strateški razvoj Crne Gore oslanja se na održiv i uključiv privredni rast kao osnovni cilj, koji bi trebalo da doprinese povećanju kvaliteta života svih njenih građana i smanjenju razvojnog jaza u odnosu na prosjek EU. Kao važan dio tog procesa konvergencije prema spolja, neophodna je i unutrašnja konvergencija, odnosno smanjivanje razlika u stepenu razvijenosti između tri regiona – Primorskog, Središnjeg i Sjevernog. Razlike u stepenu ekonomske razvijenosti i ukupnim privrednim performansama između Sjevernog regiona, s jedne strane, i Primorskog i Središnjeg regiona, s druge strane, dostižu odnos 1:3, što za Crnu Goru kao jednu od najmanjih evropskih država predstavlja ozbiljan razvojni problem i izazov. Imperativ smanjivanja velikih regionalnih razlika pojačava potrebu intenzivnog privrednog rasta kroz sprovođenje širokog skupa strukturnih reformi, jer se unutrašnja konvergencija najbezbolnije postiže u uslovima brzog opšteg privrednog rasta, koji automatski podrazumijeva i ostvarivanje eksterne konvergencije prema EU.

Važan aspekt regionalnih nejednakosti predstavljaju razlike vezane za performanse tržišta rada, kako one koje se odnose na agregatne kvantitativne indikatore radne snage (stope aktivnosti, zaposlenosti i nezaposlenosti), tako i one koje se odnose na cjenovne indikatore na tržištu rada, odnosno na prosječne zarade. Kao i u slučaju ostalih ekonomskih indikatora, i u pogledu indikatora tržišta rada primjetne su velike razlike između Sjevernog regiona i ostala dva regiona. Statistiku tržišta rada u regionalnom perspektivi osvjetlićemo u sljedećem dijelu, pošto u nastavku ovog dijela ukratko predstavimo strateški okvir smanjivanja regionalnih razlika, generalno i u domenu tržišta rada.

Strategija regionalnog razvoja

Strategija regionalnog razvoja 2014–2020. godine naslanja se na dokument “Pravci razvoja Crne Gore 2013–2016”, koji se operacionalizuje kroz tri ključna pravca: pametni, održivi i inkluzivni rast, koji treba da doprinesu dostizanju veće zaposlenosti, produktivnosti i socijalne kohezije u zemlji. U funkciji pametnog, održivog i inkluzivnog rasta, strateški cilj Strategije definisan je kao *postizanje ravnomjernijeg socio-ekonomskog razvoja svih jedinica lokalne samouprave i regiona, zasnovanog na konkurentnosti, inovativnosti i zapošljavanju, koji će se realizovati kroz sektorski pristup, odnosno prioritetne oblasti razvoja.*

Strategija dalje razrađuje navedene prioritetne oblasti na nivou tri geografska regiona u Crnoj Gori. Strategija je konceptualno sastavljena iz pet poglavlja. U prvom poglavlju prikazana je analiza socio-ekonomskih trendova na nivou Crne Gore i regiona i obuhvaćen je pravno-institucionalni okvir u sprovođenju politike regionalnog razvoja, kao i postojeći instrumenti za smanjivanje regionalnih razlika. U drugom poglavlju data je SWOT analiza – tj. analiza prednosti, nedostataka, mogućnosti i prijetnji za sva tri regiona, kroz analizu relevantne dokumentacije. U trećem poglavlju definisani su vizija, ciljevi i prioritetne oblasti regionalnog razvoja. Četvrto poglavlje bavi se finansiranjem regionalnog razvoja sa finansijskim okvirom zasnovanim na tri scenarija utemeljenim na pretpostavkama koje se razlikuju u ambicioznosti i prioritetima. Takođe, u poglavlju je predložena struktura finansiranja u pogledu alokacije investicija/razvojnih mjera između tri oblasti (pametni, održivi i inkluzivni rast) i alokacije sredstava po regionima. Peto poglavlje bavi se implementacijom, monitoringom i evaluacijom realizacije strategije.

Strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020

U okviru Strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za period 2016-2020 definisan je poseban cilj (Cilj 3) - *Obezbeđivanje veće zaposlenosti u nerazvijenim područjima Crne Gore.* U okviru ovog cilja, data je sažeta analiza regionalnih razlika u pogledu tržišta rada, posebno u nivoima zaposlenosti i nezaposlenosti. Istaknuto je da je posebno pogođen Sjeverni region, koji zauzima 52,8% teritorije Crne Gore, i čini skoro jednu trećinu njenog stanovništva. Prema godišnjim podacima Ankete o radnoj snazi (ARS) iz 2014. godine (aktuelnim u vrijeme pripreme Strategije), stopa zaposlenosti u Sjevernom regionu za populaciju 15+ iznosila je 27,5% što je bilo daleko ispod prosjeka na nivou Crne Gore (43,2%). Stopa zaposlenosti u Sjevernom regionu, prema podacima iz ARS u pretkriznoj 2008. godini je za populaciju 15-64 godine iznosila 81,6% crnogorskog prosjeka, dok je u 2013. godini iznosila tek 62,2% prosjeka. Slična je situacija i sa stopom nezaposlenosti. Ona je u 2008. godini bila 46,4 indeksna poena veća u odnosu na prosječnu stopu nezaposlenosti, dok je u 2013. godini ta razlika udvostručena (indeks 208).

Strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020 posebno ističe potrebu za unapređenjem koordinacije u realizaciji politike regionalnog razvoja i jačanjem međuopštinske saradnje kao važnih za realizaciju razvojnih projekata na nivou regiona, a naročito u Sjevernom regionu. Ističe se značaj unapređenja sistema monitoringa realizacije Strategije regionalnog razvoja, kao i izrade dodatnih statističkih pokazatelja na nivou regiona, naročito BDP-a. Iskazana su i velika očekivanja od realizacije ključnih kapitalnih projekata od kojih je najvažniji auto-put Bar–Boljare. Takođe, insistira se na daljem unapređenju poslovnog ambijenta i predlaže se razmatranje uvođenja poreskih olakšica i razvijanja sistema podsticaja u Sjevernom regionu radi povećanja investicija u ovaj region, naročito u oblastima turizma, poljoprivrede, energetike i drvoprerađiva. Paralelno sa tim, planirano je unaprijeđenje ostalih elemenata konkurentnosti i razvijenosti regiona, naročito Sjevernog regiona, prvenstveno u oblasti obrazovanja u skladu sa potrebama tržišta rada, jačanja saradnje javnog i privatnog sektora, kao i u dijelu podrške razvoju MSP u poljoprivredi, turizmu, drvoprerađiva, energetici kroz podršku razvoju MSP (poput umrežavanja MSP u klastere, podrške uvođenju međunarodnih standarda poslovanja, povećanje dodatne vrijednosti u proizvodnji, promociju izvoza itd). Istaknuta je i potreba jačanja apsorpcionih kapaciteta jedinica lokalne samouprave, centralne vlasti, kao i privrede, radi ostvarenja što većeg procenta korišćenja sredstava iz EU fondova za realizaciju razvojnih projekata.

3. ANALIZA TRŽIŠTA RADA CRNE GORE NA NACIONALNOM I REGIONALNOM NIVOU

Premda su se svi indikatori tržišta rada tokom protekle decenije primetno popravili, Crna Gora je u domenu zatvaranja razvojnog jaza u odnosu na Evropsku uniju u domenu tržišta rada ostvarila manju konvergenciju nego kada je riječ o kretanju BDP-a i drugih makroekonomskih pokazatelja. Dok je po okončanju ekonomske krize u EU zaposlenost dinamično rasla, tako da se može govoriti o radno-intenzivnom rastu, u Crnoj Gori tokom većeg dijela prošle decenije, zaposlenost je rasla dosta sporije u odnosu na kretanje BDP-a. Takođe, pad stope nezaposlenosti nije bio posebno izrazit, tako da je stopa nezaposlenosti još uvijek više nego dvostruko veća u odnosu na prosjek EU.

U nastavku ćemo prikazati kretanje osnovnih indikatora tržišta rada za odraslo stanovništvo Crne Gore u periodu 2011-2018 na osnovu podataka ARS koju sprovodi Monstat u skladu sa metodologijom Međunarodne organizacije rada i preporukama Eurostata. S obzirom na veličinu uzorka i način njegovog kreiranja, ARS nije reprezentativna na opštinskom nivou, ali jeste reprezentativna na nivou tri geografska regiona Crne Gore. Da bismo dobili jasniju predstavu o regionalnim razlikama na tržištu rada i njihovom kretanju kroz vrijeme, u nastavku ćemo, u **Tabeli 2**, prikazati detaljniju sliku o apsolutnim i relativnim indikatorima tržišta rada u 2018. godini, kao posljednjoj godini za koju smo imali kompletne podatke u vrijeme rada na analizi, kao i kretanje stopa aktivnosti, zaposlenosti i nezaposlenosti u periodu 2011-2018. godine za Crnu Goru i za njena tri regiona.

TABELA 2. PREGLED OSNOVNIH INDIKATORA TRŽIŠTA RADA U 2018. GODINI

Ukupno stanovništvo u 2018				
	Crna Gora	Primorski region	Središnji region	Sjeverni region
Apsolutni brojevi (u hiljadama)				
Ukupno stanovništvo	618,7	148,7	291,9	178,1
Aktivno stanovništvo	279,9	66,0	141,9	72,1
Zaposleni	237,4	63,3	128,4	45,7
- sa skraćenim radnim vremenom	12,7*	.	4,7*	3,6**
Nezaposleni	42,5	2,6*	13,5*	26,4
- registrovani kod ZZZ***	39,5	2,4*	12,9*	24,2
- prvi put traži zaposlenje	23,9	.	7,3*	15,9*
Neaktivno stanovništvo	219,9	56,3	93,1	70,5
Stanovništvo staro 15 i više godina	499,8	122,2	235,0	142,6
Lica mlađa od 15 godina	118,9	26,5	57,0	35,5
Stope za stanovništvo 15+ (u %)				
Stopa aktivnosti	56,0	54,0	60,4	50,6
Stopa zaposlenosti		47,5	51,8	54,6
Stopa nezaposlenosti		15,2	3,9**	9,5*
Učešće mladih od 15 god u ukupnom stanovništvu		19,2	17,8	19,5
*manje precizna procjena				
**neprecizna procjena				
***registrovani nezaposleni odgovaraju broju lica koja ostvaruju zdravstveno osiguranje kao nezaposleni i registrovani su kod Fonda zdravstva.				
. nije nula ali je izuzetno neprecizna procjena				

*manje precizna procjena
 **neprecizna procjena
 ***registrovani nezaposleni odgovaraju broju lica koja ostvaruju zdravstveno osiguranje kao nezaposleni i registrovani su kod Fonda zdravstva.
 Izvor: Anketa o radnoj snazi, Monstat.

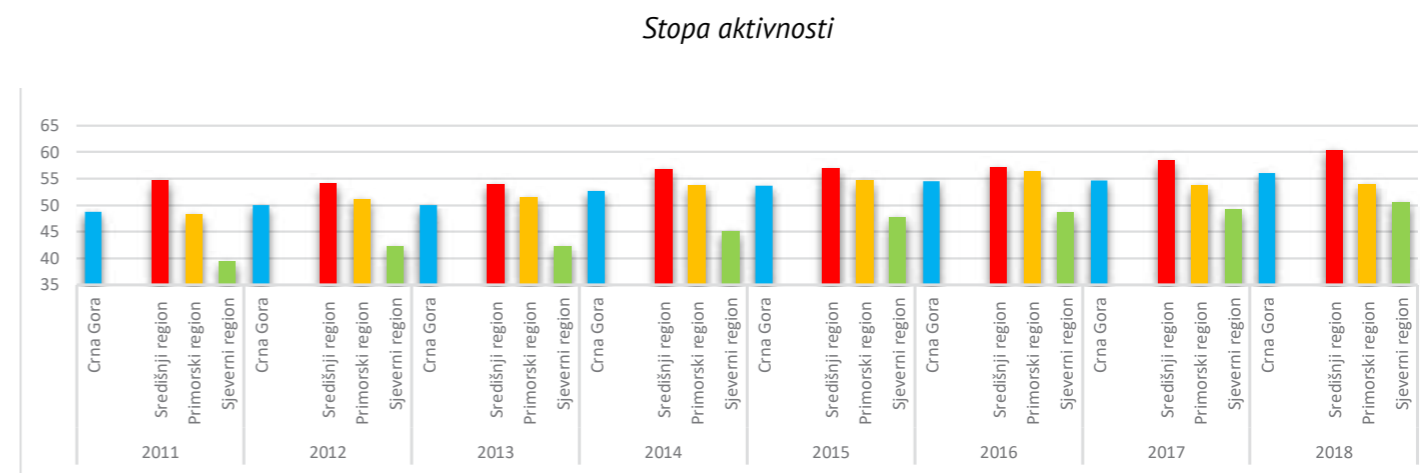
U Tabeli 2. najupečatljivije su velike regionalne razlike u stopama zaposlenosti i nezaposlenosti između Sjevernog regiona i druga dva više razvijena regiona. Stopa nezaposlenosti u Sjevernom regionu skoro je desetstruko veća (36,6% : 3,9 %) u odnosu na tu stopu u Primorskom regionu i takođe višestruko veća u odnosu na stopu nezaposlenosti u Središnjem regionu (36,6% : 9,5%).

Razlike u stopama zaposlenosti podjednako su impresivne, mada su, zbog većeg imenioca stope zaposlenosti, naizgled nešto umjerenije. Stopa zaposlenosti Sjevernog regiona tako je za čak 22,6 procentualnih poena manja od te stope za Središnji region, i za 19,8 procentualnih poena manja od stope zaposlenosti u Primorskom regionu.

Najzad, razlike su nešto manje, ali i dalje značajne kad je riječ o stopama aktivnosti. Najveća stopa aktivnosti od 60,4% zabilježena je za Središnji region, Primorski region ima stopu od 54,0%, a Sjeverni region od 50,6%. Interesantno da kod stope aktivnosti jedino ne važi standardni obrazac (ne samo u domenu indikatora tržišta rada) regionalnih razlika u Crnoj Gori – da Primorski i Središnji region imaju vrijednosti odgovarajućih ekonomskih indikatora iznad prosjeka Crne Gore, a Sjeverni region daleko ispod tog prosjeka (ili obrnuto, kada je riječ o negativnim indikatorima poput stope nezaposlenosti). U ovom slučaju, jedino Središnji region ima natprosječnu vrijednost stope aktivnosti. To je važan nalaz, koji se lako objašnjava dominacijom sezonske zaposlenosti u turizmu i povezanim djelatnostima u Primorskom regionu, odnosno velikom ulogom koju poljoprivredna zaposlenost, gdje je intenzitet aktivnosti takođe neravnomjeran tokom godine, ima u Sjevernom regionu. Time se objašnjava i relativno niska ukupna stopa aktivnosti u Crnoj Gori, jer u dva od tri regiona zaposlenost ima izražen sezonski karakter.

Prateći kretanje stope aktivnosti tokom posljednje decenije uočava se njen postojan umjereni rast, što je predstavljeno na Grafiku 1.

GRAFIK 1. KRETANJE STOPE AKTIVNOSTI ZA ODRASLO STANOVNIŠTVO CRNE GORE, NA NACIONALNOM NIVOU I PO REGIONIMA, 2011-2018

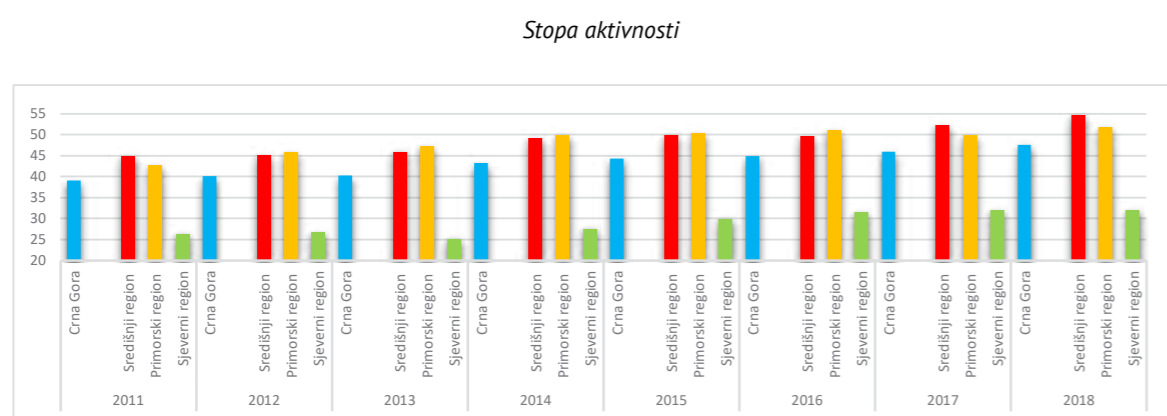

Izvor: Anketa o radnoj snazi, Monstat

Stopa aktivnosti za Crnu Goru u cjelini bila je 48,7% u 2011. godini, da bi dostigla vrijednost od 56% u 2018. Ona je rasla u svakoj godini tokom ovog perioda, istina minimalno u 2013. i 2017. godini. Stopa aktivnosti bila je stalno najviša u Središnjem regionu, sa vrijednošću od 54,6% u 2011. i od 60,4% u 2018. godini. U Sjevernom regionu stopa aktivnosti je najvjernije slijedila kretanje BDP-a, te je tako zabilježila blagi pad 2012. i 2013., da bi stabilno rasla posle toga. Primorski region je pokazivao stabilan rast stope aktivnosti u periodu 2011-2016, da bi u 2017. neočekivano opala za više od dva procentualna poena i tek blago se oporavila u 2018. godini. Najzad, najveći ukupan rast stopa aktivnosti zabilježila je u Sjevernom regionu gde je porasla sa 39,3% u 2011. na 50,6% u 2018. godini. U ovom aspektu, može se reći da je zahvaljujući natprosječnom rastu stope aktivnosti u Sjevernom regionu došlo do izvjesne konvergencije između tri regiona.

Na Grafiku 2. predstavljeno je kretanje stope zaposlenosti za odraslo stanovništvo Crne Gore prema regionima, u periodu 2011-2018.

GRAFIK 2. STOPE ZAPOSLENOSTI ODRASLOG STANOVNIŠTVA CRNE GORE, PREMA REGIONIMA, 2011-2018. GODINE

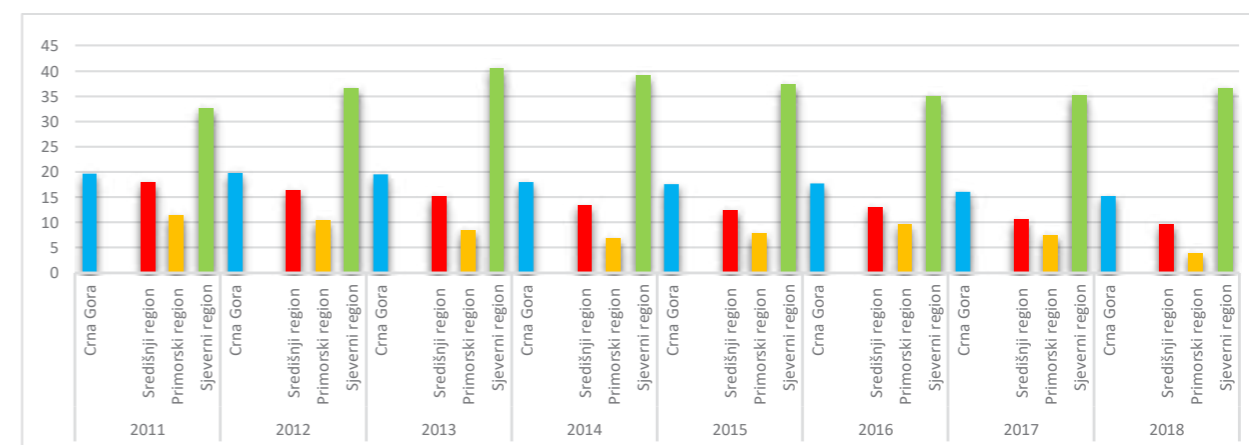

Izvor: Anketa o radnoj snazi, Monstat

Iz Grafika 2. vidljivo je da je stopa zaposlenosti stanovništva starijeg od 15 godina za Crnu Goru u cjelini porasla sa 39,1% u 2011. na 47,5% u 2018. godini, što je kumulativno povećanje ove stope od oko 21,5%. Interesantno je da su sva tri regiona zabilježila veoma slična povećanja stope zaposlenosti, u uskom rasponu između 21,1% i 21,7%, pa se može reći da su regionalne razlike prema ovom možda i najvažnijem indikatoru tržišta rada ostale praktično nepromijenjene tokom čitavog perioda koji posmatramo.

Na Grafiku 3. predstavljeno je kretanje stope nezaposlenosti za odraslo stanovništvo Crne Gore prema regionima, u periodu 2011-2018.

GRAFIK 3. STOPA NEZAPOSLENOSTI ZA ODRASLO STANOVNIŠTVO CRNE GORE PREMA REGIONIMA, 2011-2018.

Izvor: Anketa o radnoj snazi, Monstat

Kada je riječ o kretanju stope nezaposlenosti, tu se pokazuje jasna divergencije među regionima i produbljanje regionalnih razlika tokom posmatranog perioda. Crna Gora je u periodu 2011-2018. godine zabilježila kumulativni pad stope nezaposlenosti od 4,6 procentualna poena (sa 19,7% na 15,1%), odnosno za 23,4%. Pad stope nezaposlenosti je postignut tako što je stopa nezaposlenosti u Primorskom regionu, koji je i 2011. godine imao najnižu stopu od 11,4%, opala za čak 65,8% i što jestopa nezaposlenosti Središnjeg regiona opala za 46,9%. Ovaj pad je sa druge strane smanjen rastom ionako visoke stope nezaposlenosti Sjevernog regiona: sa 32,7% na 36,6%, odnosno za 11,9%.

Kada objedinimo dinamiku tri ključna kvantitativna indikatora tržišta rada u periodu 2011-2018. godine, postaje jasno da je najveći rast aktivnosti koji je imao Sjeverni region postignut kroz natprosječno povećanje nezaposlenosti i kroz prosječno povećanje zaposlenosti. Premda to nije u potpunosti loša vijest (možda bi se moglo tvrditi da su nezaposlena lica bliža zaposlenju u odnosu na neaktivna, tj. lica koja ni ne traže posao), ipak se iz cjeline kretanja prikazanih indikatora tržišta rada po regionima ne bi moglo zaključiti da je došlo do bitnog smanjenja međuregionalnog jaza na tržištu rada.

Dodatno, ARS pruža mogućnost da se zaposlenost sagleda na precizniji način, kao umnožak broja zaposlenih i prosječnih radnih časova po zaposlenom. Tabela 3 prikazuje strukturu prosječnih uobičajenih radnih časova nedjeljno po zaposlenom ukupno, prema regionu, sektoru djelatnosti i prema polu.

TABELA 3. PROSJEČNI UOBIČAJENI RADNI ČASOVI NEDJELJNO PO ZAPOSLENOM PREMA SEKTORU DJELATNOSTI, POLU I REGIONU U 2018.

15+	Crna Gora	Primorski region	Središnji region	Sjeverni region
	Ukupno			
Ukupno	43,7	46,0	43,6	41,0
Poljoprivredna zanimanja	39,4	42.4**	42,9	37,4
Nepoljoprivredna zanimanja	45,0	46,3	45,3	42,6
Uslužne djelatnosti	43,9	46,0	43,1	42,2
	Muškarci			
Ukupno	44,6	47,3	44,7	41,2
Poljoprivredna zanimanja	40,8	.	46.1*	38,0
Nepoljoprivredna zanimanja	45,5	46,8	46,0	42,7
Uslužne djelatnosti	44,8	47,7	44,0	42,0
	Žene			
Ukupno	42,6	44,4	42,3	40,7
Poljoprivredna zanimanja	37,4	45.1*	38,4	36,5
Nepoljoprivredna zanimanja	42,7	44,1	42,4	42,0
Uslužne djelatnosti	43,0	44,4	42,4	42,5

*manje precizna procjena

**neprecizna procjena

Izvor: Anketa o radnoj snazi, Monstat.

| 12 |

Iz Tabele 3. uočava se da se regionalne razlike u zaposlenosti dodatno amplifikuju kada se uzmu u obzir prosječni časovi rada. Dok je prosjek za Crnu Goru 43,7 časa rada nedjeljno, Primorski region je iznad prosjeka sa čak 46 časova rada, Središnji region oko prosjeka sa 43,6 časa rada, dok je Sjeverni region značajno ispod prosjeka sa 41 časom rada nedjeljno. Drugim rečima, u izrazima časova rada, zaposlenost u Primorskom regionu je za dodatnih 10% viša nego u Sjevernom regionu, dok se postojeća razlika između Središnjeg i Sjevernog regiona povećava za dodatnih 5%.

Posmatrajući strukturu zaposlenosti po sektorima i regionima u Tabeli 4, u dvije krajnje vremenske tačke perioda 2011-2018 na nivou Crne Gore, uočava se stabilna sektorska struktura zaposlenosti sa potpunom dominacijom zaposlenosti u uslužnim djelatnostima. Takva zaposlenost je činila tačno tri četvrtine ukupne zaposlenosti 2011. godine i 73% ukupne zaposlenosti u 2018. godini. U Primorskom regionu, to učešće je veće od 80%, u Središnjem regionu je oko 75%, a jedino je bitno niže u Sjevernom regionu, gdje je 2011. iznosilo 65%, da bi u 2018. godini opalo na 54,1%, premda se zaposlenost u uslužnom sektoru nije smanjila, nego se čak i blago povećala.

TABELA 4. ZAPOSLENA LICA PREMA SEKTORU I REGIONU, 2011-2018

Zaposlena lica prema sektoru i regionu

15+	2011				2018			
	Crna Gora	Primorski region	Središnji region	Sjeverni region	Crna Gora	Primorski region	Središnji region	Sjeverni region
Apsolutni brojevi (u hiljadama)								
Ukupno	196,0	52,3	106,1	37,6	237,4	63,3	128,4	45,7
Poljoprivredna zanimanja	10,9	1.2*	4,7	5,0	19.0*	0,6	5,6	11,8
Nepoljoprivredna zanimanja	37,2	8,1	20,9	8.2*	44.9*	9.8*	25.9*	9,2
Uslužne djelatnosti	147,9	43,0	80,5	24,4	173,5	51,9	96,9	24,7
Struktura (u %)								
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Poljoprivredna zanimanja	5,5	2.3*	4,4	13,2	8.0*	2,6	4.4*	25,8
Nepoljoprivredna zanimanja	19,0	15,5	19,7	21,8	18,9	15,5*	20,2	20,1*
Uslužne djelatnosti	75,5	82,1	75,9	65,0	73,1	81,9	75,5	54,1

*manje precizna procjena

. nije nula ali je izuzetno neprecizna procjena

Izvor: Anketa o radnoj snazi, Monstat.

Zapravo, pažljiviji pogled na strukturne promjene Sjevernog regiona pokazuje da se najveći dio porasta zaposlenosti u njemu duguje više nego udvostručenoj zaposlenosti u poljoprivredi, koja je porasla sa 5,000 u 2011. na 11,800 u 2018. godini. Premda to samo po sebi ne mora da bude loš znak, iz povezanih sektorskih podataka može se uočiti da nije došlo do bitnijeg rasta produktivnosti poljoprivredne proizvodnje niti u Crnoj Gori, niti u Sjevernom regionu, te se iz toga može zaključiti da rast zaposlenosti u Sjevernom regionu nije bio praćen srazmjernim rastom produktivnosti, što dodatno podriva pretpostavku o regionalnoj konvergenciji na tržištu rada. Takođe, podaci prikupljeni na lokalnom nivou pokazuju da je u Sjevernom regionu, kao i u ostatku Crne Gore, došlo zapravo do smanjenja broja registrovanih osiguranika poljoprivrednika između 2011. i 2018. godine, što znači da je uglavnom riječ ili o ekstenzivnom porastu malih neregistrovanih poljoprivrednika, ili samo o boljem statističkom obuhvatu graničnih kategorija zaposlenih kroz unaprijeđenu metodologiju Ankete o radnoj snazi.

| 13 |

Jedan od izvora regionalnih nejednakosti u indikatorima tržišta rada predstavlja i različita polna struktura zaposlenosti između regiona, posebno u kombinaciji sa strukturom zaposlenosti po zanimanjima, što je prikazano u Tabeli 5.

TABELA 5 UČEŠĆE ŽENA U UKUPNOM BROJU ZAPOSLENIH PREMA ZANIMANJU I REGIONU U 2018. GODINI (U%)

Učešće žena u ukupnom broju zaposlenih prema zanimanju i regionu u 2018. godini (u %)				
15+	Crna Gora	Primorski region	Središnji region	Sjeverni region
Ukupno	43,9	44,8	45,4	38,4
Zakonodavci, funkcioneri i rukovodioci	28.8*	32.2*	29.3*	.
Stručnjaci	62,5	65,3	64,4	49,6
Stručni saradnici i tehničari	50,6	55,6	49,5	45,4
Službenici	61,7	62.9*	64,5	45.6**
Uslužni radnici i trgovci	49,4	51,7	48,1	48.6*
Kvalifikovani radnici u poljoprivredi i ribarstvu	37.1*	.	35,7	.
Zanatlije i srodni radnici	.	.	5.4**	.
Rukovaoci mašinama i uređajima i monter
Osnovna-jednostavna zanimanja	52,6	46,5	54,2	53,8
Vojna lica

*manje precizna procjena

**neprecizna procjena

. nije nula ali je izuzetno neprecizna procjena

Izvor: Anketa o radnoj snazi, Monstat.

Kao što se vidi iz Tabele 5, dok je učešće žena u ukupnoj zaposlenosti u Primorskom i Središnjem regionu 2018. godine blago iznad prosjeka Crne Gore, koji iznosi skromnih 43,9%, to učešće je bitno ispod prosjeka u Sjevernom regionu, gde ono iznosi samo 38,4%. Pri tome, dok žene čine više od tri petine zaposlenih stručnjaka i službenika u Crnoj Gori kao cjelini i u Primorskom i Središnjem regionu, to učešće je za obje grupe zanimanja ispod 50% u Sjevernom regionu. Jedino kad je riječ o učešću žena u osnovnim-jednostavnim zanimanjima, Sjeverni region je iznad prosjeka Crne Gore, što upućuje na veći stepen diskriminacije žena na tržištu rada u Sjevernom regionu.

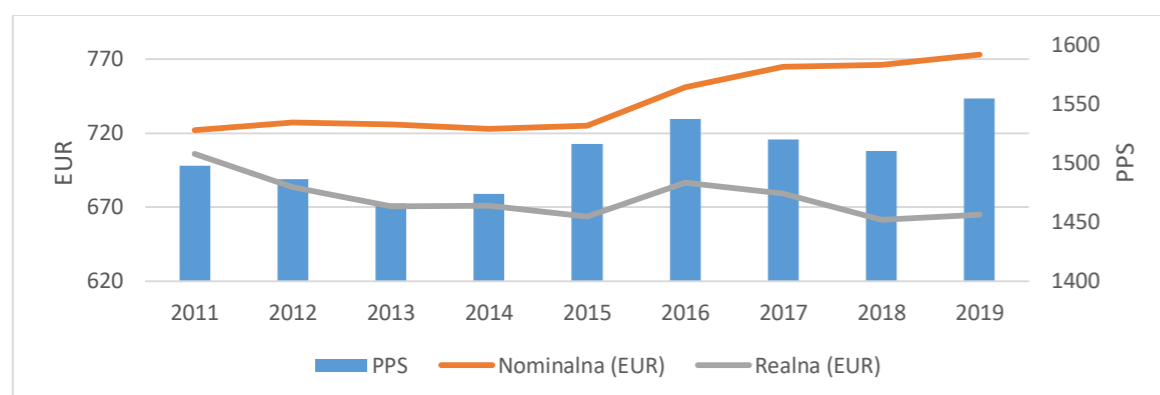
Podaci o zaradama upotpunjuju sliku o količinskim indikatorima tržišta rada, s obzirom na to da se oni odnose na cjenovni aspekt tržišta rada. Anketa o radnoj snazi ne pruža pouzdane podatke o zaradama, tako da se oni u Crnoj Gori, uglavnom kao i drugdje u regionu Zapadnog Balkana, dobijaju na drugi način, kroz kombinaciju statističkog istraživanja RAD i administrativnih podataka o zaradama. Nažalost, ovi podaci nijesu raspoloživi na nivou tri regiona, tako da ćemo ih u Tabeli 6. i na Grafiku 4. predstaviti samo za Crnu Goru kao cjelinu.

TABELA 6. PROSJEČNE BRUTO ZARADE, 2011-2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Paritet kupovne snage (EUR)	1497	1486	1466	1474	1516	1537	1520	1510	1554
Nominalna (EUR)	722	727	726	723	725	751	765	766	773
Realna (EUR)	706	683	670	671	663	687	679	661	665

Izvor: World Bank (2020): Western Balkans Labor Market Trends

14 | GRAFIK 4. BRUTO ZARADE U CRNOJ GORI 2011-2019 – NOMINALNE, REALNE I PREMA PARITETU KUPOVNE SNAGE (PPS)

Izvor: World Bank (2020): Western Balkans Labor Market Trends

Iz Grafika 4. se vidi da, dok su nominalne bruto zarade stagnirale u prvoj polovini decenije i blago rastle u drugoj, realne zarade su opale kumulativno za oko 6,5% između 2011. i 2015, i zatim uz oscilacije stagnirale u drugoj polovini decenije. Jedino su blago, za nekih 3,8%, porasle u izrazima pariteta kupovne snage između 2011. i 2019. godine.

Među ostalim bitnim strukturnim karakteristikama tržišta rada, treba istaći da zaposlenost u javnom sektoru ostaje srazmjerno veoma visoka, sa učešćem od oko 10% od ukupnog stanovništva radnog uzrasta. Nedavni planovi vezani za optimizaciju zaposlenosti u javnim službama bili su djelimično uspješni na nivou jedinica lokalne samouprave, ali ne i na centralnom nivou (IMF, 2019).

Slično, platni fond (ukupni izdaci na plate svih zaposlenih) u javnom sektoru iznosi oko 10% BDP-a, što je drugi najveći udio na Zapadnom Balkanu, poslije Bosne i Hercegovine. Premda su plate javnih službenika bile u sklopu mjera fiskalne konsolidacije u par navrata smanjivane ili zamrzavane, i dalje su one više u odnosu na zarade u privatnom sektoru, čak i kada se kontroliše za obrazovni nivo i radno iskustvo.

U zaključku, može se reći da je tokom protekle decenije tržište rada bilo više ograničavajući nego podsticajan faktor bržem privrednom rastu Crne Gore. Stope aktivnosti i zaposlenosti ostale su među najnižima u Evropi. Jaz u pogledu ovih indikatora između Crne Gore i EU nije se smanjio, dok je u odnosu na zemlje Zapadnog Balkana Crna Gora od natprosječnog rezultata početkom decenije pala na prosječnog performeru krajem decenije. U pogledu regionalnih razlika na tržištu rada, nema indikacija da su se one smanjile.

4. METODOLOGIJA PRIMIJENJENA U ANALIZI LOKALNIH TRŽIŠTA RADA

Projektni dokument predvidio je da metodologija za analizu lokalnih tržišta rada obezbijedi raspoloživost podataka i analizu širokog skupa informacija o a) demografskoj situaciji i trendovima, b) ključnim ekonomskim sektorima / aktivnostima i potencijalnim sektorima rasta za preduzetnike i novokreirana preduzeća, c) nivoima zaposlenosti, nezaposlenosti i aktivnosti stanovništva, d) karakteristikama zaposlenih i nezaposlenih, e) kvalifikacijama, znanjima i vještinama potrebnim poslodavcima i onih kojima raspolaže radna snaga, u cilju identifikovanja glavnih deficitarnih zanimanja i kvalifikacija na lokalnim tržištima rada, f) ograničenjima i mogućnostima u pogledu socijalnog uključivanja ugroženih grupa na tržište rada, i g) uslugama i mjerama koje omogućavaju pojedincima da pronađu posao ili poboljšaju svoju zapošljivost. Posebna pažnja treba da bude posvećena specifičnim regionalnim / lokalnim potrebama u pogledu mogućnosti zapošljavanja i izazova, naročito onih koji se tiču deficitarnih zanimanja i / ili kvalifikacija.

Imajući u vidu čitav kontekst projekta i višestruke doprinose koji se očekuju od ove njegove komponente, na osnovu smjernica iz projektnog dokumenta razvijena je metodologija za analizu lokalnih tržišta rada koja nastoji da s jedne strane bude što sveobuhvatniji i objektivniji 'snimak' postojećeg stanja na lokalnim tržištima rada, njihovih ograničenja i razvojnih perspektiva, dok sa druge strane osnažuje lokalne analitičke kapacitete, podstiče razmjenu iskustava i predstavlja putokaz za konkretne lokalne akcije.

U nastavku prikazujemo ključne procesne i analitičke aspekte naše metodologije: organizaciju obuke za lokalne analitičare tržišta rada, interakciju između projektnog tima i lokalnih stakeholdera, instrumente koji su bili primjenjivani, sekundarne i primarne podatke koji su prikupljeni i iz njih izvedene indikatore koji su bili korišćeni za potrebe analize, kao i pripremu završnog izvještaja sa rezultatima analize.

U razvoju metodologije, sljedeći i razrađujući intencije projektnog dokumenta, pošli smo od nekoliko ključnih pitanja:

- Koji faktori najviše utiču na veoma različite performanse lokalnih tržišta rada?**
- Kakve su, na osnovu objektivnih trendova, perspektive pojedinačnih lokalnih tržišta rada?**

Koji su glavni uzroci relativnog zaostajanja, odnosno progressa (u odnosu na prosjek Crne Gore i na rang opština) lokalnih tržišta rada?

Koja su najizraženija uska grla (prepreke i nedostaci) čijim otklanjanjem bi došlo do relativno brzog i značajnog poboljšanja situacije na lokalnim tržištima rada?

Koje su postojeće ili nove šanse koje treba što potpunije iskoristiti da bi se unaprijedila lokalna tržišta rada?

Kao što je poznato iz ekstenzivne ekonomske literature, stanje na tržištu rada u lokalnoj sredini rezultanta je velikog broja faktora koji u različitim sredinama mogu da djeluju različitim intenzitetom. Za potrebe ove analize ti faktori su bili organizovani u sljedećih pet grupa: **demografski kontekst, opšti ekonomski kontekst, kontekst kvalifikacione i prostorne interakcije ponude rada i tražnje za radom (kraće: kontekst tržišta rada), kontekst socijalne ranjivosti, te kontekst kvaliteta životnog okruženja.**

U prvom koraku uži projektni tim, na osnovu uvida u literaturu i sopstvenog istraživačkog iskustva, kreirao je ekstenzivnu listu potencijalnih indikatora relevantnih za ocjenu stanja i perspektiva lokalnih tržišta rada. Nakon toga, prikupljeni su svi bitni podaci direktno raspoloživi iz sekundarnih izvora – prije svega, ali ne isključivo, iz statističkih publikacija i izvještaja Monstata i Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG). Dodatni podaci prikupljeni su iz primarnih institucionalnih izvora, kroz dobijanje pristupa podacima ministarstava i nacionalnih institucija, uključujući Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Monstat, ZZZCG, ali i Centralnu banku, Poresku upravu, Centralni registar privrednih subjekata, Fond penzijskog i invalidskog osiguranja itd. Većina njih ipak nije mogla biti korišćena za poređenja između jedinica lokalne samouprave, jer nijesu bili raspoloživi za sve opštine, ili nijesu bili na dovoljnom nivou dezagregacije.

16 | Poseban problem sa analitičkog stanovništva predstavljalo je uspostavljanje tri nove opštine tokom protekle decenije, Petnjice, Gusinja i Tuzi, jer su one još uvijek u procesu dovršavanja konstituisanja nekih svojih funkcija i podaci za njih nijesu u svim dimenzijama dostupni, a takođe ne mogu se pratiti dalje u prošlost, što onemogućava ocjenu uspešnosti njihove razvojne putanje u protekloj deceniji. Dodatno, to stvara probleme i za vremensko poređenje performansi opština iz kojih su se nove opštine izdvojile (Berana, Plava i Podgorice, respektivno), ali smo u ovom drugom slučaju smatrali da, bez obzira na izvjestan problem sa uporedivošću, te opštine ipak treba uključiti u poređenja sa vremenskom dimenzijom.

Ovde napominjemo da je najveći broj izvora podataka za analize lokalnih tržišta rada nužno morao biti administrativnog karaktera, s obzirom na to da najveći broj nacionalnih statističkih anketa, uključujući Anketu o radnoj snazi i Anketu poslodavaca, nijesu reprezentativne na opštinskom nivou.

Sljedeće veliko ograničenje jeste što se podaci Popisa odnose na sada već daleku 2011. godinu i stoga oni ne reflektuju promjene tokom poslednje decenije, pa imaju ograničenu upotrebnu vrijednost. Na sreću, Monstat uredno osvježava najvažnije demografske podatke na godišnjem nivou za sve opštine.

U sledećem koraku, identifikovani su najvažniji informacioni gepovi, odnosno indikatori za koje smo procjenjivali da su bitni za razumjevanje funkcionisanja tržišta rada, a za koje ne postoje zvanični podaci. To je bio slučaj sa jednim brojem kvalitativnih i kvantitativnih indikatora – poput podataka o učestalosti, preprekama i troškovima vezanim za dnevne migracije unutar i između opština. Podaci ovog tipa bili su kreirani, tamo gdje je to bilo moguće, u interaktivnom procesu između užeg projektnog tima i lokalnih analitičara, kao i između lokalnih analitičara i šireg kruga lokalnih stejkholdera projekta. U takvim prilikama, uži projektni tim ostvarivao je kontakt sa lokalnim stejkholderima koji su mogli posjedovati potrebne ili približne podatke i nastojao da ih pribavi za potrebe lokalne analize.

Na kraju prve faze, korišćenjem raspoloživog skupa sekundarnih podataka, proizvedeni su preliminarni 'snimci' stanja i perspektiva lokalnih tržišta rada, koji su prikazali, za svaki odabrani indikator, gdje se nalazi svaka jedinica lokalne samouprave u odnosu na ostatak Crne Gore i užeg regiona, te, tamo gdje je to primjenljivo (za 'stare' opštine), da li je u periodu 2011-2018 i 2016-2018, opština u pitanju bilježila zaostajanje ili napredak u odnosu na prosjek, odnosno zaostajanje ili napredak u prostom rang opština po tom obilježju.

Druga faza analize lokalnih tržišta rada podrazumijevala je obuku lokalnih analitičkih timova. Program obuke imao je za cilj da upozna lokalne timove sa svrhom i neposrednim ciljevima analize lokalnih tržišta rada, kao i da provjeri validnost i relevantnost do tada prikupljenih sekundarnih podataka o njihovim opštinama i iz njih izvedenih preliminarnih zaključaka o stanju i perspektivama pojedinačnih opština. Takođe, povezani cilj bio je da se od lokalnih timova obezbijede dodatne kvalitativne informacije i da se uspostavi kontinuirana komunikacija tokom daljeg rada na izradi analize. Dodatne informacije prikupljane su direktno od učesnika obuke, kao i kroz pristup projekta širem krugu aktera na lokalnom nivou. Aktivno uključivanje lokalnih timova u obuku i rad na izradi analize bio je ključan uslov za uspješno sprovođenje analize, imajući u vidu da oni posjeduju nezamjenljivo specifično lokalno znanje. Informacije su prikupljane kako kroz standardizovan upitnik koji je bio distribuiran lokalnim timovima posle obavljene obuke, tako i kroz direktnu komunikaciju užeg tima sa predstavnicima pojedinačnih opština o specifičnim pitanjima, uključujući pribavljanje detaljnijih informacija o identifikovanim uskim grlima i primjerima dobre prakse.

Pisanju završnog teksta analize pristupilo se posle obavljene obuke i dodatnog kruga prikupljanja primarnih i lokalnih kvalitativnih i dodatnih kvantitativnih informacija. S obzirom na to da su u prvim fazama analize jedinice posmatranja bile praktično isključivo opštine, uvodni djelovi završne analize koji su posljednji pisani, obezbijavaju kontekstualizaciju nalaza na nivou Crne Gore i njena tri ekonomski veoma različita regiona. U tu svrhu, tekst je dodatno informisan i obogaćen sekundarnim podacima iz izvora koji nijesu dezagregirani na opštinskom nivou, kao što su razne makroekonomske statistike i ARS. Na taj način, premda to nije primarni fokus ove analize, njeni nalazi na nivou tržišta rada Crne Gore i tri regiona mogu da posluže kao jedan od predloga za strateško osmišljavanje i javnopolitičko djelovanje na nacionalnom i regionalnom nivou.

Analiza je identifikovala iscrpnu listu faktora koji utiču na ključne pokazatelje na tržištu rada. Prikupljena je izuzetno obimna statistička dokumentacija za veliki broj indikatora. Ti indikatori su morali biti konstruisani i mjereni tako da se mogu upoređivati među opštinama i regionima bilo pojedinačno, bilo grupisano u okviru više povezanih indikatora.

Uočavanjem odstupanja od prosjeka i ekstremnih vrijednosti pojedinih indikatora, analiza je bila u stanju da identifikuje glavna uska grla, odnosno prepreke za unapređenje lokalnih tržišta rada, kao i faktore kontinuiteta i diskontinuiteta za koje se može osnovano pretpostaviti da će doprinijeti poboljšanjima na lokalnim tržištima rada.

'Snimak' lokalne situacije i ocjena perspektiva na lokalnom tržištu rada koji su analizom obezbijedeni za svaku opštinu, predstavljaju jedan od ključnih inputa u razvoju lokalnih strategija i akcionih planova. Lokalno vlasništvo i održivost trebalo bi da budu obezbijedeni jednostavnošću i pristupačnošću metodologije, kao i razvojem lokalnih analitičkih kapaciteta ostvarenim kroz obuku i kontinuiranu interakciju sa članovima lokalnih timova, a zatim i kroz interakciju članova lokalnih timova sa širim krugom lokalnih stejkholdera.

Listu indikatora (osim podataka vezanih za dnevne migracije) korišćenih u izradi ove analize sa kratkim objašnjenjima smjera utjecaja i izvora podataka prikazujemo u Tabeli 7.

TABELA 7. INDIKATORI I KOMPOZITNI INDEKSI KORIŠĆENI U ANALIZI I POREĐENJU LOKALNIH TRŽIŠTA RADA

Grupa indikatora	Indikator	Smjer uticaja	Izvor podataka
Demografski indikator	<u>Broj stanovnika</u> (u tački i promjena tokom vremena) u opštini	Veća brojnost i porast stanovništva imaju pozitivan uticaj	Monstat
	<u>Priradni priraštaj</u>	Veći priraštaj je pozitivan	Monstat
	<u>Prosječna starost stanovništva</u>	Niža starost je pozitivna	Monstat
	Gustina naseljenosti	Veća gustina je pozitivna	Monstat
	Struktura stanovništva – urbano/ruralno	Veće učešće urbanog stanovništva ima pozitivan uticaj	Monstat
	<u>Unutrašnje migracije</u> , brojevi i neto bilans	Pozitivan neto bilans (veći priliv stanovnika u JLS) je pozitivan	Monstat
	Neto migracije / ukupno stanovništvo	Veći relativni priliv stanovništva je pozitivan	Monstat
Indikatori tržišta rada	<u>Broj registrovanih zaposlenih</u> u opštini	Veći broj je pozitivan	Monstat
	Zaposlenost/ukupno stanovništvo	Veće učešće zaposlenih je pozitivno	Izvedeni indikator iz podataka Monstata
	<u>Prosječna zarada</u>	Veća prosječna zarada je pozitivna	Monstat
	Platni fond per capita = (Prosječne zarade*broj zaposlenih) / broj stanovnika	Veći platni fond pc je pozitivan za životni standard stanovništva i prihodni kapacitet JLS	Izvedeni indikator iz podataka Monstata
	<u>Broj nezaposlenih</u> registrovanih kod ZZZ	Veći broj je negativan	Zavod za zapošljavanje (ZZZ)
	Broj nezaposlenih / ukupno stanovništvo	Veće učešće je negativno	ZZZ, Monstat
	<u>Obrazovna struktura nezaposlenih</u>	Zahtjeva kontekstualnu interpretaciju	ZZZ
	<u>Broj korisnika Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem</u>	Veći broj je pozitivan	ZZZ
	Broj visokoškolaca na programu/ukupno stanovništvo	Veće učešće je pozitivno	ZZZ, Monstat
	<u>Oglašena slobodna radna mjesta</u>	Veći broj je pozitivan	ZZZ
	Slobodna radna mjesta / broj stanovnika	Veća stopa je pozitivna	ZZZ, Monstat
	<u>Struktura slobodnih radnih mjesta po nivoima obrazovanja</u>	Zahtjeva kontekstualnu interpretaciju	ZZZ
	<u>Struktura slobodnih radnih mjesta po djelatnostima</u>	Zahtjeva kontekstualnu interpretaciju. Veće učešće SRM u javnom sektoru je negativno	ZZZ
	<u>Sezonsko zapošljavanje</u> – broj radnika	Veći broj je pozitivan. Veće učešće u ukupnoj zaposlenosti zahtjeva kontekstualnu interpretaciju.	Monstat
	<u>Broj lica koji primaju novčanu naknadu</u> za nezaposlenost	Veći broj je negativan	ZZZ
	<u>Broj lica obuhvaćenih aktivnim mjerama</u> / broj ukupno nezaposlenih	Veća stopa je pozitivna	ZZZ
	<u>Aktivacija korisnika socijalnih benefita</u> / ukupan broj nezaposlenih korisnika	Veća stopa je pozitivna	ZZZ
Indikatori privredne aktivnosti	<u>Aktivni poslovni subjekti</u>	Veći broj je pozitivan	Monstat
	Aktivni poslovni subjekti/ukupno broj stanovnika (%)	Veće učešće je pozitivno	Monstat
	<u>Turizam</u> – broj noćenja	Veći broj je pozitivan	Monstat
	Broj osiguranih poljoprivrednika	Veći broj je pozitivan	Monstat
	<u>Gustina lokalne putne mreže km/km²</u>	Veća gustina je pozitivna	Ministarstvo ekonomije

| 18 |

Indikatori životnog okruženja	<u>Broj studenata</u>	Veći broj je pozitivan	Monstat
	<u>Broj djece upisane u osnovne škole</u>	Veći broj je pozitivan	Monstat
	<u>Univerzitet/Fakultet (DA/NE)</u>	Postojanje je pozitivno	Monstat
	<u>Broj odjeljenja u osnovnim školama</u>	Veći broj je pozitivan	Monstat
	<u>Opšta bolnica</u>	Postojanje je pozitivno	Monstat
Indikatori socijalne zaštite	Broj penzionera / broj zaposlenih	Veća stopa je negativna	Fond PIO, Monstat
	Broj korisnika materijalnog obezbeđenja porodice (MOP)	Veći broj je negativan	Ministarstvo rada i socijalnog staranja (MRSS), Monstat
	Korisnici MOP-a / Broj stanovnika	Veća stopa je negativna	MRSS, Monstat
	<u>Broj korisnika lične invalidnine</u>	Veći broj je negativan	MRSS
	<u>Niega i pomoć</u> – broj korisnika	Veći broj je negativan	MRSS
	Broj članova porodice korisnika MOP-a/ukupno stanovništvo	Veća stopa je negativna	MRSS, Monstat
Kompozitni indikator	Objašnjenje	Smjer uticaja	Izvor podataka
Kompozitni indikator tržišta rada	Neponderisani prosjek rangova 10 indikatora	Veći broj (rang) je negativan	Projekat: Dalji razvoj lokalnih inicijativa za zapošljavanje
Indeks konkurentnosti	Indeks konkurentnosti predstavlja trogodišnji prosjek pokazatelja poslovnog okruženja i poslovnog sektora, koji se izračunava na osnovu analize kvalitativnih i kvantitativnih podataka na nivou jedinice lokalne samouprave. Indeks konkurentnosti dakle predstavlja kompozitni pokazatelj dobijen na osnovu 125 indikatora i to: 96 statističkih i 29 anketnih, strukturiranih u osam skupova (podfaktora), koje formiraju dva faktora konkurentnosti: poslovno okruženje i poslovni sektor. U ukupnoj strukturi indeksa konkurentnosti, poslovno okruženje predstavlja dominantan faktor sa ponderom 0,844, dok kvalitet poslovnog sektora ima manji uticaj sa ponderom 0,1		Ministarstvo ekonomije
Indeks razvijenosti opština	Indeks razvijenosti predstavlja trogodišnje prosječno ponderisano odstupanje standardizovanih vrijednosti osnovnih pokazatelja od nacionalnog prosjeka. Pokazatelji koji ulaze u sastav indeksa razvijenosti izračunati su na osnovu podataka u periodu od tri godine koje prethode postupku ocjenjivanja i to su: stopa nezaposlenosti, dohodak JLS per capita, budžetski prihodi JLS (sopstveni zakonom ustupljeni) per capita, stopa rasta stanovništva i stopa obrazovanja stanovništva na nivou JLS		Ministarstvo ekonomije

| 19 |

Boldovani indikatori iz Tabele 7 (Gustina naseljenosti, Migracioni saldo, izražen kao neto migracije / ukupno stanovništvo, Broj članova porodice koji primaju MOP kao % ukupnog stanovništva; Visokoškolci na programu / ukupno stanovništvo; Zaposleni / ukupno stanovništvo; Prosječna zarada; Platni fond per capita; Nezaposleni / ukupno stanovništvo; Aktivni poslovni subjekti per capita; Broj slobodnih radnih mesta / broj stanovnika) identifikovani su kao reprezentativni za ukupno stanje na lokalnim tržištima rada i iskorišćeni su za kreiranje kompozitnog indikatora tržišta rada. Kompozitni indikator tržišta rada izračunava se veoma jednostavno iz svojih sastavnih djelova, odnosno 10 reprezentativnih indikatora. Za svaki indikator opštine se rangiraju ocjenama od 1 do 21, pri čemu je 1 ocjena koju ima najbolja opština, a 21 rezultat opštine koja stoji najlošije u pogledu posmatranog indikatora². Tako dobijeni zbrojevi mogu uzeti teorijsku vrijednost od 10 (kada je jedna opština uvijek najbolja) do 210 (kada jedna opština stoji najlošije od svih opština po svim indikatorima). S obzirom na to da ima 10 indikatora, dijeljenjem sa 10 dobija se prosječna vrijednost ranga svake opštine. Dobijene zbirne prosječne ocene se mogu posmatrati kao takve, a takođe se mogu rangirati, tako da je opština sa najmanjom prosječnom ocjenom prva u tom 'rangu rangova', opština sa sljedećom najmanjom ocjenom druga, sve do posljednje opštine koja ima najveću prosječnu ocenu.

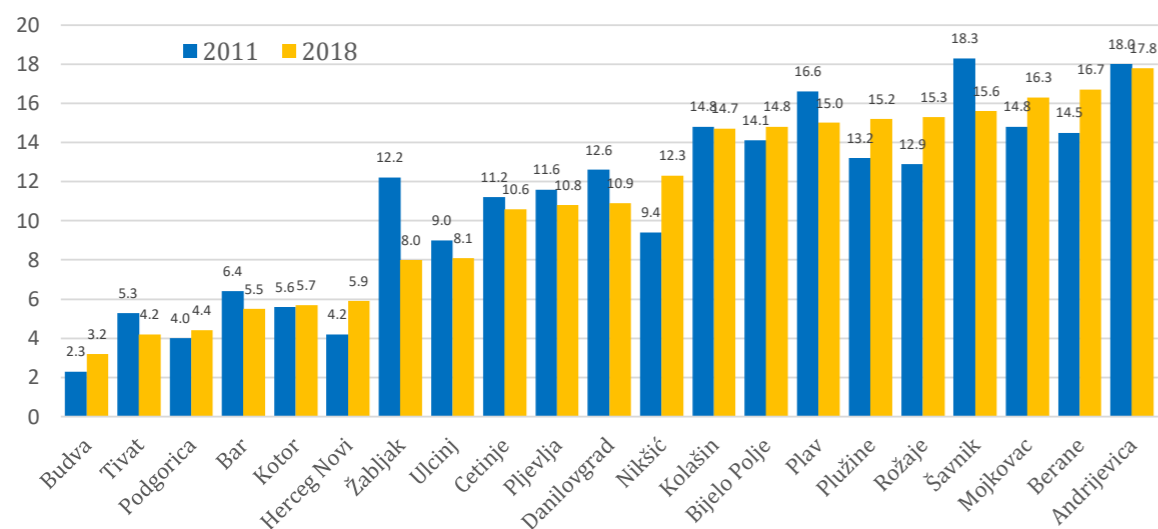
² Kako bi se obezbijedila uporedivost indeksa za opštine Berane, Plav i Podgoricu, podaci za 2018. godinu uključuju vrijednosti indikatora i za navedene tri opštine i tri opštine koje su se od njih izdvojile (Petnjica, Gusinje i Tuzi, respektivno) tokom perioda 2011-2018.

Treba primijetiti da svaki pojedinačni indikator ima jednaku težinu, odnosno utiče sa 10% na vrijednost kompozitnog indeksa tržišta rada. Ipak, sam odabir određenih međusobno visoko korelisanih i komplementarnih indikatora (poput stopa zaposlenosti i nezaposlenosti, ili prosječnih zarada i platnog fonda po stanovniku) u kompozitni indeks predstavlja implicitno ponderisanje njihovog značaja.

Sumarni rezultati kompozitnog indeksa opštinskih performansi na tržištu rada u 2011. i 2018. godini predstavljeni su na Grafiku 5.

GRAFIK 5. REZULTATI KOMPOZITNOG INDEKSA LOKALNIH TRŽIŠTA RADA, 2011. I 2018. GODINE

Grafik 1: Rangiranje opština – kompozitni indikator (poređenje)

Na Grafiku 5. opštine su poređane po opadajućem redu (od Budve sa najboljim kompozitnim indeksom do Andrijevice sa najlošijom vrijednošću kompozitnog indeksa) na osnovu njihovih performansi 2018. godine, koje su prikazane žutim stubićima. Primjetno je da su u odnosu na 2011. godinu (za koju su rezultati prikazani plavim stubićima) mnoge od njih promijenile prosječne ocjene kompozitnog indikatora i zamjenile mjesta prema ovom rangiranju. Zapravo, kompozitni indeks je i računat u ove dvije tačke (gdje je 2018. bila posljednja godina sa potpuno raspoloživim podacima u vrijeme pisanja analize), kako bi se ustanovio ne samo relativni položaj opštine u određenoj vremenskoj tački, nego i da li je ona popravila ili ne svoj relativni položaj tokom protekle decenije, i u kojim dimenzijama. Analiza stanja i trenda na osnovu kompozitnog indeksa predstavljala je polaznu tačku detaljnih opštinskih analiza, koje će biti prikazane u sljedećem dijelu.

Kao što je primjetno iz Grafika 5, neke opštine su bitno popravile, a druge pokvarile svoje prosječne ocjene i posljedično rang prema kompozitnom indeksu. Na primjer, opština Žabljak je popravila svoj prosječni rang između 2011. i 2018. godine za čak 4,2 poena, dok je opština Nikšić pokvarila svoj prosječni rang za 2,9 poena. Interesovalo nas je da li su promjene između 2011. i 2018. bile sistematske, tako da je možda neki region na osnovu pojedinačnih rezultata svojih opština bitno popravio, a drugi pokvario svoj relativni položaj. Rezultati naše jednostavne analize prikazani su u Tabeli 8.

TABELA 8. PROMJENE RELATIVNOG POLOŽAJA REGIONALNO GRUPISANIH OPŠTINSKIH OCJENA KOMPOZITNOG INDEKSA IZMEĐU 2011. I 2018. GODINE

Godina	2011		2018		razlika	
	Zbir prosječnih ocjena	Prosječna ocjena	Zbir prosječnih ocjena	Prosječna ocjena	Razlika zbirna prosječnih ocjena	Razlika prosječnih ocjena
Primorski (Budva, Tivat, Bar, Kotor, Herceg Novi, Ulcinj)	32,8	5,47	32,6	5,43	-0,2	-0,04
Središnji (Podgorica, Cetinje, Danilovgrad, Nikšić)	37,2	9,3	38,2	9,55	1,0	0,25
Sjeverni (Žabljak, Pljevlja, Kolašin, Bijelo Polje, Plav, Plužine, Rožaje, Šavnik, Mojkovac, Berane, Andrijevica)	161,0	14,63	160,2	14,56	-0,8	-0,07

Kao što se vidi, grupisanjem opštinskih rezultata u okvire regiona kojima pripadaju u 2011. i 2018. godini dobijaju se skoro identični zbrovi i prosječne ocjene. Središnji region je zbirno minimalno pokvario svoju relativnu poziciju, dok su druga dva regiona zanemarljivo poboljšala svoj položaj. Možemo zaključiti da, dok postoji određena nezanemarljiva dinamika unutar regiona u pogledu vrijednosti kompozitnog indeksa u dvije vremenske tačke koje posmatramo, razlike između regiona pokazuju veliku stabilnost i perzistentnost. Na taj način se dodatno osnažuju i nalazi analize regionalnih tržišta rada iz prethodnog dijela, koji su bili zasnovani na rezultatima Ankete o radnoj snazi.

5. DETALJNE ANALIZE LOKALNIH TRŽIŠTA RADA

U skladu sa zahtjevima projektnog dokumenta analiza lokalnih tržišta rada treba da a) obezbijedi dobro razumijevanja lokalnih socio-ekonomskih uslova i načina na koji oni utiču na stanovništvo i na poslovne subjekte, b) identifikuje snage i slabosti lokalne ekonomije i tržišta rada, kao i karakteristike lokalnih društveno-ekonomskih izazova i šansi, i c) informiše i doprinese razvoju lokalnih strategija zapošljavanja i ljudskih resursa. U ovom, centralnom i najvažnijem dijelu, prikazujemo glavne nalaze naše analize za svaku od 24 opštine Crne Gore.

5.1. ANDRIJEVICA: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Andrijevica pripada Sjevernom regionu Crne Gore. Prema procjenama MONSTAT-a, 2018. godini populacija u Andrijevici je bila na nivou od 4.707 stanovnika što predstavlja 0,75% ukupne populacije u Crnoj Gori, odnosno 2,85% populacije Sjevernog regiona.

Ukupan broj stanovnika u Andrijevici prethodnih godina se smanjivao, tako da je u periodu od 2011. do 2018. godine prema procjenama Monstata on pao za 7,2%. Smanjenje populacije posljedica je kako negativnog prirodnog priraštaja, tako i negativnog migracionog salda sa kojima se suočava ova opština. Po osnovu negativnog prirodnog priraštaja stanovništvo u 2018. godini smanjilo se za 0,75%. Dodatno, tokom 2011. i 2018. godine po osnovu negativnog migracionog salda ukupna populacija opštine smanjivala se za oko 1%. Izuzetak je 2016. godina kada je zabilježen pozitivan migracioni saldo.

Statistika unutrašnjih migracija ukazuje na to da se stanovništvo Andrijevice u 2018. godini najviše odseljavalo u Berane (35,5% svih odseljenih), zatim u Podgoricu (26,4%) i Budvu (16,5%). Takođe, iz Berana i Podgorice je najveći broj doseljenih. Negativan migracioni saldo i negativan prirodni priraštaj reflektuju se u smanjenom broju djece upisane u osnovne škole. Tako je u 2018 taj broj bio manji za 22,5% u odnosu na 2011.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Andrijevica porastao je sa 50 iz 2011. godine na 75 u 2018. godini (povećanje od 50%). Ipak, riječ je uglavnom o mikro i malim preduzećima od kojih većina posluje u sektoru trgovina na veliko i na malo i popravke motornih vozila i motocikala (preko 50%).

U 2018. godini, ukuno je bilo registrovano 18 poljoprivrednih osiguranika. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika smanjen je za 51,3%, dok je učešće u ukupnom broju registrovanih poljoprivrednika na nivou Crne Gore smanjeno za čak 1,6 procentualna poena, sa 2,8% u 2011. na 1,2% 2018. godine.

Prioritetni sektori privređivanja ove opštine su poljoprivreda i turizam. Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Andrijevica zauzimala je posljednje mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Andrijevici iznosio je svega 46,2. Ovaj rezultat je znatno lošiji u odnosu na indeks konkurentnosti iz prethodnog mjerenja (2009-2011) kada je on iznosio 71, a opština Andrijevica zauzimala 15. mjesto. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Andrijevici je ovaj pokazatelj bio na nivou od 41,6, što je takođe slabije u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 45 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Opština Andrijevica je u 2011. godini bila na pretposljednem 20. mjestu, a u 2018. godini na posljednjem 21. mjestu po kompozitnom indikatoru stanja na tržištu rada, konstruisanom na osnovu deset pojedinačnih indikatora specifično za potrebe analize stanja na lokalnim tržištima rada (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odeljku ovog izvještaja). U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Andrijevica je neznatno popravila tu vrijednost sa 18,0 na 17,8. Ovi rezultati sugerišu da je situacija na tržištu rada u opštini Andrijevica konstantno veoma teška i da se u svakom slučaju ne poboljšava.

Ukupan broj registrovanih zaposlenih je povećan u periodu 2011-2018. za 18,3%, odnosno za 82 lica. Opština Andrijevica zapošljava svega 2% radne snage zaposlene u Sjevernom regionu, odnosno 0,28% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,11, što upućuje na zaključak da u opštini postoji visoka nezaposlenost, ali i visok udio neaktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu, na šta ukazuju i negativni demografski trendovi. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je značajno niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,31). Takođe, uprkos velikom padu u broju registrovanih poljoprivrednika, pretpostavka je da poljoprivreda apsorbuje značajan dio radne snage koji nije obuhvaćen statistikom registrovane zaposlenosti.

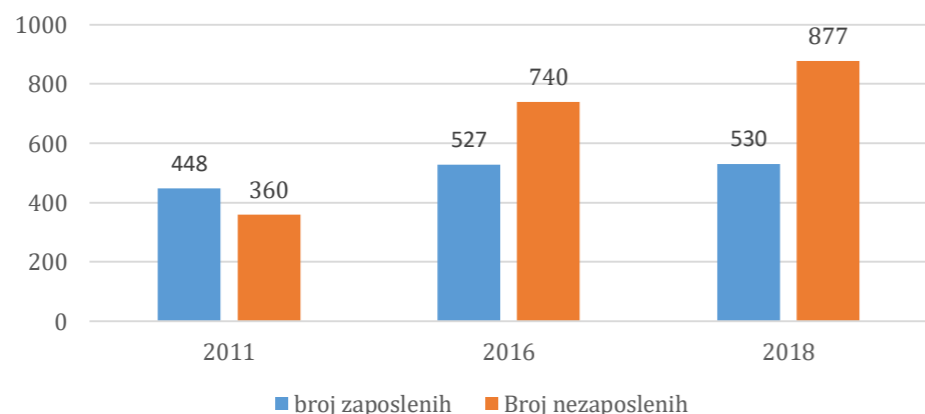
Prema procjenama lokalnog tima, 4,3% ukupne zaposlenosti rezidenata opštine Andrijevica čine osobe koje putuju i imaju posao u drugoj opštini. Dnevne migracije lica iz susjednih opština zaposlenih u Andrijevici predstavljaju blizu 14% ukupne zaposlenosti u opštini. Uzimajući u obzir nizak procenat zaposlenih koji svakodnevno putuju i rade u drugim opštinama, ali i blizinu većih opština, kao što su Berane (20 km) i Bijelo Polje (50 km) postoji prostor za promovisanje poslova koji podrazumijevaju dnevno migriranje radne snage između opština, naročito među mladima.

Prosječna dužina komutiranja zaposlenih koji putuju u druge opštine i onih koji dolaze iz drugih opština u Andrijevicu je 40 minuta u oba pravca. Sa druge strane, više od 40% zaposlenih putuje svakodnevno u okviru opštine. Jedan od mogućih načina povećanja zaposlenosti u opštini je promovisanje on-line poslova, koji prema procjeni lokalnog tima, nijesu zastupljeni među stanovnicima Andrijevice.

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera takođe ukazuje na nepovoljna kretanja na lokalnom tržištu rada. U posmatranom periodu 2011-2018. broj zaposlenih je bio manji od broja penzionera. U 2011. godini ovaj pokazatelj je iznosio 0,73, dok je 2018. bio neznatno viši i iznosio je 0,74.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Andrijevica porasla je sa 404 EUR u 2011. na 413 EUR u 2018. godini, što predstavlja kumulativni nominalni rast od 2,2%. Međutim, prosječna neto zarada je opala za 9,1% u realnim izrazima. Prosječna neto zarada u Andrijevici je predstavljala 80,8% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita je bila 46,5 EUR u 2018. godini što je rast od čak 30,2% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Ipak, i pored rasta platnog fonda per capita treba naglasiti da je taj iznos među najmanjim u odnosu na ostale opštine u Crnoj Gori. Platni fond per capita opštine Andrijevica predstavljao je samo 29,8% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Andrijevica

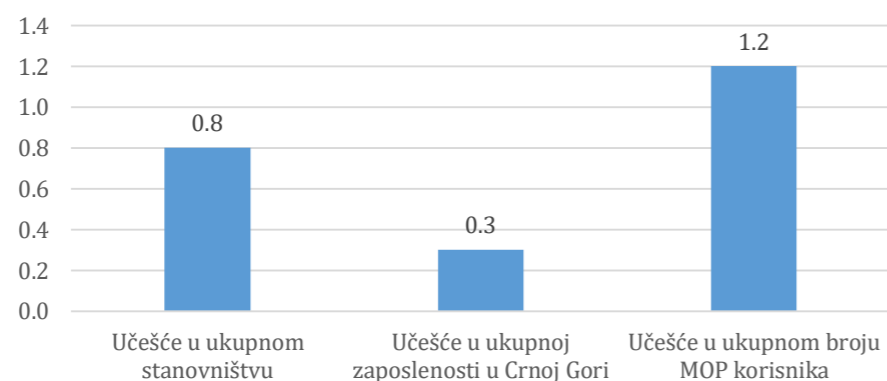
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Ukupan broj nezaposlenih je u analiziranom periodu od 2011. do 2018. godine povećan gotovo dva i po puta (sa 360 na 877). Takva situacija ukazuje na sveukupni ambijent na lokalnom tržištu rada koji je nepovoljan. Sa jedne strane, stanovništvo se uglavnom odseljava, dok nezaposlenost i dalje raste. U 2018. nezaposlenost je činila 18,6% ukupnog stanovništva, što je skoro trostruko više u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Andrijevica smanjeno je sa 62,8% u 2011. na 52,5% u 2018. godini. Primjetno je i značajno povećanje niskokvalifikovanih nezaposlenih osoba u opštini Andrijevica tokom perioda 2011-2018, sa 28,7% (2011) na 40,1% (2018). Ovakva promjena strukture nezaposlenih predstavlja dodatni izazov u pogledu uključivanja velikog broja niže obrazovanih osoba na tržište rada.

Gotovo 80% svih nezaposlenih osoba u opštini Andrijevica su dugoročno nezaposlene osobe (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti i dugoročnoj nezaposlenosti je približno isto u 2018. godini (52,2%, odnosno 52,9%) u 2018. godini. Od ukupnog broja nezaposlenih, 15,6% su osobe starosti do 30 godina, dok je čak 43,3% nezaposlenih osoba starije od 50 godina. Čak 44% nezaposlenih je bez radnog staža, što sugerise tešku tranziciju od školovanja do posla.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 7,4% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 3,4%.

U 2018. godini ukupno 91 lice je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 1,0% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016, u 2018. je isto povećano za 18,2%.

Ukupno 18 visokoškolaca bilo je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u Opštini Andrijevica. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca iznosi 0,38, što je u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (0,49) značajno manje. Od ukupnog broja, čak 88,9% je zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak (svega dva lica) našao zaposlenje u privatnom sektoru. I ovaj podatak govori o veoma ograničenim mogućnostima za zapošljavanje izvan javnog sektora. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 4 lica, odnosno za 18,2%.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 96 radnih mjesta bilo je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima bila je najviša kod visokokvalifikovanih radnika (51% od ukupnog broja). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do pada oglašanih slobodnih radnih mjesta za srednjekvalifikovanim radnicima, dok je porasla za niskokvalifikovanim radnicima za 153,3%.

Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće ima javni sektor, gdje prednjači sektor obrazovanja (37,5% ukupnog broja oglašanih radnih mjesta). U odnosu na 2011. godinu struktura oglašanih radnih mjesta nije bitnije izmijenjena, što takođe ukazuje na stanje na tržištu rada i odsustvo radnih mjesta u realnom sektoru.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su zanimanja u djelatnostima ugostiteljstva i turizma, prerađivači hrane i pića, društveno-humanistička zanimanja, ali i mehaničari, mašinisti i mašinbravari.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Andrijevici iznosio 558, što je činilo čak 11% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini bio manji i iznosio je 372 ili 7,9% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na višem nivou. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika. To smanjenje se djelimično može pripisati i poboljšanju socio-ekonomske situacije, imajući u vidu povećanje broja zaposlenih uprkos smanjenju broja stanovnika u opštini.

Opština raspolaže sa velikim prirodnim potencijalima koji su nevalorizovani, naročito u prioritetnim sektorima koji su identifikovani - turizam i poljoprivreda. Veća iskorišćenost raspoloživih resursa u ovim oblastima bi imalo multiplikativan efekat po lokalnu zajednicu, kako kroz bolju dinamiku privredne aktivnosti, tako i kroz unapređenje uslova za zapošljavanje i bolje performanse lokalnog tržišta rada.

5.2. BAR: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Bar pripada Primorskom regionu Crne Gore. Ova opština spada u one opštine koje su u periodu 2011-2018 zabilježile rast ukupne populacije. Značajne razvojne mogućnosti ove opštine, ali i brojni razvojni projekti i privredni potencijali uz činjenicu da je Bar najveća crnogorska luka, uticali su na to da se populacija ove opštine u posmatranom periodu poveća za 4,3%. Populacija ove opštine je u 2018. godini iznosila 43872, što je činilo oko 7,1% ukupne populacije Crne Gore i oko 28,5% populacije Primorskog regiona.

Prirodni priraštaj je u opštini Bar u kontinuitetu pozitivan. Ipak, tokom perioda 2011-2018 može se primijetiti trend njegovog usporavanja. Tako je 2011. godine pozitivan prirodni priraštaj iznosio 116 i doprinio je godišnjem rastu populacije opštine od 0,28%, dok je on 2018. godine iznosio 61 i doprinio je rastu populacije opštine svega 0,14%. Takođe, opština Bar u kontinuitetu bilježi pozitivan migracioni saldo. Ipak, i taj saldo je bio izraženiji u 2011. u odnosu na 2018. godinu. Po osnovu pozitivnog migracionog salda populacija opštine Bar u 2018. godini uvećana je za 0,4%. Broj djece upisane u osnovne škole se povećao u periodu 2011-2018 za 3,9%, što ukazuje na to da se tokom prethodnih godina u Bar doseljavala uglavnom mlađa populacija što predstavlja dodatni potencijal za razvoj opštine.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, na osnovu podataka iz 2018. godine može se zaključiti da se stanovništvo iz Bara dominantno seli u Podgoricu (36,8%) i Ulcinj (18%). Takođe, značajan broj odseljenih je u opštine Sjevernog regiona (četvrtina svih odseljenih). Kad je riječ o doseljenjima, prednjače oni koji se u Bar doseljavaju iz Sjevernog regiona (preko 60% svih doseljenih). Najveći broj doseljenih je iz Bijelog Polja (26,6% svih doseljenih), i Podgorice (oko 20%).

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Bar je u 2018. godini iznosio 3092, što je za gotovo 49% više u odnosu na 2011. godinu. Povećan broj privrednih subjekata se može prvenstveno objasniti kroz rast sektora građevinarstva, turizma i mogućnosti za razvoj preduzetništva.

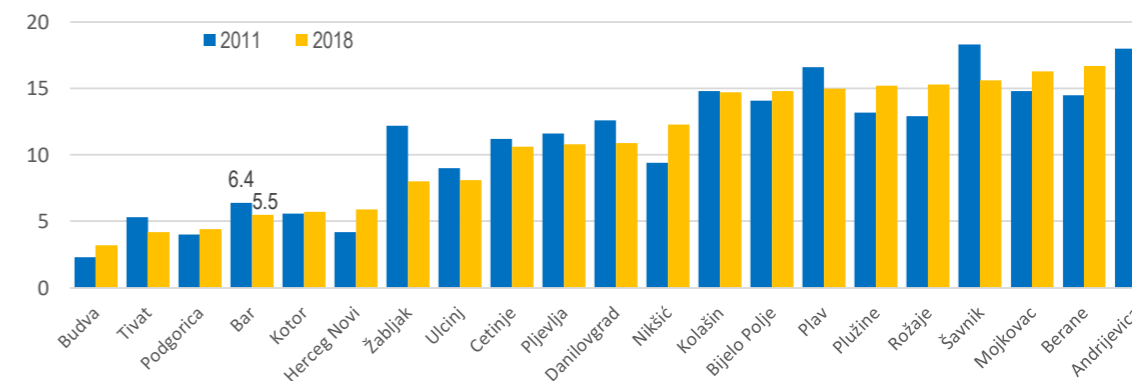
Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Baru iznosio je 83 što predstavlja 5,4% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika povećan je za 50,9%, a učešće u ukupnom broju na nivou Crne Gore povećano je sa 3,7% na 5,4%.

Pored ogromnih i još ne potpuno iskorišćenih turističkih potencijala, opština Bar posjeduje slobodnu zonu „Luka Bar“ koja nudi mogućnost bolje valorizacije. Takođe, razvoj preduzetništva, poljoprivrede i dalje unapređenje turističke ponude i turističkih proizvoda ove opštine predviđeni su kao prioritetni novim lokalnim strateškim dokumentom koji se odnosi na period 2020-2025. Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Bar zauzimala je 6. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Baru iznosio je 109,4, što znači da je bio više od prosjeka Crne Gore. Međutim, u poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazivao je lošiji rezultat, odnosno pad vrijednosti od 6,62 poena. Uprkos ovom smanjenju, opština je bilježila rast za dvije pozicije na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Baru je ovaj pokazatelj bio na nivou od 100,36, što je lošije u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 106,71 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora, opština Bar je u 2011. godini bila na 6. mjestu, dok je u 2018. godini poboljšala poziciju i bila na 4. mjestu. Po ovom indeksu, opština Bar je treća opština u Primorskom regionu. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Bar je poboljšao tu vrijednost sa 6,4 na 5,5 (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju).

Grafik 1: Rangiranje opština – kompozitni indikator (poređenje)

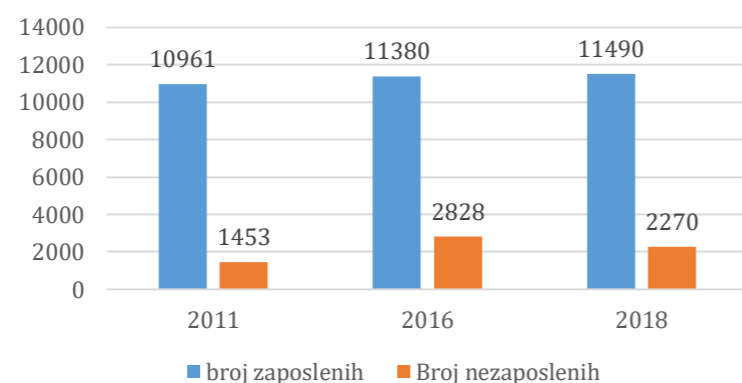
Ukupan broj zaposlenih je u Baru povećan u periodu 2011-2018. za 4,8%, odnosno za 529 lica. Opština Bar zapošljava 21,4% radne snage zaposlene u Primorskom regionu, odnosno 6,0% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,26. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

Tokom perioda 2011-2018. broj registrovanih zaposlenih u odnosu na broj penzionera je pokazivao povoljna kretanja u odnosu na prosjek Crne Gore. Ipak, taj odnos pogoršan je i u Baru u periodu 2016-2018. U 2011. godini je iznosio 1,66, da bi u 2018. on bio na nivou od 1,56.

U 2018. godini ukupno 1342 lica bilo je uključeno u sezonsko zapošljavanje što je predstavljalo 14,5% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima u Crnoj Gori. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016. godine, u 2018. ono je bilo smanjeno za 11,1%.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Bar porasla je sa 434 EUR u 2011. na 515 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 18,7%, dok se u realnim izrazima zarada povećala za 5,5%. Prosječna neto zarada u Baru predstavljala je 100,8% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita bila je 134,9 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od čak 19,3% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Ipak, platni fond per capita opštine Bar predstavlja 86,4% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 2: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Bar

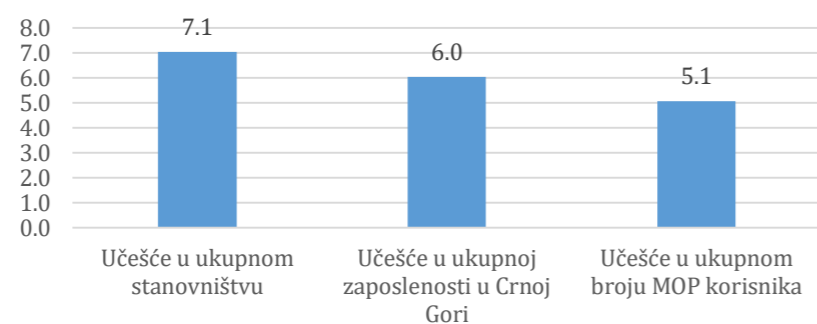
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Broj registrovanih nezaposlenih u opštini Bar bilježi rast u periodu 2011-2018 za čak 56,2%. Ipak, barem djelimično razlog tolikog rasta nezaposlenosti ipak treba tražiti u činjenici da je izmjenama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti u 2016. godini majkama sa troje i više djece u jednom periodu bilo omogućeno da ostvare pravo na doživotnu naknadu, tako da se veliki broj žena registrovao kao nezaposlene kako bi iskoristile to pravo. Tako je u 2016. godini broj nezaposlenih bio za čak 94,6% veći u odnosu na 2011. godinu u opštini Bar. U 2018. godini je broj nezaposlenih u odnosu na 2016. godinu smanjen za skoro 20%. U 2018. registrovana nezaposlenost je činila 5,17% ukupnog stanovništva opštine, što je niže u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Bar smanjeno je sa 55,3% u 2011. na 44,1% u 2018 godini. Sa druge strane, značajno je povećano učešće visokokvalifikovanih i niskokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti. Tako je učešće visokokvalifikovanih osoba poraslo sa 22,3% u 2011. na 26,7% u 2018. godini, dok je učešće niskokvalifikovanih osoba poraslo sa 22,4% (2011) na 29,2% (2018).

Dugoročno nezaposlene osobe činile su 50,8% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je iznosilo čak 62,5%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti bilo skoro 60%. Od ukupnog broja nezaposlenih, 25,6% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je 29,3% nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Oko 28,3% nezaposlenih je bez radnog staža.

Grafik 3: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 8,4% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 5,3%. Broj nezaposlenih koji je uključen u neku od aktivnih mjera zapošljavanja porastao je sa 149 na 190 u uporednom periodu.

Ukupno 168 visokoškolac je bio obuhvaćen Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Bar. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca iznosi 0,38%. Od ukupnog broja, 64,9% je bilo uključeno u Program u privatnom sektoru, dok je ostatak radio u javnom sektoru. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio veći za 5 lica, odnosno 3,1%.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 2059 radnih mjesta je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najviša kod srednjekvalifikovanih radnika (54,8% od ukupnog broja). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do pada oglašanih slobodnih radnih mjesta za niskokvalifikovanim i srednjekvalifikovanim radnicima (1,9% i 3,9% respektivno), dok je porasla tražnja za visokokvalifikovanim radnicima za 5,5%.

Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta u 2019. godini najveće učešće imaju usluge smještaja i ishrane (30,0%), dok je četvrtina radnih mjesta oglašena u trgovini. Broj oglašanih radnih mjesta je najveći u periodu ljetnje turističke sezone, što utiče na ovakvu strukturu oglašanih radnih mjesta. Treći najzastupljeniji sektor je bio sektor obrazovanja gdje je oglašeno 12,6% slobodnih radnih mjesta. U odnosu na 2011. godinu se nije bitnije izmijenila struktura oglašanih slobodnih radnih mjesta. U 2011. godini građevinarstvo je činilo 7,9% slobodnih radnih mjesta, dok je učešće sektora obrazovanja bilo 5,4%.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta.

Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su zanimanja u djelatnostima ugostiteljstva i turizma, kelneri, kuvari, trgovci, proizvođači bilja, poljoprivredni tehničari za proizvodnju bilja i obrađivači metala. Među licima sa stečenim visokim obrazovanjem, najdeficitarniji su bili finansijski menadžeri.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE - MOP

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Baru iznosio 1578, što je činilo 3,8% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini je bio na istom nivou kao i 2011. godine ali je predstavljao 3,6% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na nižem nivou.

Razvojni potencijali opštine Bar ukazuju da je moguće voditi efikasniju politiku zapošljavanja u ovoj opštini. U tom cilju, aktivne mjere tržišta rada u opštini Bar bi trebale biti usmjerene na najosjetljivije grupe na tržištu rada. Prethodna analiza je pokazala da se radi prvenstveno o ženama koje participiraju sa učešćem od više od tri petine, kako u ukupnoj, tako i u dugoročnoj nezaposlenosti. Takođe, kao osjetljiva grupa se izdvajaju visokoškolci i niskokvalifikovane osobe.

5.3. BERANE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Berane pripada Sjevernom regionu Crne Gore. Prema procjenama MONSTAT-a, 2018. godini populacija u Beranama je bila na nivou od 26.903 stanovnika što predstavlja 4,3% ukupnog stanovništva Crne Gore, odnosno 16,3% populacije Sjevernog regiona.

Ukupan broj stanovnika u Beranama se prethodnih godina smanjivao, tako da je u periodu od 2011. do 2018. godine ukupan broj stanovnika pao za čak 20,8%. Glavni uzrok ovakvog smanjenja je izdvajanje opštine Petnjica iz opštine Berane 2013. godine. Ipak, ako bi se populacija ove dvije opštine sabrala u 2018. i uporedila sa populacijom opštine Berane iz 2011. onda je takođe evidentno smanjenje broja stanovnika od 5,5%. Ovo smanjenje je isključivo posljedica emigracija iz ove opštine, s obzirom na to da je prirodni priraštaj varirao oko nultih vrijednosti (npr. 2016. godine je bio pozitivan i iznosio 27, dok je 2018. godine bio negativan, - 29). Dakle, negativan migracioni saldo je osnovni uzrok smanjenja broja stanovnika Berana. U 2011. taj saldo iznosio je -216, i postepeno se povećavao, da bi u 2018. godini iznosio -262. Slično kao i kod ostalih sjevernih opština, unutrašnje migracije su takve da se stanovništvo iz Berana uglavnom seli u Podgoricu (preko 40%) i Primorski region (svaki treći odseljeni). Imajući u vidu to da migrira uglavnom mlado stanovništvo, takvi trendovi se odražavaju i na smanjen broj djece upisane u osnovne škole (smanjenje za 1020 u periodu 2011-2018, odnosno za preko 25%), a zasigurno i na povećanje prosječne starosti stanovništva, koja je prema Popisu 2011. godine bila 36,4, što je i dalje povoljno i manje u odnosu na crnogorski prosjek.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Berane je u 2018. godini iznosio 547, što je za 17% više u odnosu na 2011. godinu. Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Beranama bio je 78, što predstavlja 5,1% ukupnog broja na nivou Crne Gore. Međutim, u odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je smanjen za 36,6% u 2018. godini.

Prioritetni sektori privređivanja ove opštine su drvoprerađiva, turizam i poljoprivreda, koja nudi mogućnosti organske proizvodnje. Prema indeksu konkurentnosti opština, Berane su zauzimale 18. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. Indeks konkurentnosti u Beranama je za period 2012-2014 iznosio 68,6, što je bilo za skoro trećinu ispod nacionalnog prosjeka. U poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator je ostao na gotovo istom nivou, a opština nije napredovala nijednu poziciju na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Beranama je ovaj pokazatelj bio na nivou od 58,3, što je pad u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 65,5 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odjeljku ovog izvještaja), opština Berane je u 2011. godini bila na 16. mjestu od 21 opštine u Crnoj Gori, da bi u 2018. godini pokvarila svoj relativni položaj za četiri mjesta i našla se na pretposljednem 20. mjestu. To ukazuje na lošije performanse tržišta rada u odnosu na skoro sve druge opštine u Crnoj Gori i u Sjevernom regionu, osim Andrijevice. Ipak, treba napomenuti i ovde da zbog izdvajanja opštine Petnjica uporedivost podataka iz 2011. i 2018. godine nije potpuna. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Berane su takođe pokvarile svoj skor u 2018. godini na 16,7 sa 14,5 u 2011. godini (veća prosječna vrijednost tipično označava lošiju poziciju). U osnovi, relativna pozicija opštine Berane u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori i u Sjevernom regionu pogoršana je između 2011. i 2018. godine, a veoma niska opšta pozicija ukazuje na to da je stanje na tržištu rada u ovoj opštini veoma teško.

Ukupan broj zaposlenih je u Beranama smanjen u periodu 2011-2018. U odnosu na 2011. zabilježen je pad od 5,6%, ali rast u odnosu na 2016. godinu od 3,8%. Opština Berane zapošljava 17% radne snage zaposlene u Sjevernom regionu, što čini 2,4% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Prema procjenama lokalnog tima, oko 1% zaposlenih radi u kompanijama u inostranom vlasništvu. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,17, što je značajno ispod prosjeka Crne Gore (0,31) i upućuje na zaključak da lokalno tržište rada karakterišu visoka neaktivnost i nezaposlenost, kao i nepovoljna demografska struktura.

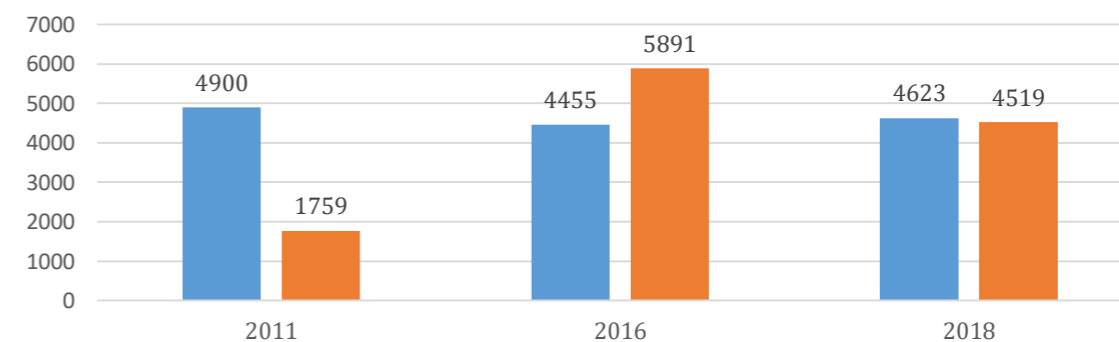
Prema procjenama lokalnog tima, oko 8% ukupne zaposlenosti rezidenata opštine Berane čine osobe koje putuju iz drugih opština i imaju posao u Beranama. Sa druge strane, oko 12% zaposlenih radi u drugim opštinama gdje svakodnevno putuju do posla. Prosječna dužina komutiranja zaposlenih koji putuju u druge opštine i onih koji dolaze iz drugih opština u Berane je oko 60 minuta u oba pravca. Dobra saobraćajna povezanost i blizina sa velikim brojem opština u Sjevernom regionu daju mogućnost da iskoriste prednosti u rješavanju pitanja slabog funkcionisanja lokalnog tržišta rada. Oko dvije petine zaposlenih putuje svakodnevno u okviru opštine. Oni u prosjeku putuju do i od posla oko 25 minuta u oba pravca. Prema procjenama lokalnog tima, on-line poslovi, koji po pravilu nisu obuhvaćeni statistikom registrovane zaposlenosti, dodaju još oko 3% ukupnoj zaposlenosti.

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera dodatno potvrđuje ocjenu nepovoljnih kretanja na lokalnom tržištu rada. U posmatranom periodu 2011-2018. broj zaposlenih je bio manji od broja penzionera uz trend pogoršavanja tog odnosa - sa 0,93 koliko je taj odnos iznosio u 2011. na 0,90 u 2018. godini.

Tokom posmatranog perioda od 2011. do 2018. godine zabilježen je rast neto zarada sa 386 EUR koliko je ona iznosila 2011. na 465 EUR 2018. godine, odnosno neto zarada je nominalno porasla kumulativno za 20,5%. Međutim, prosječna neto zarada je porasla za 7,1% u realnim izrazima.

Prosječna neto zarada u Beranama je predstavljala 90,1% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita (koji se dobija kao proizvod zarada i ukupnog broja statistički registrovanih zaposlenih u odnosu na broj stanovnika) je bila 79,9 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od 43,4% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Brže smanjenje broja stanovnika od smanjenja broja zaposlenih, kao i povećanje udjela bolje plaćenih radnih mjesta u javnom sektoru u ukupnoj zaposlenosti, objašnjavaju značajno povećanje vrijednosti ovog indikatora. I pored ovog porasta, platni fond per capita opštine Berane predstavlja samo 51,2% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Berane

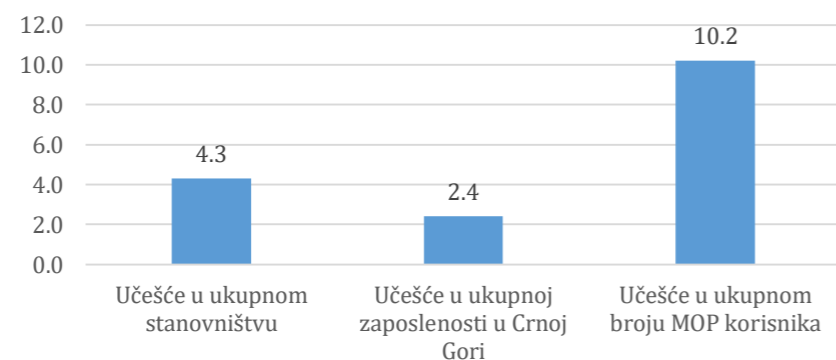

Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Ukupan broj nezaposlenih je u analiziranom periodu od 2011. do 2018. godine porastao za čak 211%, odnosno sa 1759 na 4519. Ipak, ta nezaposlenost je donekle u međuvremenu i smanjena, imajući u vidu da je 2016. godine broj nezaposlenih osoba u opštini Berane iznosio 5891. U 2018. nezaposlenost je činila 17,1% ukupnog stanovništva, što je značajno više u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%). Razlog ovome takođe može ležati u činjenici da su se mnoge majke sa troje i više djece registrovale kao nezaposlene kako bi iskoristile pravo na penziju koja je u tom trenutku bila moguća, a kasnije ukinuta. Ako se na visoku nezaposlenost doda činjenica da se stanovništvo radnog uzrasta seli, onda to ukazuje na brojne probleme lokalnog tržišta rada, kao i na neiskorišćenost lokalnih privrednih potencijala.

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Berane je blago smanjeno sa 58% u 2011. na 54,6% u 2018. godini. Takođe, smanjeno je učešće nezaposlenih visokoškolaca. Sa druge strane, povećano je učešće niskokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti (sa 26,6% u 2011. na 34,4% u 2018. godini). Dugoročno nezaposlene osobe čine tri četvrtine ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je 55,7%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti približno 57%. Od ukupnog broja nezaposlenih, 18% su osobe starosti do 30 godina, dok je 40,7% nezaposlenih osoba starije od 50 godina. Čak 46% nezaposlenih je bez radnog iskustva.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 8,5% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 2,7%.

U 2018. godini ukupno 432 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 4,7% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016. godine, u 2018. je isto povećano za 55,4%.

Ukupno 136 visokoškolaca bilo je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Berane. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 59 lica, odnosno 35,3%. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca obuhvaćenih Programom u 2018. godini iznosio je 0,51%, što je nešto više u odnosu na prosjek Crne Gore (0,49%). Od ukupnog broja, 52,9% je bilo zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u privatnom sektoru.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 554 radno mjesto je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najveća kod visokvalifikovanih radnika (41,2% od

ukupnog broja oglašanih slobodnih radnih mjesta). U odnosu na 2011. došlo je do značajnog rasta tražnje za niskokvalifikovanom radnom snagom (111 oglašanih radnih mjesta u 2018. naspram 60 slobodnih radnih mjesta u 2011.). Posmatrano po djelatnostima, polovina oglašanih radnih mjesta se u 2018. odnosila na javni sektor (zapošljavanje u sektoru obrazovanja, zdravstvu i državnoj upravi). U poređenju sa 2011. godinom, smanjen je broj oglašanih broja slobodnih radnih mjesta u sektoru prerađivačke industrije i građevinarstva koji su 2011. godine činili petinu oglašanih slobodnih radnih mjesta.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su mehaničari i mašinisti, obrađivači metala, automehaničari i autoelektričari, prerađivači i obrađivači drveta, elektrotehničari, monter i instalateri u mašinstvu, bravari, vodoinstalateri, kao i medicinski tehničari, veterinarski i ratarski tehničari.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Beranama iznosio 4703, što je bilo 13,8% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini bio manji i iznosio je 3177 ili 6,6% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na višem nivou. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika, ali i izdvajanja opštine Petnjica iz opštine Berane. U 2018. godini ponovo se uočava trend brzog rasta korisnika MOP-a.

Podaci sugerišu da je situacija na tržištu rada dodatno otežana tokom ove decenije. Broj zaposlenih je smanjen, a značajno je povećan broj nezaposlenih. Negativna demografska kretanja, koja se ogledaju u smanjenju broja stanovnika, pre svega zbog izražene emigracije, negativno utiču na cjelokupno tržište rada, a privredni potencijali opštine nijesu iskorišćeni. Na osnovu više indikatora primjećuje se rast značaja javnog sektora, a opadanje uloge privatnog sektora kad je riječ o zapošljavanju u formalnom sektoru. Veći ponder koji javni sektor ima u ukupnoj zaposlenosti primjetan je i u naizgled povoljnom trendu povećanja prosječne zarada (koja je i dalje dosta ispod nacionalnog prosjeka) i platnog fonda po stanovniku. Mlađa populacija kao jedan od najvažnijih razvojnih resursa opštine ubrzano se smanjuje, pa se čak i skromni privatni sektor suočava sa nedostatkom radne snage sa završenom srednjom školom. Povoljan geografski položaj i povezanost sa drugim gradovima Sjevernog regiona predstavljaju prednost Berana.

5.4. BIJELO POLJE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Bijelo Polje pripada Sjevernom regionu Crne Gore. Prema procjenama MONSTAT-a, 2018. godini populacija u Bijelom Polju je bila na nivou od 42.808 stanovnika što predstavlja 6,9% ukupne populacije u Crnoj Gori, odnosno 25,9% populacije Sjevernog regiona.

Ukupan broj stanovnika u Bijelom Polju se prethodnih godina smanjivao, tako da je u periodu od 2011. do 2018. godine ukupan broj stanovnika pao za 7,1%. Ipak, za razliku od nekih drugih opština Sjevernog regiona, ovo smanjenje nije posljedica negativnog prirodnog priraštaja, već je isključivo posljedica negativnog migracionog salda. U 2011. godini su odseljenja bila viša za 345 u odnosu na doseljenja, dok je ta razlika bila znatno veća u 2018. godini kada je iznosila 580. Slično kao i kod ostalih sjevernih opština, unutrašnje migracije su takve da se stanovništvo iz Bijelog Polja uglavnom seli u Podgoricu i Primorski region. Takvi demografski trendovi utiču i na pokazatelje koji na dugi rok imaju značaj za lokalno tržište rada. Ovakvi migratorni trendovi odražavaju se na smanjen broj djece koja su upisana u osnovne škole (smanjenje za 876 u periodu 2011-2018, odnosno za preko 15%).

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Bijelo Polje je u 2018. godini iznosio 1172, što je za 9,2% više u odnosu na 2011. godinu. Prema procjenama lokalnog tima, oko 53 privredna subjekta zapošljavaju više od deset zaposlenih. Opština Bijelo Polje je prva opština u Crnoj Gori koja je dobila BFC sertifikat što ukazuje na orijentaciju opštine na unapređenje poslovnog okruženja i potencijalni priliv investicija koji bi u krajnjem imao pozitivne efekte na lokalni privredni razvoj.

| 34 |

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Bijelom Polju bio je 208, što predstavlja 13,6% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je povećan za 19,5% u 2018. godini.

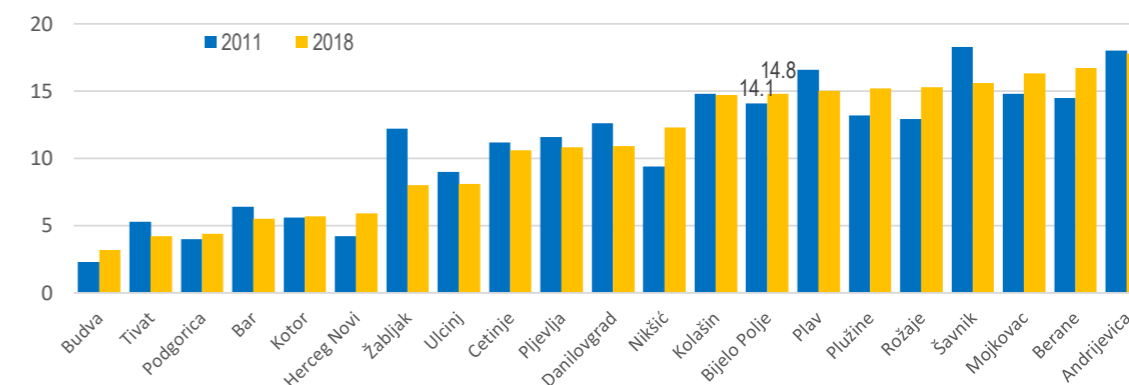
Prioritetni sektori privređivanja ove opštine su poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, industrija i usluge, kao i turizam. Prema strateškom dokumentu opštine, Bijelo Polje stremi da bude opština sa razvijenim preduzetništvom naročito u djelatnostima poljoprivrede, industrije, turizma, hidroenergetike, na principima očuvanja životne sredine i održivog razvoja, koja će istovremeno biti i atraktivna destinacija za privlačenje stranih investicija. Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Bijelo Polje zauzima 13. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Bijelom Polju iznosi 82,2. U poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazuje unapređenje, odnosno rast vrijednosti od 15,2, odnosno poboljšanje za šest pozicija na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Bijelom Polju je ovaj pokazatelj bio na nivou od 64,7, što je više u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 53,1 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora, opština Bijelo Polje je u 2011. godini bila na 15. mjestu od 21 opštine u Crnoj Gori, da bi u 2018. godini popravila svoj rang za jedno mjesto i našla se na 14. mjestu. Premda to ukazuje na ispodprosečne performanse tržišta rada u odnosu na većinu drugih opština u Crnoj Gori, po ovom indeksu, opština Bijelo Polje u 2018. godini imala je povoljnije stanje na tržištu rada od većine drugih opština Sjevernog regiona, osim od Žabljaka, Pljevalja i Kolašina. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Bijelo Polje je imalo nešto lošiju vrijednost u 2018. godini sa 14,8 u poređenju sa 14,1 u 2011. godini (veća prosječna vrijednost tipično označava lošiju poziciju). U osnovi, relativna pozicija opštine Bijelo Polje u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori neznatno je

poboljšana između 2011. i 2018. godine.

Grafik 1: Rangiranje opština – kompozitni indikator (poređenje)
Ukupan broj zaposlenih je u Bijelom Polju povećan u periodu 2011-2018. za 14,2%,

odnosno za 983 lica. Opština Bijelo Polje zapošljava 29% radne snage zaposlene u Sjevernom regionu, odnosno 4,2% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,18, što upućuje na zaključak da u opštini postoji visoka nezaposlenost i visok udio neaktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu, na šta ukazuju i negativni demografski trendovi. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je značajno niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,31). Prema procjenama lokalnog tima, oko 1,3% zaposlenih radi u kompanijama u inostranom vlasništvu.

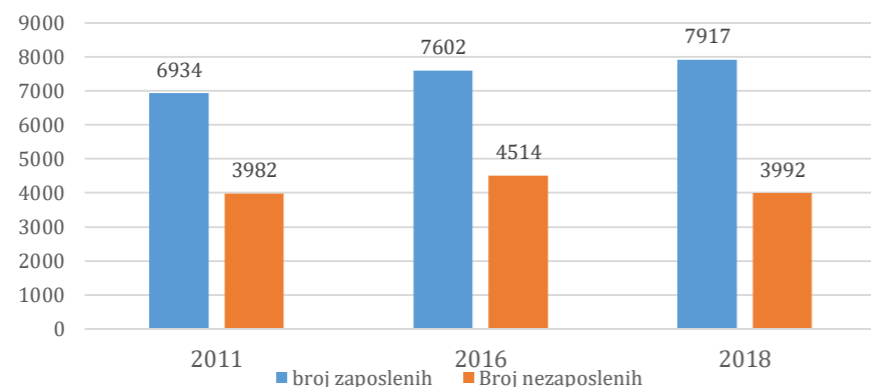
Takođe, prema istim procjenama, zanemarljiv procenat (0,5% ukupne zaposlenosti rezidenata opštine Bijelo Polje) čine osobe koje putuju i imaju posao u drugoj opštini. Dnevne migracije lica iz susjednih opština zaposlenih u Bijelom Polju predstavljaju 0,8% ukupne zaposlenosti u opštini. Uzimajući u obzir nizak procenat zaposlenih koji svakodnevno putuju i rade u drugim opštinama, postoji prostor za promovisanje poslova koji podrazumijevaju dnevno migriranje radne snage između opština, naročito među mladima. Povoljan geografski položaj i blizina opština, ali i dobra saobraćajna veza sa susjednim opštinama predstavljaju dodatnu prednost. Prosječna dužina komutiranja zaposlenih koji putuju u druge opštine i onih koji dolaze iz drugih opština u Bijelo Polje je manja od 60 minuta. Sa druge strane, oko trećina zaposlenih putuje svakodnevno u okviru opštine. Dodatno, prema procjenama lokalnog tima, jedan manji dio zaposlenih radi na on-line poslovima, a koji se odnose na trgovinu, IT sektor, stručne i konsultantske usluge i marketing.

Tokom perioda 2011-2018. broj registrovanih zaposlenih je nešto iznad broja penzionera u Bijelom Polju, uz trend blagog poboljšanja odnosa - sa 1,05 koliko je taj odnos iznosio u 2011. na 1,08 u 2018. godini.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Bijelo Polje porasla je sa 386 EUR u 2011. na 423 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 9,5%. Međutim, prosječna neto zarada je opala za 2,5% u realnim izrazima. Prosječna neto zarada u Bijelom Polju je predstavljala 82,8% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita je bila 78,2 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od čak 34,6% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Ipak, to je prvenstveno posljedica značajnog smanjenja broja stanovnika u opštini. Platni fond per capita opštine Bijelo Polje predstavlja 50,1% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

| 35 |

Grafik 2: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Bijelo Polje

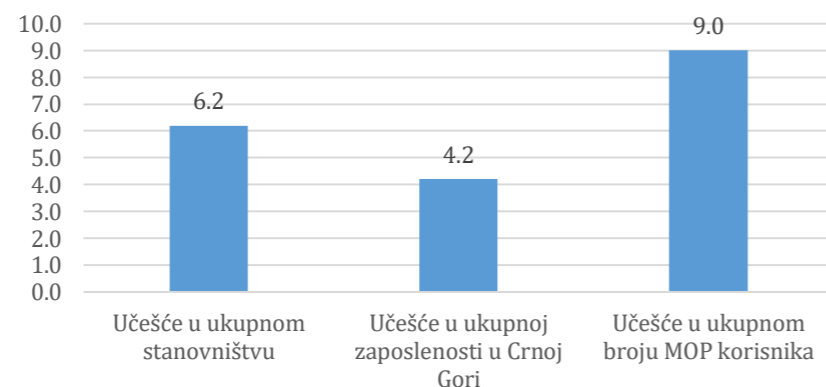
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Ukupan broj nezaposlenih je u analiziranom periodu od 2011. do 2018. godine ostao na približno istom nivou. Ipak, primjetan je značajan rast ukupnog broja nezaposlenih do 2016. godine, a zatim smanjenje za 11,5% i vraćanje na nivo iz 2011. godine. U 2018. nezaposlenost je činila 9,3% ukupnog stanovništva, što je više u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%). Može se zaključiti da visoka nezaposlenost opstaje čak i u apsolutnom broju, uprkos činjenici da se veliki dio populacije radnog uzrasta odselio u posmatranom periodu. Ovo može ukazivati da nije bilo značajnijih unapređenja kada je u pitanju efikasnost politike zapošljavanja i opšteg stanja na tržištu rada u opštini.

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Bijelo Polje smanjeno je sa 63,3% u 2011. na 49,4% u 2018. godini. Sa druge strane, povećano je učešće visokokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti (sa 12% u 2011. na 16,4% u 2018. godini). Dodatno, poraslo je učešće niskokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti sa 24,7% (2011) na 34,3% (2018).

Dugoročno nezaposlene osobe čine 60,5% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj, kao i u dugoročnoj nezaposlenosti je 58%, što je mnogo više od učešća žena u zaposlenosti, ukazujući na njihov lošiji položaj na lokalnom tržištu rada. Od ukupnog broja nezaposlenih, 23,3% su osobe starosti do 30 godina, dok je svaka treća nezaposlena osoba (33,1%) starija od 50 godina. Čak 40% nezaposlenih je bez radnog iskustva, što sugerise tešku tranziciju od školovanja do posla.

Grafik 3: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 11,7% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, obzirom da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 6,6%.

U 2018. godini ukupno 555 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 6,0% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016, u 2018. je isto povećano za 10,3%.

Ukupno 210 visokoškolaca bilo je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Bijelo Polje. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio veći za 43 lica, odnosno 25,7%. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca u 2018. godini iznosio je 0,49, što je na nivou prosjeka Crne Gore. Od ukupnog broja, 51,9% je bilo zaposleno u privatnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u javnom sektoru.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 826 radno mjesto je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najviša kod srednjekvalifikovanih radnika (42% od ukupnog broja). Međutim, u odnosu na 2011. došlo je do pada oglašanih slobodnih radnih mjesta za srednjekvalifikovanim radnicima, dok je porasla za niskokvalifikovanim i visokokvalifikovanim radnicima za 4,9% i 14,4%, respektivno. Posmatrano po djelatnostima, struktura oglašanih radnih mjesta najveće učešće ima sektor obrazovanja (36%). U odnosu na 2011. godinu smanjen je broj oglašanih radnih mjesta u sektoru prerađivačke industrije, dok je porastao broj onih u javnom sektoru.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su zanimanja u djelatnostima ugostiteljstva i turizma, kuvari, kelneri, zatim trgovci, ali takođe i ona iz grupe tehničkih zanimanja, kao što su obrađivači metala, mehaničari i mašinisti, automehaničari, bravari i građevinari. Prema procjenama lokalnog tima, potencijalno deficitarna zanimanja su i : pekari, vodoinstalateri, turistički vodiči, zanimanje carinik/špediter.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Bijelom Polju iznosio 5095, što je činilo čak 11,1% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini je bio manji i iznosio 2804 ili 6,6% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na višem nivou. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika. To smanjenje se djelimično može pripisati i poboljšanju socio-ekonomske situacije, imajući u vidu povećanje broja zaposlenih uprkos smanjenju broja stanovnika u opštini.

S druge strane, podaci sugerisu da je nivo nezaposlenosti perzistentan, uprkos odlivu radne snage, što upućuje na u cjelini loše stanje lokalnog tržišta rada i privrede i limitirane mogućnosti aktivnih politika koje se sprovode u Bijelom Polju.

Može se reći da je, posmatrano sveukupno, Bijelo Polje u nešto boljoj situaciji u pogledu ljudskih resursa i stanja na tržištu rada u odnosu na ostale opštine Sjevernog regiona. Njegova veličina, povoljna geografska pozicija i nešto diversifikovanija privredna struktura uticali su da se negativni demografski trendovi osjete nešto slabije nego što je to drugde slučaj. Takođe, proaktivan stav lokalne samouprave doprineo je unaprijeđenju poslovnog okruženja. Međutim, to još nije rezultiralo ozbiljnijim jačanjem privatnog sektora i kreiranjem većeg broja lokalnih firmi respektabilne veličine. To je zadatak koji predstoji.

5.5. BUDVA: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Budva pripada Primorskom regionu Crne Gore. Slično ostalim primorskim opštinama, Budva je u periodu 2011-2018 zabilježila rast ukupne populacije. Činjenica da se smatra metropolom crnogorskog turizma, ali i brojne investicije u turizmu i razvoj građevinarstva uticali su da se populacija ove opštine u posmatranom periodu poveća za čak 12,1%. Populacija ove opštine je u 2018. godini iznosila 21553, što je činilo oko 3,5% ukupne populacije Crne Gore i oko 7,1% populacije Primorskog regiona.

Prirodni priraštaj je u opštini Budva u kontinuitetu pozitivan. Štaviše, tokom perioda 2011-2018 može se primijetiti trend njegovog povećanja. Tako je 2011. godine pozitivan prirodni priraštaj iznosio 112 i doprinio je godišnjem rastu populacije opštine od 0,58%, dok je prirodni priraštaj 2018. godine iznosio 198 i doprinio je rastu populacije opštine od skoro 1%. Takođe, opština Budva u kontinuitetu bilježi rastući pozitivan migracioni saldo. Po osnovu pozitivnog migracionog salda populacija opštine Budva u 2011. godini uvećana je za 0,6%, dok je u 2018. godini taj procenat iznosio čak 1,9%. Broj djece upisane u osnovne škole se povećao u periodu 2011-2018 za čak 31,5%, što ukazuje da se tokom prethodnih godina u Budvu doseljavala uglavnom mlađa populacija.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, na osnovu podataka iz 2018. godine može se zaključiti da se stanovništvo iz Budve dominantno seli u Podgoricu (36,6%). Uključujući Podgoricu u Središnji region se odselilo 58,6% svih odseljenih iz Budve. Takođe, u ostale opštine Primorskog regiona se odselilo 22,3%, dok se u opštine Sjevernog regiona odselilo 19,1% svih odseljenih u 2018. godini. Kad je riječ o doseljenjima, prednjače oni koji se u Budvu doseljavaju iz Središnjeg regiona (preko 51% svih doseljenih). Najveći broj doseljenih je iz Podgorice i Nikšića (po 20% svih doseljenih). Takođe, svaki treći doseljenik u Budvu u 2018. godini je bio iz opština Sjevernog regiona.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Budva je u 2018. godini iznosio 4541, što je za gotovo dvostruko više u odnosu na 2011. godinu. Povećan broj privrednih subjekata se može prvenstveno objasniti kroz rast investicija u sektorima građevinarstva, turizma i mogućnosti za razvoj preduzetništva.

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Budvi iznosio je 10 što predstavlja 0,6% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika smanjen je za 66,7%, dok je učešće u ukupnom broju na nivou Crne Gore povećano sa 0,4% na 0,6%.

Opština Budva raspolaže ogromnim turističkim potencijalima, koji su iskorišćeni u dovoljnoj mjeri da je ona turistički najznačajnija opština u Crnoj Gori, ali ipak još uvijek nijesu u potpunosti valorizovani. Poljoprivreda i ribarstvo, kao i prometne usluge su dodatni sektori na kojimaseprethodnistrateškiplanrazvojaopštinebazirao.Premaindeksukonkurentnostiopština, opština Budva zauzimala je 1. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Budvi iznosio je 180,2, što znači da je bio daleko iznad prosjeka Crne Gore. Takođe, u poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazivao je bolji rezultat, odnosno rast vrijednosti od 19,16 poena. Opština Budva je i tada zauzimala prvu poziciju na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Budvi je ovaj pokazatelj bio na nivou od 156,71, što je lošije u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio čak 252,36 (Crna Gora =100). Ipak, može se pretpostaviti da bi novija mjerenja pokazala nešto bolji rezultat.

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odeljku ovog izvještaja), opština Budva je i u 2011. i 2018. godini bila na 1. mjestu. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, u 2011. prosječna vrijednost je iznosila 2,3, dok je u 2018. blago pogoršana kada je iznosila 3,2 (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju).

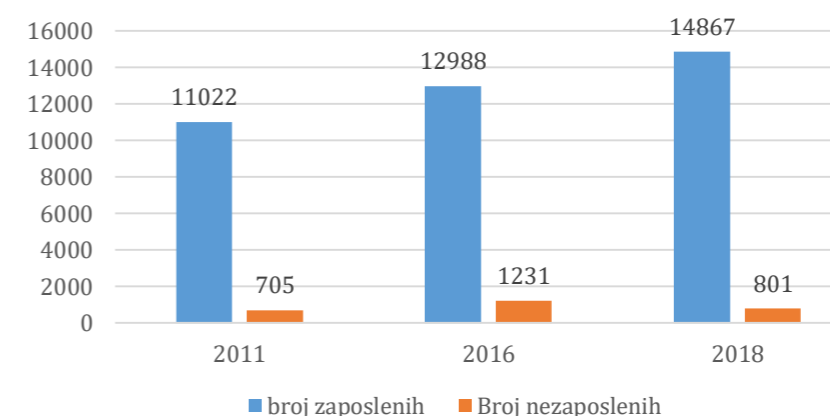
Ukupan broj zaposlenih je u Budvi povećan u periodu 2011-2018. za 34,9%, odnosno za 3845 lica. Opština Budva zapošljava 27,7% radne snage zaposlene u Primorskom regionu, odnosno 7,8% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,69. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je više nego dvostruko viši (na nivou Crne Gore iznosi 0,31). Mora se napomenuti da u toj zaposlenosti učestvuje dobar broj stanovnika drugih opština, pa i inostranih državljana.

Tokom perioda 2011-2018. broj registrovanih zaposlenih u odnosu na broj penzionera je pokazivao povoljna kretanja. U 2011. godini je iznosio 4,12, da bi u 2018. isti bio na nivou od 4,89. Budva predstavlja opštinu u kojoj je zabilježen najpovoljniji odnos između broja zaposlenih i broja penzionera u Crnoj Gori.

U 2018. godini ukupno 787 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što je predstavljalo 8,5% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima u Crnoj Gori. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016. godine, u 2018. ono je bilo povećano za 24,5%.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Budva porasla je sa 483 EUR u 2011. na 520 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 7,7%, dok je u realnim izrazima zarada opala za oko 7%. Prosječna neto zarada u Budvi predstavljala je 101,8% prosječne zarade u Crnoj Gori. Bez obzira na veoma jako tržište rada u Budvi, ne iznenađuje što je prosječna zarada u opštini oko prosjeka Crne Gore, imajući u vidu da u strukturi zaposlenosti veliko učešće ima djelatnost turizma, u kojoj se ostvaruju ispodprosječne zarade. Procjena platnog fonda per capita bila je 358,7 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od čak 29,5% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Platni fond per capita opštine Budva predstavlja 229,8% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Budva

Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

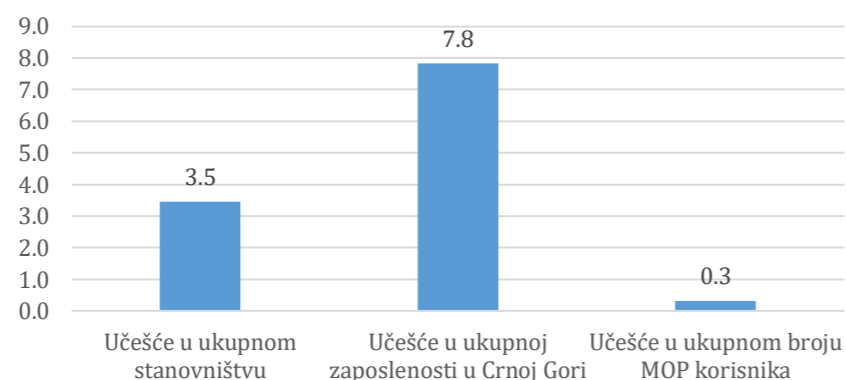
Broj registrovanih nezaposlenih u opštini Budva bilježi rast u periodu 2011-2018 za 13,6%. Ipak, barem djelimično razlog tolikog rasta nezaposlenosti ipak treba tražiti u činjenici da su izmjene Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti u 2016. godini majkama sa troje i više djece omogućile pravo na doživotnu naknadu, tako da se veliki broj žena registrovao kao nezaposlene kako bi iskoristile omogućeno pravo. Tako je u 2016. godini

broj nezaposlenih bio je čak 74,6% veći u odnosu na 2011. godinu u opštini Budva. U 2018. godini je broj nezaposlenih u odnosu na 2016. godinu smanjen za 35%. U 2018. registrirana nezaposlenost je činila svega 3,72% ukupnog stanovništva opštine, što je skoro dvostruko niže u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Budva smanjeno je sa 61,1% u 2011. na 47,8% u 2018. godini. Sa druge strane, značajno je povećano učešće visokokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti. Tako je učešće visokokvalifikovanih osoba poraslo sa 20,6% u 2011. na čak 34,2% u 2018. godini. Učešće niskokvalifikovanih osoba je ostalo na gotovo istom nivou. Sa stanovišta iskorišćenosti ljudskih resursa, ovakav trend strukture nezaposlenosti se može smatrati veoma nepovoljnim, jer sugeriraju da veoma dinamično tržište rada Budve ipak nije u stanju da apsorbira rastući broj visokoobrazovanih lica.

Dugoročno nezaposlene osobe su činile 47,7% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je iznosilo veoma visokih 63%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti čak 64,7%. Od ukupnog broja nezaposlenih, 24,1% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je trećina nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Oko 21% nezaposlenih u Budvi je bilo bez radnog staža.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 5,2% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 1,7%. Broj nezaposlenih koji je uključen u neku od aktivnih mjera zapošljavanja porastao je sa 193 na 141 u uporednom periodu.

Ukupno 71 visokoškolac je bio obuhvaćen Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Budva. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca uključenih u Program iznosi 0,33%. Od ukupnog broja, 52,1% je bilo zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u privatnom sektoru. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 24 lica, odnosno 25,3%.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 5234 radnih mjesta je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najviša kod niskokvalifikovanih radnika (58,9% od ukupnog broja). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do pada oglašanih slobodnih radnih

mjesta za niskokvalifikovanim i srednjekvalifikovanim radnicima (11,2% i 5,7% respektivno), dok je porasla za visokokvalifikovanim radnicima za 56,4%. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće imaju usluge smještaja i ishrane (46,2%), dok se ostatak slobodnih radnih mjesta odnosi na javni sektor i trgovinu (5,5%). U odnosu na 2011. godinu struktura oglašanih radnih mjesta se nije bitnije promijenila. U odnosu na 2011. godinu, učešće oglašanih slobodnih radnih mjesta u ukupnom broju u sektoru građevinarstva je smanjen u 2018.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su zanimanja u djelatnostima ugostiteljstva i turizma, trgovci i kelneri. Među licima sa visokom stručnom spremom, najdeficitarnija zanimanja su menadžeri u turizmu.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE - MOP

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Budvi iznosio 233, što je činilo 1,2% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini je bio manji i iznosio 100 ili 0,5% ukupnog stanovništva. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na višestruko nižem nivou. Smanjenje broja korisnika socijalne pomoći se može pripisati kako poboljšanju socio-ekonomske situacije u opštini, tako i 'čišćenju' korisnika uslijed uvođenja socijalnog kartona.

Iako je prva na rang listi opština po indeksu konkurentnosti i raspolaže brojnim razvojnim potencijalima koji mogu doprinijeti još većem zapošljavanju, opština Budva se suočava takođe sa određenim izazovima lokalnog tržišta rada. Pad realne prosječne zarade u posmatranom uz istovremeni rast stope zaposlenosti sugeriraju da je ekspanzija turističke privrede bila glavni zamajac ukupnog razvoja privrede, pa i kretanja na tržištu rada. U narednom periodu bilo bi korisno nastojati da se ostvari određena diversifikacija privredne aktivnosti, kako bi se smanjila zavisnost od isključivog oslanjanja na turizam kao zamajac rasta.

Politike zapošljavanja i sveukupne politike lokalne uprave u opštini Budva bi trebale biti usmjerene na osjetljivije grupe na tržištu rada. Prethodna analiza je pokazala da se radi prvenstveno o ženama koje participiraju sa skoro dvotrećinskim učešćem, kako u ukupnoj, tako i u dugoročnoj nezaposlenosti, kao i visokoškolcima čiji broj među nezaposlenim osobama je značajno uvećan u periodu 2011-2018.

5.6. CETINJE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Prijestonica Cetinje pripada Središnjem regionu Crne Gore. Ova opština se, kao i većina opština u Crnoj Gori, suočava sa depopulacijom. Ukupno stanovništvo opštine Cetinje se u periodu 2011-2018. smanjilo za 7,9%. Populacija ove opštine je u 2018. godini iznosila 15353, što je činilo približno 2,5% ukupne populacije Crne Gore i oko 5% populacije Središnjeg regiona.

Prirodni priraštaj je u Prijestonici bio u kontinuitetu negativan tokom perioda 2011-2018. sa tendencijom sve veće izraženosti ove negativne demografske pojave. Pored negativnog prirodnog priraštaja, ova opština je pogođena i kontinuiranim negativnim migracionim saldom. Po osnovu negativnog migracionog salda, populacija Cetinja se samo u 2018. godini smanjila za oko 1%.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, na osnovu podataka iz 2018. godine može se zaključiti da se stanovništvo iz Cetinja dominantno seli u Podgoricu (48%), a slijede Budva (28%) i Kotor (9,4%).

Kad je riječ o doseljencima, kojih je znatno manje, takođe prednjače oni koji se u opštinu Cetinje sele iz Podgorice (45,8% svih doseljenih), zatim iz Budve (15,6%), Herceg Novog (10,4%) i Nikšića (8,3%). Negativni demografski trendovi su se odrazili i na broj upisane djece u osnovne škole, koji se u periodu 2011-2018 smanjio za čak 9,6%.

Ukupan broj privrednih subjekata u Prijestonici Cetinje je u 2018. godini iznosio 747, što je za 33,8% više u odnosu na 2011. godinu. Riječ je uglavnom o mikro, srednjim i malim preduzećima. U prethodnom periodu, kad je industrija bila dominantna privredna grana, ovu opštinu uglavnom su karakterisala velika preduzeća. Međutim, industrijski giganti se nijesu uspjeli održati kroz period tranzicije (iako se pokušavalo sa Obodom).

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini na Cetinju iznosio je 57 što predstavlja 3,7% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika smanjen je za 9,5%, dok je učešće u ukupnom broju na nivou Crne Gore smanjeno sa 4,3% na 3,7%.

Ipak, gorepomenuti negativni demografski trendovi nijesu u ravni sa povoljnim geografskim položajem koji ima Prijestonica Cetinje, koje se nalazi na pola sata vožnje i od glavnog grada Podgorice i od Primorskog regiona, odnosno Budve (uz odličnu putnu infrastrukturu). Dodatno, činjenica da je Cetinje stara crnogorska Prijestonica, da obiluje brojnim kulturno-istorijskim sadržajima, kao i da su na dohvat dva nacionalna parka (Lovćen i Skadarsko jezero), govori o ogromnoj neiskorišćenosti turističkih potencijala koji bi se mogli valorizovati i kroz bolju situaciju na tržištu rada. Takođe, poljoprivreda i poljoprivredna proizvodnja imaju veliki potencijal za dalji razvoj kroz samu prepoznatljivost raznih proizvoda iz ove opštine.

Prema indeksu konkurentnosti opština, Prijestonica Cetinje zauzimala je 12. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Cetinju iznosio je 82,5, što znači da je bio ispod prosjeka Crne Gore. U poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazivao je lošiji rezultat, odnosno pad vrijednosti od 6,6 poena, a opština je bilježila pad za jednu poziciju na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Cetinju je ovaj pokazatelj bio na nivou od 91,05, što je znatno bolje u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 79,04 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odeljku ovog izvještaja), opština Cetinje je i u 2011. i u 2018. godini bila na 9. mjestu. Po ovom indeksu, opština Cetinje je gore pozicionirana jedino od Podgorice u odnosu na ostale opštine Središnjeg regiona. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Cetinje je poboljšalo tu vrijednost sa 11,2 na 10,6 (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju).

Ukupan broj zaposlenih je na Cetinju smanjen u periodu 2011-2018. za 5,2%, odnosno za 188 lica. Opština Cetinje zapošljava 3,1% radne snage zaposlene u Središnjem regionu, odnosno 1,8% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,22. U odnosu na prosjek za Crnu Goru, ovaj indikator je za trećinu niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

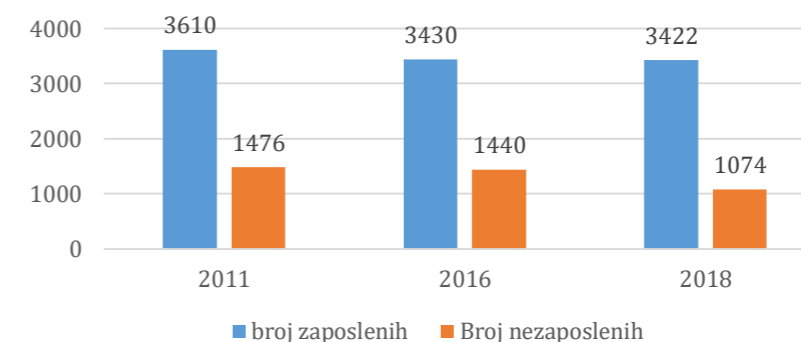
Značajan broj zaposlenih svakodnevno putuje do posla u neku drugu opštinu. Najveći procenat njih ima zaposlenje u Podgorici, gdje je prosječno vrijeme komutiranja 60-70 minuta u oba pravca. Dobra saobraćajna povezanost između Cetinja i Podgorice predstavlja značajnu prednost lokalnog tržišta rada.

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera ukazuje na nepovoljna kretanja na lokalnom tržištu rada. U posmatranom periodu 2011-2018. broj zaposlenih je bio manji od broja penzionera. U 2011. godini ovaj pokazatelj je iznosio 0,88, dok je 2018. bio još niži i iznosio je 0,81. Do ovog pogoršanje odnosa između broja zaposlenih i broja penzionera došlo je između 2016. i 2018. godine, budući da je još 2016. on iznosio 0,89 i bio neznatno viši nego 2011. godine.

U 2018. godini ukupno 355 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što je predstavljalo 3,8% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima u Crnoj Gori. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016. godine, u 2018. ono je blago povećano za 4,1%.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Cetinje porasla je sa 437 EUR u 2011. na 478 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 9,4%, dok se u realnim izrazima zarada smanjena za 2,7%. Prosječna neto zarada na Cetinju predstavljala je 93,5% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita bila je 106,5 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od 12,5% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Ipak, platni fond per capita opštine Cetinje predstavlja 68,2% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Cetinje

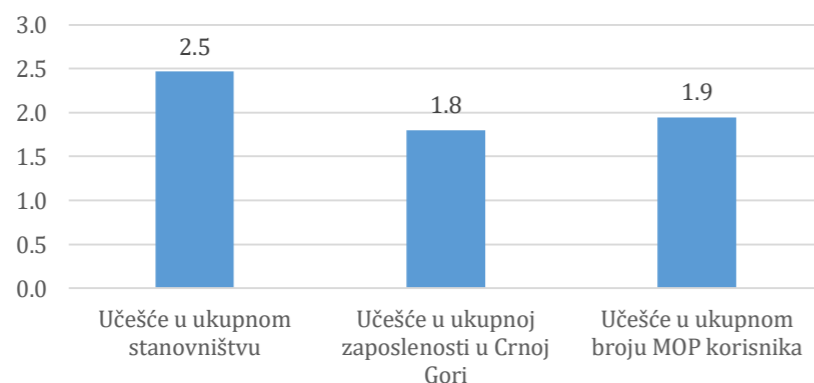
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Broj registrovanih nezaposlenih u opštini Cetinje bilježi smanjenje u periodu 2011-2018 za 27,2%, što ipak ukazuje na poboljšanu situaciju kad su u pitanju mogućnosti lokalnog tržišta rada i veću iskorišćenost potencijala u odnosu na početak posmatranog perioda. Djelimični uzrok smanjenja nezaposlenosti su vjerovatno i migracije. Zanimljivo je da je Prijestonica Cetinje u 2016. godini imala manji broj nezaposlenih u odnosu na 2011. godinu (imajući u vidu da je u 2016. na snagu stupio Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti koji je majkama sa troje ili više djece davao pravo na naknadu i što je prouzrokovalo značajno veće registrovanje žena kao nezaposlenih). Ipak, uprkos smanjenju registrovane nezaposlenosti, u 2018. registrovana nezaposlenost je činila 7% ukupnog stanovništva opštine, što je malo više u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednješkvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Cetinje smanjeno je sa 50,2% u 2011. na 45,3% u 2018. godini. Takođe, smanjeno je učešće niskokvalifikovanih osoba (sa 36% iz 2011. godina na 32,9% u 2018. godini). Sa druge strane, povećano je učešće visokokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti (sa 13,7% u 2011. na 21,8% u 2018. godini). Ovo ukazuje na to da je do smanjenja nezaposlenosti nastalo uglavnom usljed rastuće tražnje za srednješkvalifikovanom radnom snagom, ali može ukazivati i na opšte povećanje obrazovnog nivoa u opštini.

Dugoročno nezaposlene osobe su činile 59,8% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je iznosilo 53,6%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti bilo 51,1%. Od ukupnog broja nezaposlenih, 23,1% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je 37,2% nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Oko 19,9% nezaposlenih je bez radnog staža.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 6,9% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 3,8%. Broj nezaposlenih koji je uključen u neku od aktivnih mjera zapošljavanja porastao je sa 55 na 74 u uporednom periodu.

Ukupno 71 visokoškolac je bio obuhvaćen Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Cetinje. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca uključenih u Program iznosio je 0,46. Od ukupnog broja, čak 77,5% visokoškolaca je bilo u javnom sektoru, dok je ostatak radio u privatnom sektoru. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je bio obuhvaćen Programom je bio manji za 11 lica, odnosno 13,4%.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 459 radnih mjesta je bilo oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najviša kod visokokvalifikovanih radnika (42,3% od ukupnog broja). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do pada oglašanih slobodnih radnih mjesta za srednješkvalifikovanim i visokokvalifikovanim radnicima (26,9% i 8,5% respektivno), dok je porasla za niskokvalifikovanim radnicima za 4,3%. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće imaju usluge smještaja i ishrane (27,7%) i javna uprava gdje prednjači sektor obrazovanja (25,3%). Treba imati u vidu da se radna mjesta u sektoru obrazovanja najčešće oglašavaju na određeno vrijeme i da se često ponavljaju, što iskrivljuje sliku o stvarnoj tražnji za radom u ovom sektoru. U odnosu na 2011. godinu struktura oglašanih radnih mjesta se nije bitnije izmijenila. I u 2011. godini najveći broj slobodnih radnih mjesta je oglašen u javnom sektoru, s tim što je prerađivačka industrija učestvovala sa 13,8%, što nije slučaj u 2018. godini. Odsustvo slobodnih radnih mjesta u realnom sektoru ukazuje na teško stanje na tržištu rada što se ne može smatrati pozitivnim razvojem.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su zanimanja u djelatnostima ugostiteljstva i turizma, trgovci, mašinski tehničari – konstruktori i društveno-humanistička zanimanja.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini na Cetinju iznosio 1046, što je činilo čak 6,3% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini je bio manji i iznosio 605 ili 3,9% ukupnog stanovništva. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na nižem nivou.

Tokom prethodnog perioda, stanje na tržištu rada u Prijestonici Cetinje obilježeno je stagnacijom sa veoma blagim pozitivnim predznakom. Mada padaju i stanovništvo, i zaposlenost i nezaposlenost, pad nezaposlenosti je nešto izraženiji, ali je to više mehanički rezultat nego posljedica većeg dinamizma na tržištu rada. Politike zapošljavanja i sveukupne politike lokalne uprave u Cetinju bi trebale biti usmjerene na najosjetljivije grupe na tržištu rada. Tu se prvenstveno misli na visokoškolce, koji participiraju sa značajnim učešćem u ukupnoj nezaposlenosti što ukazuje da lokalno tržištu rada nema dovoljan kapacitet da apsorbira njihovu povećanu ponudu, ili pak da njihova znanja i vještine ne odgovaraju poslodavcima.

5.7. DANILOVGRAD: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Danilovgrad pripada Središnjem regionu Crne Gore. Iako spada u one opštine koje su u periodu 2011-2018 zabilježile pad ukupne populacije, treba naglasiti da je to smanjenje u Danilovgradu iznosilo svega oko 1,1% u posmatranom periodu. Populacija ove opštine je u 2018. godini iznosila 18260, što je činilo približno 3% ukupne populacije Crne Gore i oko 6% populacije Središnjeg regiona.

Prirodni priraštaj je u opštini Danilovgrad uglavnom bio negativan tokom perioda 2011-2018. Ipak, krajem perioda je zabilježen blago pozitivan prirodni priraštaj. Za razliku od većine crnogorskih opština, opština

Danilovgrad u kontinuitetu bilježi pozitivan migracioni saldo. To je vjerovatno posljedica povoljne geografske lokacije (veoma blizu glavnog grada Podgorice, ali i Nikšića), dobro razvijene putne infrastrukture, i ambijenta stimulativnog za biznis.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, na osnovu podataka iz 2018. godine može se zaključiti da se stanovništvo iz Danilovgrada dominantno seli u Podgoricu (skoro 79%), a slijede sa znatno manjim procentima Nikšić (5,8%) i Budva (4,1%). Kad je riječ o doseljenjima, kojih je nešto više, takođe prednjače oni koji se u Danilovgrad sele iz glavnog grada (53,6% svih doseljenih), zatim iz Nikšića (9,5%), ali je značajan i broj doseljenika iz sjevernih opština poput Bijelog Polja, Mojkovca (po 4,7% svih doseljenih), Pljevalja, Kolašina (po 3,4%), Šavnika (2,7%), itd. Ipak, kao posljedica negativnog prirodnog priraštaja tokom prethodnih godina, ali vjerovatno i same strukture doseljenih i odseljenih, broj upisane djece u osnovne škole se u periodu 2011-2018 smanjio za čak 4,7%.

| 46 |

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Danilovgrad je u 2018. godini iznosio 581, što je za čak 88% više u odnosu na 2011. godinu. Povećan broj privrednih subjekata se može prvenstveno objasniti kroz dobar položaj i bolju podršku biznisu u odnosu na većinu opština.

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Danilovgradu iznosio je 59 što predstavlja 3,9% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika smanjen je za 10,6%, dok je učešće u ukupnom broju na nivou Crne Gore smanjeno sa 4,5% na 3,9%.

Pored industrijske zone koja je funkcionalna, opština Danilovgrad ima potencijale u oblasti poljoprivrede, turizma, obrade kamena, energetike, itd. Upravo te oblasti su i identifikovane kao najznačajnije u prethodnom strateškom razvojnom dokumentu ove opštine.

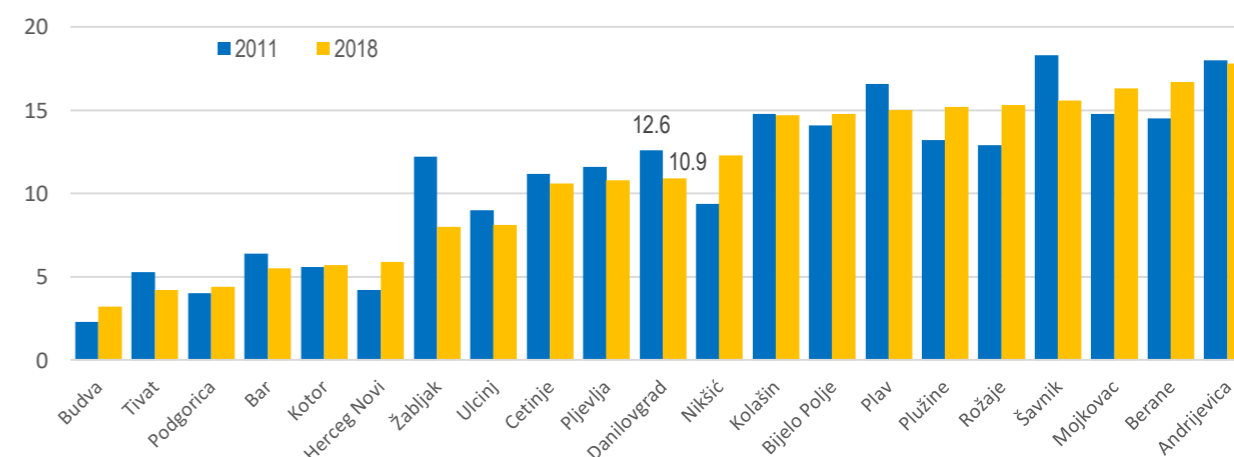
Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Danilovgrad zauzima 7. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Danilovgradu iznosio je 104,2, što znači da je iznad prosjeka Crne Gore. Međutim, u poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazivao je lošiji rezultat, odnosno pad vrijednosti od 17,82 poena. Odnosno, opština je bilježila pad za jednu poziciju na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Danilovgradu je ovaj pokazatelj bio na nivou od 94,82, što je gotovo identično u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 94,94 (Crna Gora =100). Ipak, može se pretpostaviti da bi novija mjerenja pokazala nešto bolji rezultat.

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora, opština Danilovgrad je i u 2011. bila na 12. mjesto, dok je u 2018. godini poboljšana poziciju i bila na 11. mjestu. U pogledu

prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Danilovgrad je pogoršao tu vrijednost sa 12,6 na 10,9 (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju).

Grafik 1: Rangiranje opština – kompozitni indikator

Ukupan broj zaposlenih je u Danilovgradu povećan u periodu 2011-2018. za 15,9%, odnosno za 502 lica. Opština Danilovgrad zapošljava 3,3% radne snage zaposlene u Središnjem regionu, odnosno 1,9% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,20. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

Značajan broj zaposlenih svakodnevno putuje do posla u neku drugu opštinu (Podgorica i Nikšić). Najveći procenat njih ima zaposlenje u Podgorici, gdje je prosječno vrijeme komutiranja 40-50 minuta u oba pravca. Dobra saobraćajna povezanost između Danilovgrada i Podgorice, koja se sastoji i u drumskom i željezničkom saobraćaju predstavlja značajnu prednost lokalnog tržišta rada.

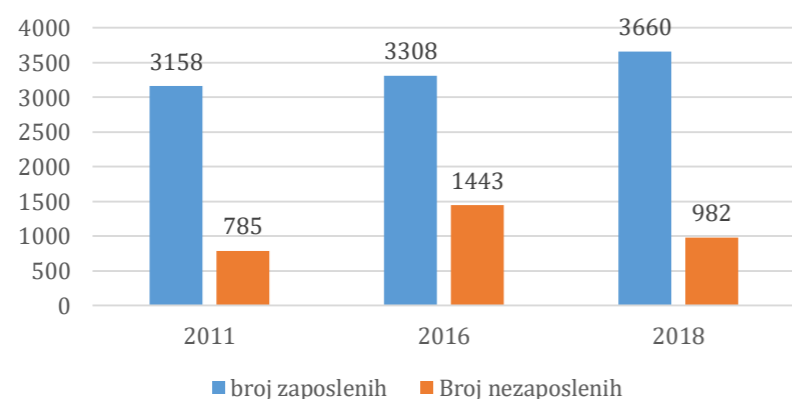
Tokom perioda 2011-2018. broj registrovanih zaposlenih u odnosu na broj penzionera je pokazivao povoljna kretanja. U 2011. godini je iznosio 1,06, da bi u 2018. isti bio na nivou od 1,11. Danilovgrad je jedna od rijetkih opština koja ima veći broj zaposlenih od broja penzionera.

U 2018. godini ukupno 120 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što je predstavljalo 1,3% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima u Crnoj Gori. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016. godine, u 2018. ono je bilo smanjeno za 21,1%. Dakle, sezonsko zapošljavanje nije posebno izraženo u Danilovgradu, najvjerovatnije zbog strukture dominantnih ekonomskih aktivnosti u opštini.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Danilovgrad porasla je sa 387 EUR u 2011. na 441 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 13,9%, dok se u realnim izrazima zarada povećala za 1,4%. Prosječna neto zarada u Danilovgradu predstavljala je 86,3% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita bila je 88,4 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od čak 33,5% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Ipak, platni fond per capita opštine Danilovgrad predstavlja samo 56,6% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

| 47 |

Grafik 2: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Danilovgrad

Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

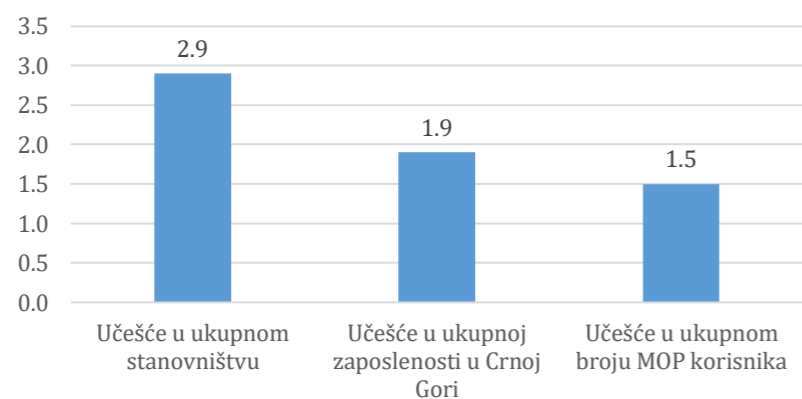
Broj registrovanih nezaposlenih u opštini Danilovgrad bilježi rast u periodu 2011-2018 za 25%. Ipak, barem djelimično razlog tolikog rasta nezaposlenosti ipak treba tražiti u činjenici da je izmjena Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti iz 2016. doprinijela da se veliki broj žena registruju kao nezaposlene kako bi stekle pravo na doživotnu naknadu, jer je registracija u evidenciji nezaposlenih u Zavodu za zapošljavanje bila jedan od uslova za naknadu. Tako je u 2016. godini broj nezaposlenih bio za čak 83% veći u odnosu na 2011. godinu u opštini Danilovgrad. U 2018. godini je broj nezaposlenih u odnosu na 2016. godinu smanjen za 32%. U 2018. registrovan nezaposlenost je činila 5,4% ukupnog stanovništva opštine, što je niže u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

| 48 |

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Danilovgrad smanjeno je sa 63,7% u 2011. na 57% u 2018 godini. Sa druge strane, povećano je učešće niskokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti (sa 21,3% u 2011. na 28,2% u 2018. godini). Učešće visokokvalifikovanih osoba u nezaposlenosti je uglavnom konstantno (oko 15%).

Dugoročno nezaposlene osobe su činile 55,4% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je iznosilo čak 61,2%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti bilo 64%. Od ukupnog broja nezaposlenih, 27,2% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je 27,6% nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Oko 31,7% nezaposlenih je bez radnog staža.

Grafik 3: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 10,0% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 5,4%. Broj nezaposlenih koji je uključen u neku od aktivnih mjera zapošljavanja porastao je sa 78 na 98 u uporednom periodu.

Ukupno 51 visokoškolac je bio obuhvaćen Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u Opštini Danilovgrad. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca iznosi 0,28. Od ukupnog broja, dvije trećine (66,7%) je zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u privatnom sektoru. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 4 lica, odnosno 7,3%.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 579 radnih mjesta je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najviša kod srednjekvalifikovanih radnika (45,2% od ukupnog broja). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do pada oglašanih slobodnih radnih mjesta za srednjekvalifikovanim i visokokvalifikovanim radnicima (15,7% i 23,1% respektivno), dok je porasla za niskokvalifikovanim radnicima za 14,9%.

Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće ima prerađivačka industrija (27,4%). Takođe, nešto više od petine oglašanih radnih mjesta se odnosi na poslovanje nekretnimama i obrazovanje 11,2%. U odnosu na 2011. godinu struktura oglašanih radnih mjesta takođe ukazuje na prisustvo radnih mjesta u realnom sektoru, dok je značajno manji broj onih u javnom sektoru (7% se odnosi na sektor obrazovanja). Takva struktura slobodnih radnih mjesta ukazuje na povoljna kretanja na lokalnom tržištu rada i na njegove dobre perspektive.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitiranija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su zanimanja u djelatnostima ugostiteljstva i turizma, trgovci, mehaničari i mašinsti, građevinari, društveno-humanistička zanimanja (završena gimnazija), prerađivači hrane i pića i kelneri.

| 49 |

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE - MOP

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Danilovgradu iznosio 894, što je činilo čak 4,8% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini je bio manji i iznosio 461 ili 2,5% ukupnog stanovništva. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na nižem nivou. To smanjenje se djelimično može pripisati i poboljšanju socio-ekonomske situacije, imajući u vidu značajno povećanje broja zaposlenih uprkos blagom smanjenju broja stanovnika u opštini.

Tokom prethodnog perioda, stanje na tržištu rada u opštini Danilovgrad se kontinuirano poboljšava. Politike zapošljavanja i sveukupne politike lokalne uprave u opštini Danilovgrad bi trebale biti usmjerene na najosjetljivije grupe na tržištu rada. Tu se prvenstveno misli na žene, koje participiraju sa značajnim učešćem u ukupnoj nezaposlenosti, ali i na niskokvalifikovane osobe za kojima ne postoji dovoljna tražnja na lokalnom tržištu rada, ili njihova znanja i vještine ne odgovaraju poslodavcima.

5.8. GUSINJE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Gusinje pripada Sjevernom regionu Crne Gore. Status opštine je stekla 2014. godine, a prethodno je bila sastavni dio opštine Plav.

Demografska situacija Gusinja je takva da se ova opština po pitanju prirodnog priraštaja uklapa u ukupnu sliku koju dijeli većina opština Sjevernog regiona Crne Gore. Posljednji raspoloživi podaci (2017. godina) ukazuju da je u Gusinju negativan prirodni priraštaj iznosio -26, što znači da je po osnovu ovih promjena ukupna populacija opštine smanjena na godišnjem nivou za oko 0,7%. Sa druge strane, posljednji podaci ukazuju da u ovoj opštini postoji pozitivan migracioni saldo u 2016 i 2018. godini kad su u pitanju unutrašnje migracije, kojim se neutrališe negativni efekat prirodnog priraštaja. Ipak, podatak o broju stanovnika na bazi Popisa iz 2011. godine i procjene o broju stanovnika iz 2018. godine ukazuju da se ukupan broj stanovnika ove opštine neznatno smanjio (sa 4027 na 3983). Stanovništvo koje se odseljava u ostale crnogorske opštine, uglavnom ide u Podgoricu i Rožaje, dok se značajan broj doselio iz Plava (75% svih doseljenih), što ukazuje da nije bilo suštinskog doseljenja, već su registrovana doseljenja uglavnom tehničke prirode s obzirom na to da je Gusinje bilo dio opštine Plav, pa se vršila preregistracija stanovnika pograničnih krajeva između ovih opština. Ipak, činjenica da se od 2016. do 2018. godine smanjio broj djece u osnovnim školama za čak 12% ukazuje da je u periodu nakon Popisa značajno smanjen prirodni priraštaj u ovoj opštini, ali i da vjerovatno postoje značajne neregistrovane spoljne migracije. Na to ukazuje i strateški dokument ove opštine koji ističe da se određeni broj stanovnika ove opštine tradicionalno seli u Sjedinjene Američke Države i zemlje Zapadne Evrope. Gusinje ima ne samo veoma značajnu dijasporu, nego i dosta cirkularnih migranata, koji zahvaljujući rodbinskim vezama u relativno redovnim ciklusima 'dijele' svoje boravište i radnu aktivnost između inostranstva i Crne Gore.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Gusinje bilježi rast, tako da je u 2018. godini iznosio 30, što je za 100% više u odnosu na 2016. godinu. Ovo se međutim može smatrati posljedicom uspostavljanja opštinske administracije, tako da je stvarne trendove privrednog života u opštini još teško utvrditi. U Gusinju je 2018. godine bilo registrovano svega dva poljoprivredna osiguranika, što predstavlja 0,13% ukupnog broja na nivou Crne Gore.

Prema strateškom dokumentu opštine Gusinje za period 2020-2025, kao najznačajniji potencijali za razvoj opštine, prepoznati su poljoprivredno zemljište, šume, turizam i vodni potencijali.

Podaci na osnovu istog strateškog dokumenta ukazuju da opština Gusinje pripada grupi najmanje razvijenih opština mjereno indeksom razvijenost, za period 2013-2015. Taj indeks iznosi 40,19% prosjeka razvijenosti Crne Gore. Indeks konkurentnosti je nešto povoljniji što ukazuje na prisutnost određenih resursa i potencijala.

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

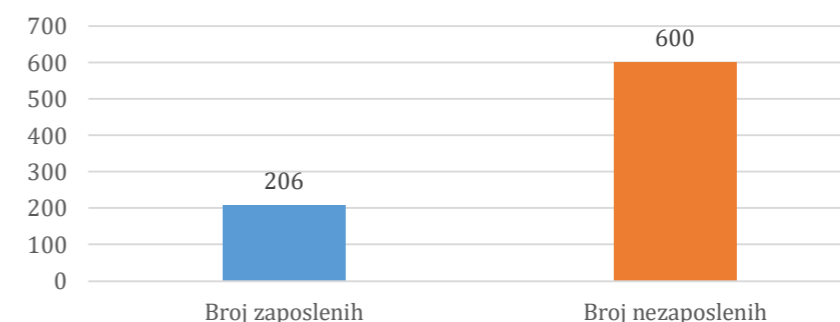
Ukupan broj zaposlenih u preduzećima sa sjedištem u opštini Gusinje je rastao u periodu 2015-2018. godine. U odnosu na 2015. u 2018. godini broj zaposlenih porastao je sa 58 na 147, odnosno za 153,4%. Rast u broju zaposlenih u privrednim subjektima se može objasniti preregistracijom preduzeća iz opštine Plav u opštinu Gusinje, mada se ne može isključiti ni autonomni rast, ali koji je sigurno bio mnogo blaži od prikazanog. Uzimajući u obzir da su u javnoj upravi u opštini Gusinje zaposlene 33 osobe i da je ukupan broj zaposlenih u privrednim subjektima 173, procijenjen je ukupan broj zaposlenih 2018. godine na nivou od 206 lica. U opštini Gusinje zaposleno je 0,8% radne snage zaposlene u Sjevernom regionu, što čini 0,1% ukupne registrovane zaposlenosti u Crnoj Gori.

Prema procjenama lokalnog tima, oko 4% zaposlenih radi u kompanijama u inostranom vlasništvu. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,05, što je značajno ispod prosjeka Crne Gore. Trećina zaposlenih radi u sektoru trgovine, a nešto manje (32%) u sektoru usluga smještaja i ishrane. Svaki deseti zaposleni radi u sektoru prerađivačke industrije.

Prema procjenama lokalnog tima, blizu 13% ukupne zaposlenosti rezidenata opštine Gusinje čine osobe koje putuju i imaju posao u drugoj opštini (pre svega u Plavu). S druge strane, dnevne migracije lica iz susjednih opština zaposlenih u Gusinju predstavljaju blizu 20% ukupne zaposlenosti u opštini. Prosječna dužina komutiranja zaposlenih koji putuju u druge opštine je manje od 20 minuta u oba pravca, dok je prosječna dužina komutiranja zaposlenih koji dolaze iz drugih opština u Gusinje manje od 25 minuta u oba pravca.

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera dodatno potvrđuje ocjenu nepovoljne situacije na lokalnom tržištu rada. U 2018. godini ukupan broj penzionera bio je 375, dok je procijenjeni broj zaposlenih 206 što ukazuje na odnos od 0,55. Ovaj pokazatelj je najgori u poređenju sa drugim opštinama.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Gusinje (2018. godina)

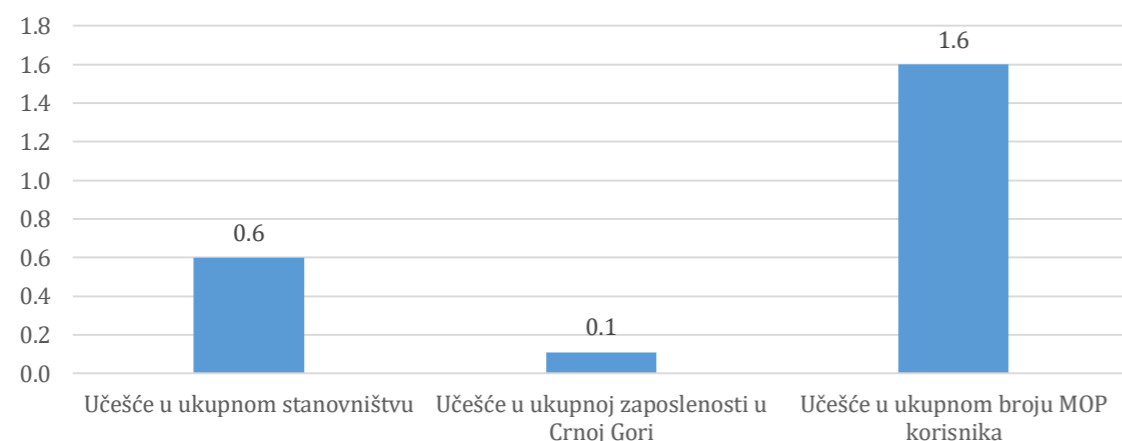
Izvor: Zavod za zapošljavanje, procjena broja zaposlenih na osnovu podataka iz Strateškog plana razvoja opštine Gusinje 2020-2025

Ukupan broj nezaposlenih u opštini Gusinje je u analiziranom periodu od 2011. do 2018. godine značajno porastao. Prema podacima strateškog razvojnog dokumenta nezaposleno u opštini je u 2011 godini bilo 490 osoba (stopa nezaposlenosti od preko 42%), da bi se broj nezaposlenih u 2018. godini povećao na 600, što je povećanje od 22,5%. To ukazuje na to da se stopa nezaposlenosti dodatno povećala.

Obrazovna struktura nezaposlenih ukazuje da se u 2018. godini najviše niskokvalifikovanih nezaposlenih osoba (52,2%), što prati i ukupnu obrazovnu strukturu stanovništva ove opštine. Srednje kvalifikovane osobe čine 36,2% ukupno nezaposlenih osoba, dok je najmanje visokokvalifikovanih.

Dugoročno nezaposlene osobe čine 55% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj zaposlenosti iznosi 54,8%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti 57,3%. Ako se uz to doda podatak da je stopa aktivnosti žena u ovoj opštini veoma niska, sveukupna situacija po pitanju položaja žena na tržištu rada je nepovoljna. Od ukupnog broja nezaposlenih, četvrtina ih je starosti do 30 godina, dok je 31,2% svih nezaposlenih u opštini Gusinje starije od 50 godina. Ono što je veoma zabrinjavajuće je da je preko 75% nezaposlenih u 2018. godini bilo bez ikakvog radnog staža.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 5,2% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini.

U 2018. godini ukupno 5 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 0,1% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima u Crnoj Gori. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016, u 2018. je ono smanjeno za 60,5%.

Ukupno deset visokoškolaca bilo je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Gusinje. Od ukupnog broja, 80% je zaposleno u javnom sektoru, dok su dvije osobe našle zaposlenje u privatnom sektoru.

| 52 |

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je 2018. godine je iznosio 491, što predstavlja 12,3% ukupnog stanovništva opštine. Suprotno trendu na nivou Crne Gore, ali i kod drugih opština, broj korisnika MOP-a u Gusinju je porastao u periodu 2016-2018. godine za 88,1%. Nije vjerovatno da to reflektuje rapidno pogoršanje socijalne situacije u opštini, već prije administrativnu preraspodjelu korisnika i moguće specifične podsticaje za prijavljivanje.

Niska zaposlenost, veliki broj nezaposlenih i visok procenat korisnika MOP-a ukazuju na loše stanje na tržištu rada. Smanjenje broja stanovnika koje je prouzrokovano emigracijama, najčešće u Sjedinjene američke države, dodatno pogoršavaju performanse tržišta rada. S druge strane, punija slika o socio-ekonomskom stanju u opštini morala bi da uzme u obzir ekonomsku aktivnost i prihode dijaspore i značajan priliv doznaka i drugih transfera iz inostranstva.

Aktivne mjere zapošljavanja bi trebale biti usmjerene na povećanje aktivnosti ženske populacije u opštini Gusinje, s obzirom na to da strateški plan razvoja prepoznaje problem disproporcije u aktivnosti između muškaraca i žena u ovoj opštini. Takođe, neophodno je dalje unapređenje u svim aspektima koji utiču na konkurentnost opštine odnosno razvoj tehničke infrastrukture, unapređenje javnog sektora i poslovne infrastrukture, kako bi se privukle nove investicije. Imajući u vidu ogroman značaj dijaspore i doznaka iz inostranstva, trebalo bi u stalnoj saradnji sa predstavnicima dijaspore osmisliti načine za jačanje cirkularnih i povratnih migracija, kao i telemigracija, kako bi se što bolje iskoristili i ojačali retki ljudski resursi u opštini Gusinje.

5.9. HERCEG NOVI: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Herceg Novi pripada Primorskom regionu Crne Gore i nalazi se na granici sa Hrvatskom. Prema procjenama MONSTAT-a, 2018. godini populacija u Herceg Novom je bila na nivou od 30647 stanovnika što predstavlja 4,9% ukupne populacije u Crnoj Gori, odnosno skoro 20% populacije Primorskog regiona.

Ukupan broj stanovnika u Herceg Novom se prethodnih godina neznatno smanjio, tako da je u periodu od 2011. do 2018. godine ukupan broj stanovnika pao za 0,7%. Prirodni priraštaj nije mijenjao značajnije ukupan broj stanovnika ove opštine u posmatranom periodu, s obzirom na to da je prirodni priraštaj u 2011. godini iznosio -10, a u 2018. godini je bio blago pozitivan i iznosio je 12.

Takođe, tokom posmatranog perioda, zabilježen je pozitivan migracioni saldo kad je riječ o unutrašnjim migracijama. Po osnovu pozitivnog migracionog salda koji se odnosi na unutrašnje migracije populacija opštine se povećala za 0,1% u 2018. godini. Ipak, kako podaci ukazuju da dolazi do blagog smanjenja ukupnog stanovništva opštine, može se pretpostaviti da je to posljedica eksternih migracija, odnosno nešto većeg emigriranja iz ove opštine u druge zemlje.

Podaci o unutrašnjim migracijama ukazuju na to da se stanovništvo iz Herceg Novog u 2018. godini najviše selilo u Središnji region (60% svih odseljenih), od čega najviše u Podgoricu (oko 43% svih odseljenih). Takođe, u ostale opštine Primorskog regiona se odselilo oko 30% svih odseljenih u 2018. godini. Sa druge strane najviše doseljenih u Herceg Novi je takođe iz Središnjeg regiona (43,7% svih doseljenih) Naročito dominiraju doseljenja iz Podgorice (20,5% svih doseljenih) i Nikšića (18,5%). Iz opština Sjevernog regiona se doselilo nešto preko 30% svih doseljenih, dok je iz ostalih opština Primorskog regiona došlo oko četvrtine svih doseljenih u 2018. godini. Broj djece koja su upisana u osnovne škole je u periodu 2011-2018. porastao za 2,75%, što sugeriše relativno dobru starosnu strukturu stanovništva.

| 53 |

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Herceg Novi je u 2018. godini iznosio 2467, što je za 12,1% više u odnosu na 2016. i čak 36,4% više u odnosu na 2011. godinu.

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Herceg Novom bio je 54, što predstavlja 2,9% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je povećan za 120%. Ovo je zanimljiv rezultat, s obzirom na to da je u velikoj većini opština došlo do smanjenja broja poljoprivrednih osiguranika.

Najvažniji razvojni pokretač opštine Herceg Novi je turizam. U toku je izrada strateškog razvojnog dokumenta koji će se odnositi na period 2020-2027. Prema indeksu konkurentnosti opština, Herceg Novi je zauzimao 3. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks u Herceg Novom iznosi 164,3 što je značajno iznad crnogorskog prosjeka. U poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazuje rast od 43,17, odnosno poboljšanje za četiri pozicije na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Herceg Novom je ovaj pokazatelj bio na nivou od 115,17, što je značajno niže u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 177,99 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odeljku ovog izvještaja), opština Herceg Novi je u 2011. godini bila

na 3. mjestu, dok je u 2018. godini pogoršala poziciju i bil na 6. mjestu. Po ovom indeksu, opština Herceg Novi je lošije pozicionirana od svih opština Primorskog regiona, osim opštine Ulcinj. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Herceg Novi je pogoršao tu vrijednost sa 4,2 na 5,9 (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju).

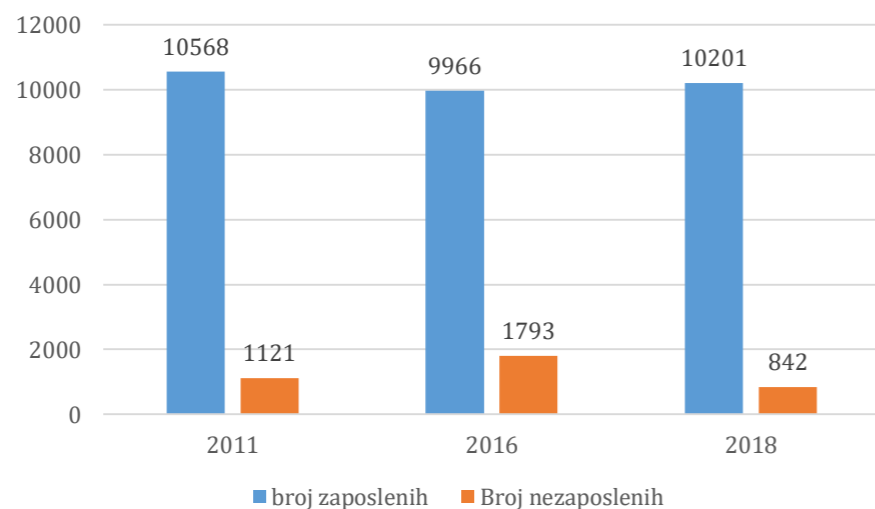
Ukupan broj zaposlenih je u Herceg Novom smanjen u periodu 2011-2018. za 3,5%, odnosno za 367 lica. Opština Herceg Novi zapošljava 19,0% radne snage zaposlene u Primorskom regionu, odnosno 5,4% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,33. U poređenju sa 2011. godinom, ovaj indikator je neznatno smanjen (sa 0,34 u 2011. na 0,33 u 2018.). U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je viši (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

Tokom perioda 2011-2018. broj registrovanih zaposlenih u odnosu na broj penzionera je pokazivao povoljna kretanja. Međutim, u posmatranom periodu ovaj indikator je pogoršan. U 2011. godini je iznosio 1,75, da bi u 2018. isti bio na nivou od 1,50.

U 2018. godini ukupno 842 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što je predstavljalo 9,1% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima u Crnoj Gori. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016. godine, u 2018. ono je bilo smanjeno za 10,7%.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Herceg Novi porasla je sa 411 EUR u 2011. na 446 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 8,5%, dok se u realnim izrazima zarada smanjila za 3,5%. Prosječna neto zarada u Herceg Novom predstavljala je 87,3% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita bila je 138,4 EUR u 2018. godini što je nominalni pad od 1,6% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Platni fond per capita opštine Herceg Novi predstavlja 88,6% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Herceg Novi

Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

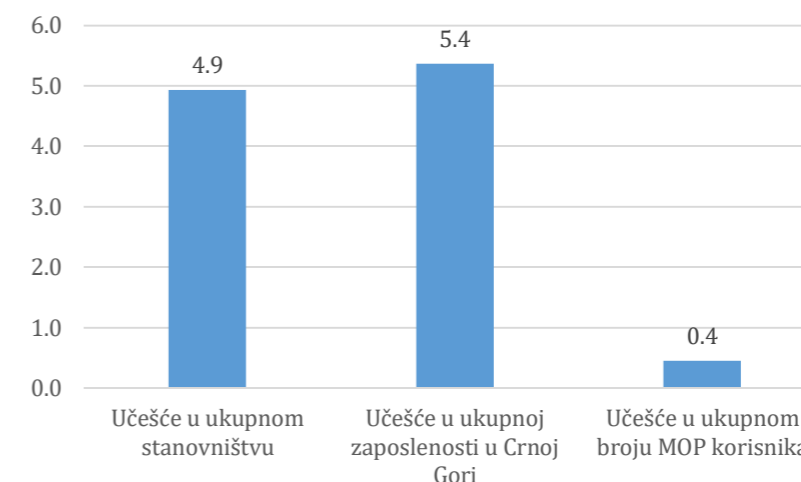
Ukupan broj nezaposlenih u opštini Herceg Novi je u analiziranom periodu od 2011. do 2018. godine smanjen za skoro 25%. Ovaj podatak dobija još više na značaju ako se zna da je usljed izmjena Zakona i socijalnoj i dječjoj zaštiti 2016. godine značajno povećan broj nezaposlenih kako bi žene sa troje i više djece ostvarile pravo na naknadu. U 2016. godini je broj registrovanih nezaposlenih u opštini Herceg Novi bio 60% veći u odnosu na broj nezaposlenih iz 2011. godine. Ipak, broj registrovanih nezaposlenih osoba u 2018 je više nego prepolovljen u odnosu na 2016. godinu (manji za 53%) što ukazuje na povoljan poslovni ambijent, ali vjerovatno i na značajnu efikasnost lokalnih politika na tržištu rada.

U 2018. nezaposlenost je činila 2,75% ukupnog stanovništva opštine, što je značajno ispod prosjeka na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Herceg Novi je smanjeno sa 57,9% u 2011. na 47,3% u 2018 godini. Takođe je smanjeno učešće niskokvalifikovanih osoba sa 20,2% na 16,5%. Sa druge strane, povećano je učešće visokokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti (sa 21,9% u 2011. na čak 36,2% u 2018. godini). Ove promjene reflektuju poboljšanja u obrazovnoj strukturi stanovništva, ali sugerišu i da postoji problem u apsorbovanju osoba sa visokim kvalifikacijama.

Dugoročno nezaposlene osobe čine 40,3% ukupne nezaposlenosti (2018.godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je 60,3%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti 49,6%. Od ukupnih broja nezaposlenih, 27,8% su osobe starosti do 30 godina, dok je preko trećine nezaposlenih (34,2%) starija od 50 godina. Takođe, 18% nezaposlenih je bez radnog staža.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 20,4% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 4,1%.

Ukupno 115 visokoškolaca je bila obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Herceg Novi. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca uključenih u Program iznosi 0,38%. Od ukupnog broja, 52,2% je bilo uključeno u Program u privatnom sektoru, dok je ostatak radio u javnom sektoru. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 22 lica, odnosno 16,0%.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 4674 radnih mjesta je bilo oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najviša kod niskokvalifikovanih i srednjekvalifikovanih radnika (44,7% i 44,1% od ukupnog broja, respektivno). U odnosu na 2016. došlo je do rasta oglašanih slobodnih radnih mjesta kod svih obrazovnih kategorija (potražnja za niskokvalifikovanim radnicima je porasla za 11,1%, srednjekvalifikovanim 20,3% i visokokvalifikovanim za 19,7%). Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće imaju usluge smještaja i ishrane (35,1%), trgovina (11,5%), stručne, naučne, inovacione i tehničke djelatnosti (8,4%) i građevinarstvo (7,2%). U odnosu na 2011. godinu struktura oglašanih radnih mjesta se nije bitnije promijenila.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitiranija zanimanja su bila zanimanja u ugostiteljstvu i turizmu (najdeficitarniji u ovoj grupi su ekonomisti za turizam i viši ugostitelji), trgovci, obrađivači metala, mehaničari i mašinisti, elektrotehničari, bravari. Među deficitarnim zanimanjima su i ekonomisti, menadžeri i organizatori i lica sa visokom stručnom spremom iz oblasti turizma.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE - MOP

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Herceg Novom iznosio 429, što je činilo 1,4% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini je bio manji i iznosio 139 ili 0,5% ukupnog stanovništva. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na višestruko nižem nivou.

Podaci sugerišu da su politike zapošljavanja na lokalnom tržištu rada efikasne jer je nezaposlenost značajno smanjena. Ipak, čini se da politike zapošljavanja moraju više targetirati najosjetljivije grupe na lokalnom tržištu rada. U slučaju opštine Herceg Novi to su visokoškolski koji su povećali i svoje učešće i apsolutni nivo u ukupnom broju nezaposlenih. To, zajedno sa niskom prosječnom zaradom, ukazuje na kompleksniji problem privrede i tržišta rada Herceg Novog da kreiraju kvalitetnija radna mjesta.

5.10. KOLAŠIN: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Kolašin pripada Sjevernom regionu Crne Gore. Prema procjenama MONSTAT-a, 2018. godini populacija u Kolašinu je bila na nivou od 7.400 stanovnika što predstavlja 1,2% ukupne populacije u Crnoj Gori, odnosno 4,5% populacije Sjevernog regiona.

Ukupan broj stanovnika u Kolašinu se prethodnih godina značajno smanjio u periodu od 2011. do 2018. godine, za čak 11,7%. Smanjenje populacije posljedica je i negativnog prirodnog priraštaja i negativnog migracionog salda sa kojima se suočava ova opština. Po osnovu negativnog prirodnog priraštaja se stanovništvo u 2018. godini smanjilo za 0,7%. Dodatno, tokom 2018. godine se po osnovu negativnog migracionog salda ukupna populacija opštine smanjila za oko 1,3%, što znači da se u 2018. godini po osnovu negativnih demografskih trendova, ukupna populacija opštine Kolašin smanjila za čak 2%.

Statistika unutrašnjih migracija ukazuje da se stanovništvo Kolašina u 2018. godini masovno selilo za Podgoricu (72,5% svih odseljenih iz ove opštine). Od ostalih migracionih destinacija jedino se još ističe Budva (8,5% odseljenih). Takođe, iz Podgorice je najveći broj doseljenih (54,5%), a slijede doseljenja iz opština Sjevernog regiona (pre svega iz Bijelog Polja i Mojkovca). Negativan migracioni saldo i negativan prirodni priraštaj se reflektuju i u smanjenom broju djece upisane u osnovne škole. Tako je u periodu 2011-2018 taj broj smanjen za preko 20%, što je dovelo i do smanjena broj odjeljenja u osnovnim školama.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Kolašin porastao je sa 144 iz 2011. godine na 230 u 2018. godini (povećanje od 60%). Novoformirana preduzeća su skoncentrisana u onim sektorima koji su usmjereni na šire tržište od lokalnog, kao što su turizam i poljoprivredi.

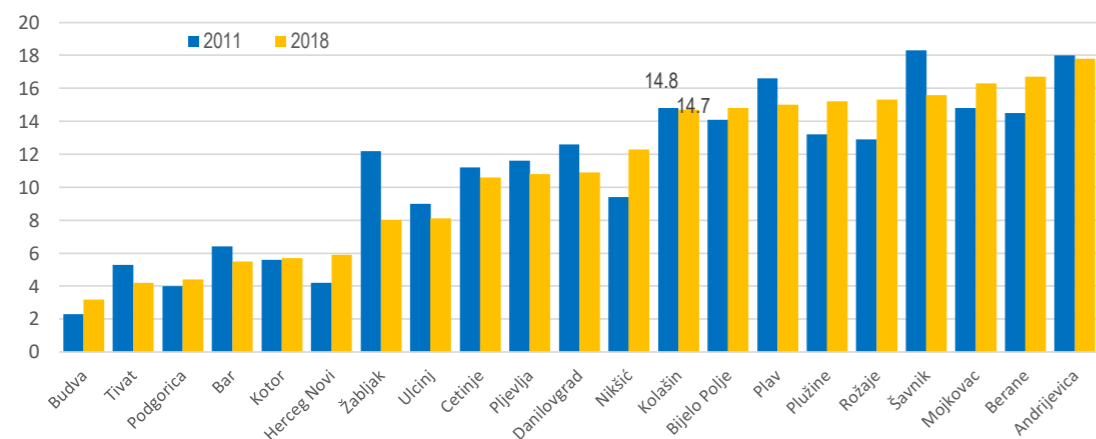
Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Kolašinu bio je 37, što predstavlja 2,4% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je smanjen za čak 43,9% u 2018. godini.

Prioritetni sektori privređivanja ove opštine su prerađivačka industrija, poljoprivreda i turizam. Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Kolašin zauzimala je 19. mjesto od 21 opštine u posljednjem izračunavanju tog indeksa za period 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Kolašinu iznosio je svega 54. Ovaj rezultat je znatno lošiji u odnosu na indeks konkurentnosti iz prethodnog mjerenja (2009-2011) kada je on iznosio 69,5, a opština Kolašin zauzimala 16. mjesto. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Kolašinu je ovaj pokazatelj bio na nivou od 74,03 što je bolje u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 60,27 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstrisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora, opština Kolašin je u 2011. godini bila na 17. mjestu od 21 opštine u Crnoj Gori, da bi u 2018. godini popravila svoj rang i našla se na 13. mjestu. Premda to ukazuje na ispodprosečne performanse tržišta rada u odnosu na većinu drugih opština u Crnoj Gori, po ovom indeksu, opština Kolašin u 2018. godini imala je povoljnije stanje na tržištu rada od većine drugih opština Sjevernog regiona, osim od Žabljaka i Pljevalja. Međutim, u pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Kolašin je zanemarljivo popravio tu vrijednost sa 14,8 u 2011. na 14,7 u 2018. godini (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju). U osnovi, relativna pozicija opštine Kolašin u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori neznatno je poboljšana između 2011. i 2018. godine.

Grafik 1: Rangiranje opština – kompozitni indikator (poređenje)

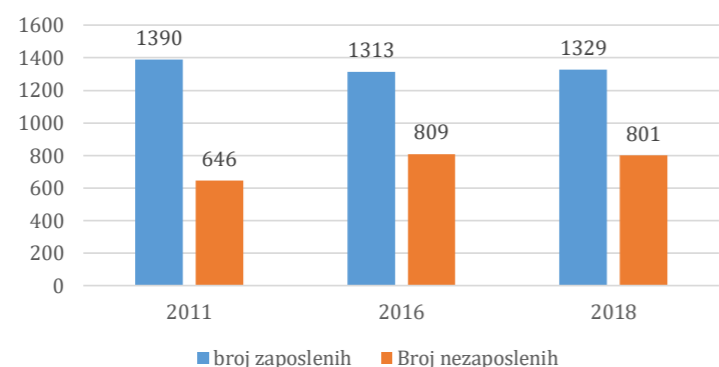
Ukupan broj registrovanih zaposlenih u Kolašinu smanjen je u periodu 2011-2018. za 4,4%, odnosno za 61 lice. Opština Kolašin zapošljava 4,9% radne snage zaposlene u Sjevernom regionu, odnosno 0,70% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,18, što upućuje na zaključak da u opštini postoji visoka nezaposlenost, ali i visok udio neaktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je značajno niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera u posmatranom periodu 2011-2018. godine ukazuje na pogoršavanje stanja na lokalnom tržištu rada. U 2011. godini ovaj pokazatelj je iznosio 1,06, dok je u 2018. broj penzionera bio veći od broja registrovanih zaposlenih, pa je odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja penzionera bio 0,95.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Kolašin porasla je sa 426 EUR u 2011. na 452 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 6,1%. Međutim, prosječna neto zarada je opala za 5,6% u realnim izrazima. Prosječna neto zarada u Kolašinu je predstavljala 88,4% prosječne zarade u Crnoj Gori.

Procjena platnog fonda per capita bila je 79,2 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od 12,0% u odnosu na 2011. godinu. Do bržeg rasta platnog fonda per capita u odnosu na rast prosječne zarade došlo je zbog toga što je smanjenje stanovništva bilo veće od smanjenja zaposlenosti u opštini. Platni fond per capita opštine Kolašin predstavlja 50,7% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 2: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Kolašin

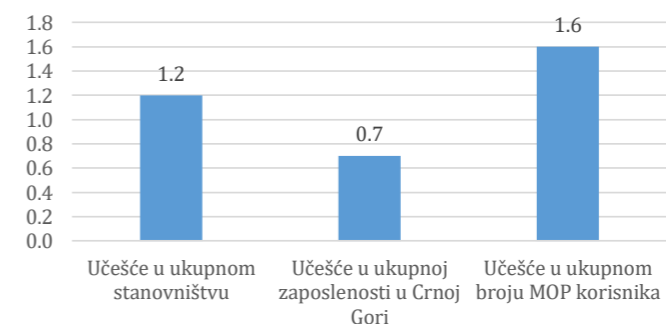
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Ukupan broj registrovanih nezaposlenih je u analiziranom periodu od 2011. do 2018. godine povećan za 24% (sa 646 na 801). Takva situacija ukazuje na sveukupni ambijent na lokalnom tržištu rada koji je nepovoljan. Sa jedne strane, stanovništvo se uglavnom odseljava, dok nezaposlenost i dalje raste. U 2018. nezaposlenost je činila 10,8% ukupnog stanovništva, što je više u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Kolašin je smanjeno sa 59,6% u 2011. na 48,8% u 2018. godini. Primjetno je i značajno povećanje niskokvalifikovanih nezaposlenih osoba u opštini Kolašin tokom posmatranog perioda, sa 28,2% (2011) na 37,2% (2018). Premda se ta promjena u strukturi nezaposlenosti može ocjeniti pozitivnom sa stanovišta iskorišćenosti ljudskog kapitala, veći udeo niskokvalifikovanih u nezaposlenosti kreira velike izazove u zapošljavanju ovih teško zapošljivih radnika.

Dugoročno nezaposleni čine oko 55,4% svih nezaposlenih osoba u opštini Kolašin (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti iznosi 51,1% dok njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti iznosi 54,7% u istom periodu. Od ukupnog broja nezaposlenih, 20,6% su osobe starosti do 30 godina, dok je 36,3% nezaposlenih osoba starije od 50 godina. Nešto više od trećine (35,4%) nezaposlenih je bez radnog staža.

Grafik 3: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja registrovanih nezaposlenih, 8,0% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 5,2% u poređenju sa 2018.

U 2018. godini ukupno 194 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 2,1% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016, u 2018. je isto povećano za 22,0%.

Ukupno 19 visokoškolaca bilo je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Kolašin. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio veći za 4 lica, odnosno 26,7%. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca u 2018. godini iznosio je 0,26, što je u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (0,49) značajno manje. Od ukupnog broja, 57,9% je bilo zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u privatnom sektoru, što upućuje na ograničene potrebe za visokoškolcima u privatnom sektoru i njegovu relativnu nerazvijenost.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 341 radno mjesto bilo je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima bila je najviša kod visokokvalifikovanih radnika (36,1% od ukupnog broja), ali ne postoje značajne razlike u odnosu na ostale nivoe obrazovanja

(srednjekvalifikovani radnici – 33,1% i niskokvalifikovani radnici – 30,8%). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do rasta oglašanih slobodnih radnih mjesta za 33,7%, pri čemu se struktura slobodnih radnih mjesta u posmatranom periodu sa stanovišta nivoa obrazovanja promijenjena u pravcu rasta učešća slobodnih radnih mjesta niskokvalifikovanih i visokokvalifikovanih radnika. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće ima javni sektor, gdje prednjači sektor obrazovanja sa skoro trećinom ukupnog broja oglašanih radnih mjesta.

Treba imati u vidu da se radna mjesta u sektoru obrazovanja najčešće oglašavaju na određeno vrijeme i da se oglasi često ponavljaju, što iskrivljuje sliku o stvarnoj tražnji za radom u ovom sektoru. U odnosu na 2011. godinu, struktura slobodnih radnih mjesta se nije bitnije mijenjala. Takva kretanja ukazuju na teško stanje na tržištu rada i sve veće odsustvo radnih mjesta u realnom sektoru, što se ne može smatrati pozitivnim razvojem.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja sa visokim obrazovanjem, među kojima su vaspitači i nastavnici društveno-humanističke oblasti, učitelji i saradnici u nastavi, ali i zanimanja sa srednjom stručnom spremom kao što su konobari, elektroenergetičari, autoelektričari i vozači drumskog saobraćaja.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Kolašinu iznosio 742, što je činilo čak 8,9% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini bio manji i iznosio 492 ili 6,6% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na višem nivou. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika.

Opština Kolašin kao rijetko koja opština ima raznovrstan razvojni potencijal u oblasti turizma, prerađivačke industrije (drvoprerađivačka, kamen, izvorske vode i drugo) poljoprivrede, i sl. Ipak, uspostavljena industrijska zona u ovoj opštini funkcionira ispod realnih mogućnosti sa trenutnim kapacitetima koji se u krajnjem ishodu odražavaju i na zaposlenost. Takođe, proces deagrarizacije i smanjenja ljudskog potencijala (poljoprivrednog stanovništva) predstavlja problem za veću valorizaciju poljoprivrednih i turističkih potencijala opštine. Tehnologija još uvijek ne nadomještava ljudski faktor. Stoga nove politike moraju imati u vidu ova razvojna ograničenja u definisanju politika zapošljavanja i boljeg korišćenja postojećih resursa.

5.11. KOTOR: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Kotor pripada Primorskom regionu Crne Gore. Za razliku od većine opština Primorskog regiona opština Kotor nije zabilježila veće povećanje populacije u periodu 2011-2018 (povećanje za 0,35%). Ukupna populacija u posmatranom periodu je ostala na gotovo istom nivou. Broj stanovnika opštine Kotor u 2018. godini je iznosio 22683, što je činilo oko 3,6% ukupne populacije Crne Gore i oko 14,7% populacije Primorskog regiona.

Takođe, za razliku od većine opština Primorskog regiona, prirodni priraštaj u opštini Kotor je u kontinuitetu blago pozitivan. Tokom 2011. godine prirodni priraštaj je +27, a u 2018. godine iznosio +15. Opština Kotor je u periodu 2011-2018 od opštine sa negativnim migracionim bilansom postala opština sa pozitivnim migracionim bilansom, Tako je negativni migracioni bilans u 2011. godini iznosio -35, da bi u 2018. godini bio zabilježen pozitivan migracioni bilans u iznosu od 50 osoba.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, na osnovu podataka iz 2018. godine može se zaključiti da se stanovništvo iz Kotora dominantno seli u susjedne primorske opštine i Podgoricu. Tako je u Podgoricu otišlo 23% svih doseljenih u 2018. godini, u Tivat 22,3%, u Budvu 18,1% i Herceg Novi 13,7%. Kad je riječ o doseljnjima, prednjače oni koji se u Kotor doseljavaju iz Središnjeg regiona (41% svih doseljenih), a naročito iz Nikšića i Podgorice (po 16,4% svih doseljenih), zatim iz opština Primorskog regiona (oko trećine svih doseljenih), dok se iz Sjevernog regiona u Kotor doselilo gotovo četvrtina svih doseljenih u 2018. godini. Broj djece upisane u osnovne škole je povećan u posmatranom periodu (rast od 3,5%).

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Kotor je u 2018. godini iznosio 1368, što je za 41% više u odnosu na 2011. godinu. Povećanje broja privrednih subjekata je vjerovatno izazvano turističkim bumom posljednjih godina, a opština Kotor je u posmatranom periodu postala prepoznata kao svjetska kruzer destinacija.

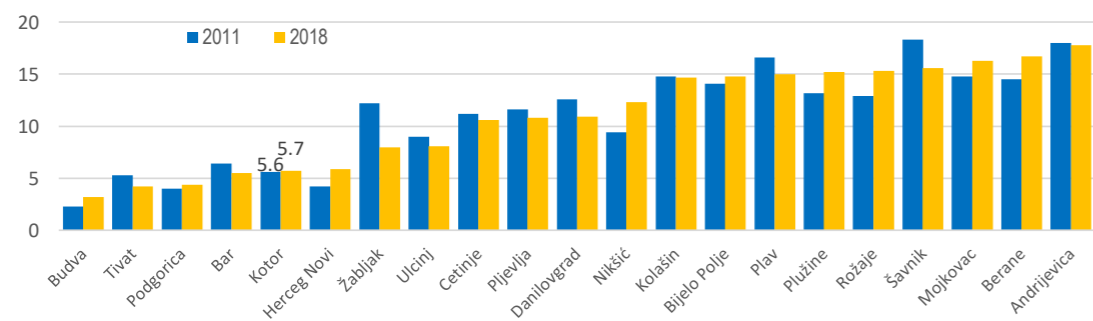
Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Kotoru bio je 17, što predstavlja 1.1% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je povećan 41.7% u 2018. godini.

Opština Kotor pored turističkih potencijala kroz strateški razvojni dokument za naredni period akcentira stavljajući i na poljoprivredu. Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Kotor zauzima 5. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Kotoru iznosio je 128,7, što znači da je iznad prosjeka Crne Gore. Ipak, u poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazivao je lošiji rezultat, odnosno pad vrijednosti od 6,27 poena. Opština Kotor je i tada zauzimala četvrtu poziciju na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Kotoru je ovaj pokazatelj bio na nivou od 118,73, što je lošije u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 132,63 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora, opština Kotor je i u 2011. godini i u 2018. godini bila na 5. mjestu. Po ovom indeksu, opština Kotor ima povoljnije stanje na tržištu rada od dvije od šest opština Primorskog regiona. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, u Kotoru je na skoro istom nivou u obje analizirane godine (5,6 u 2011. i 5,7 u 2018. godini). U osnovi, relativna pozicija opštine Kotor u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori ostala je nepromjenjena između 2011. i 2018. godine.

Grafik 1: Rangiranje opština – kompozitni indikator (poređenje)

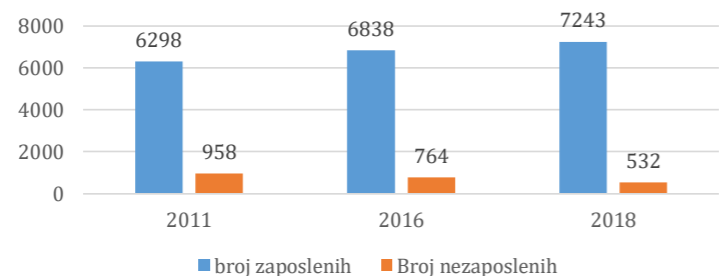
Ukupan broj registrovanih zaposlenih je u Kotoru povećan u periodu 2011-2018. za 15,0%, odnosno za 945 lica. Opština Kotor zapošljava 13,5% radne snage zaposlene u Primorskom regionu, odnosno 3,8% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,32. U poređenju sa 2011. godinom, ovaj indikator je znatno porastao (sa 0,28 u 2011. na 0,32 u 2018.). U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je na nešto višem nivou (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

Tokom perioda 2011-2018. broj registrovanih zaposlenih u odnosu na broj penzionera je pokazivao povoljna kretanja. U 2011. godini je iznosio 1,34, da bi u 2018. isti bio poboljšan kada je iznosio 1,47.

U 2018. godini ukupno 275 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što je predstavljalo 3,0% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima u Crnoj Gori. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016. godine, u 2018. ono je bilo smanjeno za 60,4%.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Kotor porasla je sa 472 EUR u 2011. na 508 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 7,6%, dok je u realnim izrazima zarada smanjena za 4,3%. Prosječna neto zarada u Kotoru predstavljala je 99,4% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita bila je 161,0 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od čak 22,4% u odnosu na 2011. godinu. Platni fond per capita opštine Kotor predstavlja 103,1% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 2: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Kotor

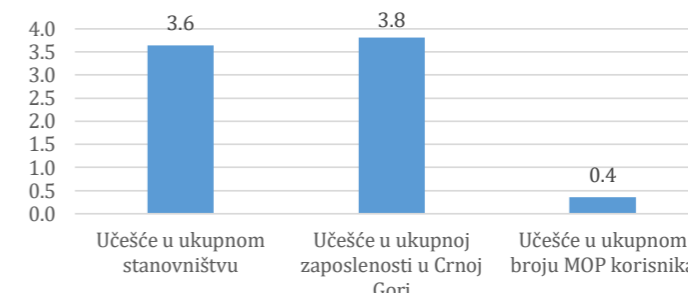
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Broj registrovanih nezaposlenih u opštini Kotor bilježi smanjenje u periodu 2011-2018 za čak 44,5%. Ovo dobija još više na značaju ako se zna da se u posmatranom periodu zbog uvođenja prava majki sa troje i više djece na doživotnu naknadu i ova opština suočavala sa povećanom registrovanošću nezaposlenih žena u 2016. godini. U 2018. registrovana nezaposlenost je činila svega 2,34% ukupnog stanovništva opštine, što je značajno niže u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Obrazovna struktura nezaposlenih se značajno promijenila tokom perioda 2011-2018. Tokom 2011. godine, među nezaposlenima u opštini Kotor najviše je bilo srednjestrukovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih je smanjeno sa 57,4% u 2011. na svega 38,7% u 2018. godini. Sa druge strane, značajno je povećano učešće visokokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti. Tako je učešće visokokvalifikovanih osoba poraslo sa 25,3% u 2011. na čak 48,5% u 2018. godini. Učešće niskokvalifikovanih osoba je smanjeno sa 17,3% (2011) na 12,8% (2018).

Dugoročno nezaposlene osobe su činile 32% ukupnog broja nezaposlenih u opštini Kotor (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je iznosilo 56%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti 45,9%. Od ukupnog broja nezaposlenih, 35,3% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je 26,7% nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Oko 40,6% nezaposlenih u Kotoru je bilo bez radnog staža.

Grafik 3: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, svega 1,7% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend pada, obzirom da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 4,8%.

Ukupno 80 visokoškolaca bilo je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Kotor. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 9 lica, odnosno 12,1%. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca u 2018. godini iznosio je 0,35, što je manje u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (0,49). Od ukupnog broja, 52,5% je bilo angažovano u privatnom sektoru, dok je ostatak učestvovao u Programu radeći u javnom sektoru.

Kad je riječ o oglašenim slobodnim radnim mjestima, ukupno 1793 radnih mjesta je bilo oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najveća za srednjestrukovanim radnicima (52,9%). U odnosu na 2016. došlo je do pada tražnje za niskokvalifikovanim i srednjestrukovanim radnom snagom, dok je zabilježen rast tražnje za visokokvalifikovanim radnicima (pramjena za 16,9%). Posmatrano po djelatnostima, struktura oglašenih radnih mjesta se nije znatno izmijenila u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Najveći broj slobodnih radnih mjesta u 2018. bio je oglašen u sektoru trgovine (26,8%), uslugama smještaja i ishrane (17,1%), građevinarstvu (16,4%).

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitiranija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su trgovci, obrađivači metala, automehaničari, zanimanja drumskog saobraćaja, ali i prirodno-matematička zanimanja.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Kotoru iznosio 424, što je 1,9%

ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini bio manji i iznosio je 113 ili 0,5% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na značajno nižem nivou. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega povećanja zaposlenosti, ali i izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika.

Broj nezaposlenih u opštini Kotor se kontinuirano smanjuje. Ipak, podaci ukazuju da bi politike zapošljavanja i sveukupne politike lokalne uprave u ovoj opštini trebale biti usmjerene na najosjetljivije grupe na tržištu rada. Prethodna analiza je pokazala da se radi prvenstveno o visokoškolicima čiji broj među nezaposlenim osobama je značajno uvećan u periodu 2011-2018. Očigledno, turistička industrija koja čini glavni zamajac razvoja opštine nije u stanju da apsorbira rastući broj visokoškolaca u opštini. Takođe, posebna pažnja treba biti usmjerena na osobe bez formalnog radnog staža koje čine preko 40% svih nezaposlenih u ovoj opštini.

5.12. MOJKOVAC: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Mojkovac nalazi se u Sjevernom regionu Crne Gore. Prema procjeni MONSTAT-a u 2018. godini imala je 7748 stanovnika. Kontinuirano smanjenje ukupne populacije ove opštine dovelo je do toga da u 2018. godini opština broji skoro 11% manje stanovnika u odnosu na popisnu 2011. godinu. U 2018. godini ukupno stanovništvo ove opštine činilo je 1,25% ukupne populacije u Crnoj Gori, odnosno 4,7% populacije Sjevernog regiona.

Smanjenje stanovništva tokom prethodnih godina posljedica je dvostrukih negativnih demografskih trendova – negativnog prirodnog priraštaja i negativnog migracionog salda. Kao posljedica negativnog prirodnog priraštaja godišnje populacija ove opštine smanji se za oko 0,4%, dok su posljedice negativnog migracionog salda još izraženije. Samo u 2018. godini je taj saldo iznosio -140, što je skoro 2% ukupne populacije ove opštine.

Statistika unutrašnjih migracija ukazuje da oni koji napuštaju Mojkovac uglavnom idu u Podgoricu (52% svih odseljenih u 2018. godini). Takođe, značajan broj se odseljava u opštine Primorskog regiona Crne Gore (32%). Negativan migracioni saldo i negativan prirodni priraštaj reflektuju se u smanjenom broju djece upisane u osnovne škole. Tako je u periodu 2011-2018 taj broj smanjen za čak 32%.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Mojkovac porastao je sa 119 iz 2011. godine na 159 u 2018. godini (povećanje za trećinu). Pored firmi iz oblasti drvoprerade i metaloprerade, za privrednu opštine značajan je i rudnik olova i cinka. Prirodni potencijali su doveli do prepoznavanja poljoprivrede i turizma kao strateških razvojnih grana.

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Mojkovcu bio je 68, što predstavlja 4,4% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je povećan za 11,5%, a istovremeno je blago povećano i učešće u ukupnom broju na nivou Crne Gore (sa 4,1% u 2011.).

Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Mojkovac zauzimala je 15. mjesto od 21 opštine u posljednjem izračunavanju tog indeksa za period 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Mojkovcu iznosio je 78,3. Ovaj rezultat je neznatno bolji u odnosu na indeks konkurentnosti iz prethodnog mjerenja (2009-2011) kada je on iznosio 77. Ipak, gledano po rangiranju, opština je nazadovala jednu poziciju. Ako se posmatra indeks razvijenosti opština

, u periodu 2016-2018. u Mojkovcu je ovaj pokazatelj bio na nivou od 73,4, što je bolje u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 62,3 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

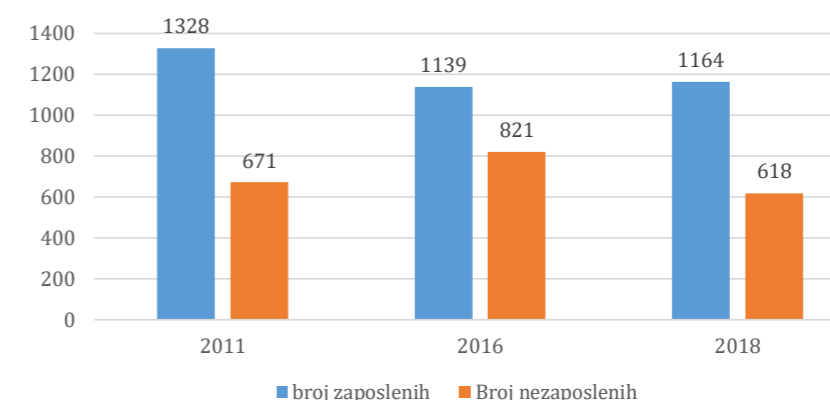
Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odjeljku ovog izvještaja), opština Mojkovac je u 2011. godini bila na 18. mjestu od 21 opštine u Crnoj Gori, da bi u 2018. godini pokvarila svoj relativni položaj za jedno mjesto i našla se na 19. mjestu. To ukazuje na lošije performanse tržišta rada u odnosu na skoro sve druge opštine u Crnoj Gori i u Sjevernom regionu, osim Berana i Andrijevice. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Mojkovac je takođe pokvario svoj skor u 2018. godini na 16,3, sa 14,8 u 2011. godini (veća prosječna vrijednost tipično označava lošiju poziciju). U osnovi, relativna pozicija opštine Mojkovac u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori i u Sjevernom regionu pogrošana je između 2011. i 2018. godine, a niska opšta pozicija ukazuje na to da je stanje na tržištu rada u ovoj opštini veoma teško.

Ukupan broj zaposlenih u Mojkovcu smanjen je u periodu 2011-2018. za 12,3%, odnosno za 164 lica. Opština Mojkovac zapošljava 4,3% radne snage zaposlene u Sjevernom regionu, odnosno 0,61% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,15, što je duplo manje u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (0,31) i što upućuje na zaključak da u opštini postoji visoka nezaposlenost, ali i visok udio neaktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu.

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera takođe ukazuje na nepovoljna kretanja na lokalnom tržištu rada. U posmatranom periodu 2011-2018. broj zaposlenih bio je značajno manji od broja penzionera. U 2011. godini ovaj pokazatelj je iznosio 0,89, dok je 2018. bio na znatno nižem nivou i iznosio je samo 0,69.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Mojkovac porasla je sa 416 EUR u 2011. na 501 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 20,4%. U realnim izrazima, prosječna neto zarada je porasla za 7,1%. Prosječna neto zarada u Mojkovcu je predstavljala 98,0% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita bila je 71,2 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od čak 11,1% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. S obzirom na to da je pad zaposlenosti bio približan padu broja stanovnika u posmatranom periodu, cio rast platnog fonda per capita može se pripisati povećanju prosječne zarade. Platni fond per capita opštine Mojkovac i dalje je veoma nizak i predstavlja 45,6% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Mojkovac

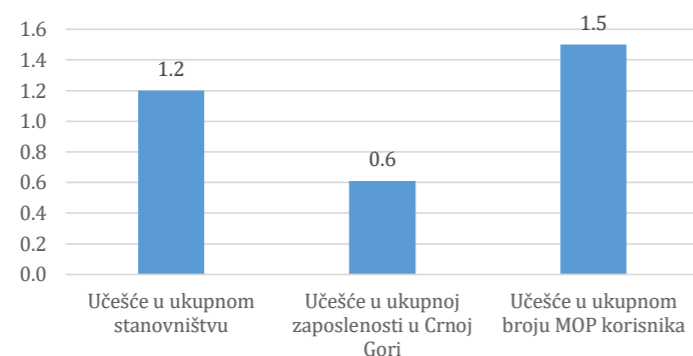
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Ukupan broj registrovanih nezaposlenih je u analiziranom periodu od 2011. do 2018. godine smanjen za 7,9% (sa 671 na 618). Takođe, smanjenje ukupnog broja nezaposlenih je još izraženije ako se posmatra period 2016-2018, s obzirom na to da je 2016. došlo do rasta nezaposlenosti (usled Zakona o majkama), tako da je u 2018. godini bili za četvrtinu manje nezaposlenih u odnosu na 2016. godinu. Dio smanjenja nezaposlenosti se vjerovatno duguje sprovođenju mjera za unapređenje opštog poslovnog ambijenta i tržišta rada, ali se vjerovarno dio smanjenja duguje pojačanoj emigraciji. U 2018. nezaposlenost je činila 8,0% ukupnog stanovništva, što je više u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Mojkovac je smanjeno sa 68,8% u 2011. na 55,5% u 2018 godini. Primjetno je i značajno povećanje niskokvalifikovanih nezaposlenih osoba u opštini Mojkovac tokom perioda 2011-2018. Sa stanovišta iskorišćenosti ljudskih resursa, ovakav razvoj može se smatrati povoljnim, ali veliko učešće nekvalifikovanih osoba među nezaposlenima pojačava pitanje njihove zapošljivosti i zahtjeva odgovarajuću analizu zavoda za zapošljavanje.

Preko 68% svih nezaposlenih osoba u opštini Mojkovac su dugoročno nezaposlene osobe (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti iznosilo je 57%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti 55,8% u 2018. godini. Od ukupnog broja nezaposlenih, 17,3% su osobe starosti do 30 godina, dok je čak 45,3% nezaposlenih osoba starije od 50 godina, što je veoma visoko učešće čak i za opštine Severnog regiona. Trećina nezaposlenih je bez radnog staža.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja registrovanih nezaposlenih, 17,3% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio svega 4,9% u poređenju sa 2018.

U 2018. godini ukupno 202 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 2,2% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016, u 2018. je isto smanjeno za 18,5%.

Ukupno 18 visokoškolaca bilo je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Mojkovac. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 8 lica, odnosno 30,8%.

U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca obuhvaćenih Programom u 2018. godini iznosio je 0,23%, što je u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (0,49%) značajno manje. Od ukupnog broja, 55,6% je bilo zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u privatnom sektoru.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 181 radnih mjesta bilo je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najviše kod srednjekvalifikovanih i visokokvalifikovanih radnika (po 39,2% od ukupnog broja). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do pada oglašanih slobodnih radnih mjesta za 11,04%, pri čemu se struktura slobodnih radnih mjesta u posmatranom periodu sa stanovišta nivoa obrazovanja nije značajno mijenjala. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće ima javni sektor, gdje prednjači sektor obrazovanja sa skoro 80% ukupnog broja oglašanih radnih mjesta. Treba imati u vidu da se radna mjesta u sektoru obrazovanja najčešće oglašavaju na određeno vrijeme i da se često ponavljaju, što iskrivljuje sliku o stvarnoj tražnji za radom u ovom sektoru. U odnosu na 2011. godinu, procenat slobodnih radnih mjesta u prerađivačkoj industriji u ukupnom broju je smanjen sa 18% na svega 2%, što ukazuje na teško stanje na tržištu rada i sve veće odsustvo radnih mjesta u realnom sektoru, što se ne može smatrati pozitivnim razvojem.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitiranija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su trgovci, zanimanja u djelatnostima ugostiteljstva i turizma, kuvari, obrađivači metala, mehaničari i mašinisti, prerađivači i obrađivači drveta, metalostrugari i mašinbravari, automehaničari i metaloglođači. Vjerovatni uzroci ovakvog stanja u oblasti deficitarnih zanimanja su migracije radnika sa gore navedenim profilima usljed postojanja brojnih infrastrukturnih građevinskih projekata koji se dominantno realizuju u Središnjem i Primorskom regionu.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Mojkovcu iznosio 758, što je činilo čak 8,8% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini bio manji i iznosio je 471 ili 6,1% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na višem nivou. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika.

S obzirom na to da turistički i poljoprivredni potencijali opštine nijesu još uvijek valorizovani u potpunosti, kao i da još postoji rezervoar radne snage (ali koji se ubrzano prazni pojačanom emigracijom i starenjem stanovništva koje ostaje u opštini), usmjerenost ka projektima i privlačenju investicija u ovim oblastima bi unaprijedile opštu sliku stanja na tržištu rada po svakom osnovu.

5.13. NIKŠIĆ: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Nikšić pripada Središnjem regionu Crne Gore i po površini je najveća opština u zemlji. Po veličini populacije, ova opština je druga u Crnoj Gori. Ipak, demografska kretanja tokom prethodnih godina ukazuju da se ova opština suočava sa brojnim problemima koji zasigurno reflektuju i probleme lokalnog tržišta rada. Broj stanovnika ove opštine se u periodu 2011-2018 smanjio za 2796 odnosno za 3,85%. Ipak, iako ovaj procenat nije toliko visok kao kod većine drugih opština, činjenica je da bi bio značajno veći da Nikšić istovremeno nije „prirodni“ centar za doseljavanje migranata iz manjih okolnih opština, poput Šavnika, Plužina i Žabljaka. U cjelini, veoma je neobično da drugi po veličini urbani centar u zemlji beleži smanjenje stanovništva u uslovima relativno intenzivnih migracija iz ruralnih u urbane sredine u okviru zemlje. Ukupna populacija opštine čini 11,2% ukupnog stanovništva u Crnoj Gori, odnosno 23% populacije Središnjeg regiona.

Negativni demografski trendovi opštine Nikšić se prvenstveno ogledaju u negativnom migracionom saldu, koji je je 2018. godini doprinio smanjenju populacije ove opštine za skoro 0,5%, dok je 2016. godine bio čak intenzivniji i smanjio populaciju opštine za 0,6%. Sa druge strane, 2011. godine ova opština je registrovala pozitivan prirodni priraštaj, dok je negativan prirodni priraštaj u 2018. godini smanjio populaciju opštine za 0,1%.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, stanovništvo se iz Nikšića uglavnom seli u Podgoricu (42,2% svih odseljenih u 2018. godini), kao i u Primorski region (45,3%, od čega polovina ide u Budvu). Sa druge strane, u Nikšiću je najviše doseljenih iz Podgorice (27% svih doseljenih), ali su značajna doseljenja i onih iz okolnih manjih opština. Doseljenja iz opština Sjevernog regiona u Nikšić čine 37% svih doseljenja u 2018. godini (naročito okolne opštine Šavnik, Plužine i Žabljak). Takođe značajna su i doseljenja iz primorskih opština, naročito Budve i Herceg Novog. Ipak, pretpostavka je da je među doseljenicima iz Primorskog regiona i Podgorice veliki broj „povratnika“. Negativni demografski trendovi posljednjih godina snažno su se odrazili na broj djece u osnovnim školama. Ovaj broj se u periodu 2011-2018 smanjio za 7,1%.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Nikšić je u 2018. godini iznosio 1990, što je za 27% više u odnosu na 2011. godinu. Strateški dokument opštine akcenat stavlja na industriju i usluge, kao i na poljoprivredu i ribarstvo. Ovakav fokus je razumljiv imajući u vidu činjenicu da je Nikšić prije perioda tranzicije bio snažan industrijski centar. Ipak, podaci o broju noćenja turista i dolascima ukazuju da bi sektor turizma mogao biti takođe jedna od ključnih razvojnih oblasti, imajući u vidu činjenicu da je opština Nikšić najveća po površini opština u Crnoj Gori sa mnogo atraktivnih prirodnih i kulturno-istorijskih destinacija na svojoj teritoriji.

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Nikšiću je iznosio 2016 što predstavlja 14,1% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika smanjen je za 11,8%, što je ipak manji pad u odnosu na prosjek Crne Gore, koji je u istom periodu iznosio 16,6%.

Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Nikšić zauzimala je 9. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine, što je poslednji raspoloživi podatak po ovom indikatoru. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Nikšiću iznosi 99,5, što znači da je blizu prosjeka Crne Gore. U poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator je gotovo identičan odnosno bilježi rast od svega 0,2 poena. Odnosno, opština bilježi rast za jednu poziciju na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Nikšiću je ovaj pokazatelj bio na nivou od 93,4, što je više u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 85,6 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odeljku ovog izvještaja), opština Nikšić je i u 2011. bila na 8. mjesto, dok je u 2018. godini pogoršala poziciju i bila na 12. mjestu. Po ovom indeksu, opština Nikšić je najgore pozicionirana opština Središnjeg regiona. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Nikšić je pogoršao tu vrijednost sa 9,4 na 12,3 (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju).

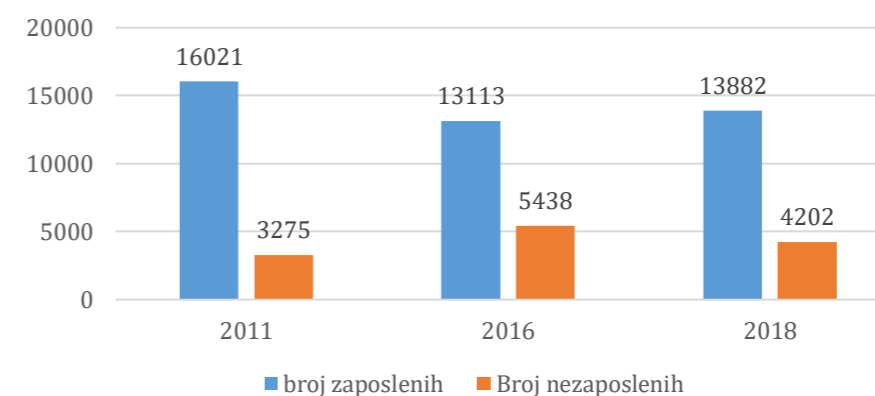
Ukupan broj registrovanih zaposlenih u Nikšiću smanjen je u periodu 2011-2018. za 13,3%, odnosno za 2139 lica. Opština Nikšić zapošljava 12,7% radne snage zaposlene u Središnjem regionu, odnosno 7,3% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,20, što je dosta manje u odnosu na prosjek Crne Gore (0,31).

Značajan broj zaposlenih svakodnevno putuje do posla u neku drugu opštinu. Najveći procenat njih ima zaposlenje u Podgorici, gdje je prosječno vrijeme komutiranja 110-120 minuta u oba pravca. Dobra saobraćajna povezanost između Nikšića i Podgorice, koja se sastoji i u drumskom i željezničkom saobraćaju predstavlja značajnu prednost lokalnog tržišta rada. Takođe, jedan dio zaposlenih ima zaposlenje u Danilovgradu, Šavniku i Žabljaku. Zbog velike površine opštine, značajan broj zaposlenih svakodnevno putuje do posla unutar opštine.

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera u posmatranom periodu 2011-2018. godine ukazuje na značajno pogoršavanje stanja na lokalnom tržištu rada. U 2011. godini ovaj pokazatelj je iznosio 1,11, dok je u 2018. on bio na značajno nižem nivou i iznosio 0,87. Međutim, u odnosu na 2016. godinu u 2018. odnos između broja penzionera i broja registrovanih zaposlenih je blago je poboljšao. U analiziranom periodu indikator je povećan sa 0,85 koliko je iznosio 2016. na 0,87 u 2018. godini.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Nikšić porasla je sa 462 EUR u 2011. na 490 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 6,1%, dok je u realnim izrazima zarada smanjena za 5,7%. Prosječna neto zarada u Nikšiću predstavljala je 95,9% prosječne zarade u Crnoj Gori u 2018. Procjena platnog fonda per capita bila je 91,3 EUR u 2018. godini što je nominalni pad od 10,7% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Platni fond per capita opštine Nikšić predstavlja svega 58,5% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Nikšić

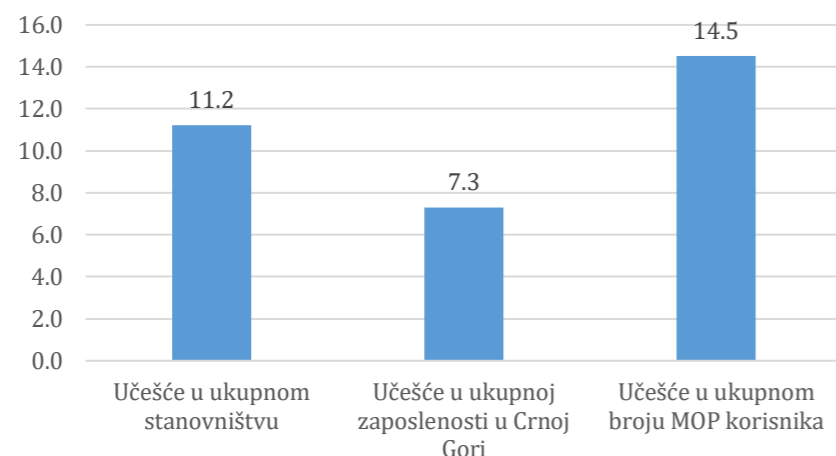
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Broj nezaposlenih u opštini Nikšić bilježi kontinuiran rast u periodu 2011-2018. U posmatranom periodu je ovaj broj porastao za čak 28,3% što ukazuje da je situacija na lokalnom tržištu rada nepovoljna sa aspekta kreiranja tražnje za radnom snagom. Povećani broj preduzeća može biti posljedica smanjenja velikih poslodavaca i povećanja malih i mikro preduzeća, što u konačnom nema pozitivne efekte po ukupnu nezaposlenost u opštini. U 2018. nezaposlenost je činila 6,0% ukupnog stanovništva, što je značajno više u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjestrukovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Nikšić je smanjeno je sa 57,2% u 2011. na 52,5% u 2018 godini. Veliki problem predstavlja značajno učešće visokokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti, koje se takođe neznatno povećalo. Skoro svaka treća nezaposlena osoba u Nikšiću je visokokvalifikovana.

Dugoročno nezaposlene osobe su činile skoro 60% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Značajan problem je i veliko učešće žena u nezaposlenosti, koje je iznosilo 62,5% u 2018. godini, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti iste godine iznosilo čak 65%. Od ukupnog broja nezaposlenih, 27,8% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je 21,8% nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Nešto preko 28% nezaposlenih je bez radnog staža.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja registrovanih nezaposlenih, 7,8% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 3,4% u poređenju sa 2018. Broj nezaposlenih koji je uključen u neku od aktivnih mjera zapošljavanja je porastao sa 183 na 326 u uporednom periodu.

Ukupno 248 visokoškolaca bilo je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Nikšić. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom bio je manji za 70 lica, odnosno za 22,0%. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca u Programu u 2018. godini iznosio je 0,36, što je nešto ispod prosjeka na nivou Crne Gore (0,49). Od ukupnog broja, 64,5% je bilo zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u priivatom sektoru, što govori o veoma ograničenoj tražnji za visokoškolskom radnom snagom u realnom sektoru.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 1122 radnih mjesta bilo je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima bila je najviša kod srednjestrukovanih radnika (54,4% od ukupnog broja). Najmanja potražnja je prisutna kod niskokvalifikovanih radnika (15,1%). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do pada oglašanih slobodnih radnih mjesta za 39,1%, pri čemu se struktura slobodnih radnih mjesta u posmatranom periodu sa stanovišta nivoa obrazovanja nije bitnije mijenjala. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće ima javni sektor (administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti – 33,4% i obrazovanje - 27,3% ukupnog broja slobodnih radnih mjesta). U odnosu na 2011. godinu struktura oglašanih radnih mjesta se bitno izmijenila, uzimajući u obzir da je tada četvrtina ukupnog broja oglašanih slobodnih radnih mjesta bila u građevinarstvu, a petina u prerađivačkoj industriji. U 2011. godini procenat slobodnih radnih mjesta u sektoru obrazovanja je bio 11%, u građevinarstvu 6,5% i prerađivačkoj industriji 6,8% ukupnog broja slobodnih radnih mjesta.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom kao što su trgovci, zanimanja u ugostiteljstvu i turizmu, mašinski konstruktori i projektanti, elektromehaničari, obrađivači metala, mešinski tehničari, automehničari, električari, zanimanja telekomunikacija, metalurzi. Među visokokvalifikovanim licima u 2018. godini najtraženiji su bili ekonomisti.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE - MOP

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Nikšiću iznosio 5253, što je činilo čak 7,3% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini je bio manji i iznosio 4507 ili 6,5% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je na višem nivou u 2018. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika.

Opština Nikšić bi trebala buduće napore usmjeriti na valorizaciju alternativnih djelatnosti, sem industrije kako bi se stvorila povoljnija klima za zapošljavanje. Činjenica da je industrija i dalje favorizovana kao strateška oblast upućuje na nedovoljan broj politika usmjerenih ka zapošljavanju žena u ovoj opštini. Takođe, aktivne politike moraju više biti usmjerene na visokoškole.

5.14. PETNJICA: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Petnjica pripada Sjevernom regionu Crne Gore. Status opštine ima od 2013. godine, kada se izdvojila iz opštine Berane. Područje Petnjice je prema Popisu 2011. godine imalo 6686 stanovnika. Prema procjenama MONSTAT-a, 2018. godini populacija u Petnjici je iznosila 5224, što predstavlja značajan pad u odnosu na podatak iz 2011. godine, ali je ukupno stanovništvo neznatno uvećano u odnosu na 2016. godinu (5189). Populacija opštine Petnjica je u 2018. godini činila svega 0,8% stanovništva Crne Gore i oko 3,2% populacije Sjevernog regiona.

Opštinu Petnjica karakteriše negativan prirodni priraštaj, koji je u 2016. i 2017. godini iznosio -10 i -23, respektivno. Stoga se blago povećanje ukupnog broja stanovnika može pripisati pozitivnom migracionom saldu koji je 2016. godine iznosio 93, a dvije godine kasnije 32. Ipak, to vjerovatno nije posljedica stvarnog priliva iz drugih opština, već više posljedica činjenice da je vršena naknadna preregistracija osoba koje su na granici sa susjednim opštinama, tako da je pozitivan migracioni saldo uglavnom tehničke prirode.

Iz Petnjice se ljudi sele uglavnom u Bar, Berane, Podgoricu i Rožaje. Sa druge strane po administrativnoj statistici doseljenja su najčešća iz Berana (35%) i Rožaja (25%) što ide u prilog prethodnoj konstataciji o razlozima pozitivnog migracionog salda. Takođe, iz Bara se u 2018. godini doselilo 15% svih doseljenika opštine Petnjica. Pored unutrašnjih migracija, opština Petnjica je prepoznatljiva i po značajnim radnim migracijama stanovništva u druge zemlje. Dijaspora iz Petnjice posebno je brojna i dobro organizovana u Luksemburgu. Brojna emigracija i priliv doznaka i drugih transfera iz inostranstva imaju veliki uticaj na ukupno socio-ekonomsko okruženje u Petnjici, a posebno na životni standard stanovništva i na lokalno tržište rada.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Petnjica je u 2018. godini iznosio svega 27. Ipak to je značajno povećanje u odnosu na broj aktivnih poslovnih subjekata iz 2016. godine, kada ih je opština Petnjica imala svega 19. Najveći broj preduzeća zapošljava do 9 zaposlenih (61,5%), dok samo jedno preduzeće zapošljava preko 50 zaposlenih. Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Petnjici je iznosio 17 što predstavlja 1,1% ukupnog broja na nivou Crne Gore.

Prema strateškom planu razvoja opštine, najznačajniji prirodni resursi koji nijesu u potpunosti valorizovani i stavljani u funkciju razvoja privrede predstavljaju poljoprivredno zemljište, šume, hidropotencijal, prirodne i pejzažne osobenosti područja. Opština Petnjica pripada grupi najmanje razvijenih opština. Mjereno indeksom razvijenosti za period 2013-2015, njen nivo razvijenosti predstavljao je samo 30,70% prosjeka razvijenosti Crne Gore. Ovaj indeks je čak manji za period 2016-2018 kada je iznosio 27,98. Slično, indeks konkurentnosti pokazuje veoma nepovoljnu sliku, uprkos postojanju značajnih resursa i potencijala, u najširem smislu, koji nijesu u dovoljnoj mjeri iskorišteni. Prema rezultatima indeksa konkurentnosti za period 2015-2017 Petnjica je na svega 31,53% prosjeka Crne Gore.

Jedan od zaključaka strateškog dokumenta je da glavni faktor konkurentnosti predstavlja poslovno okruženje. Od četiri oblasti poslovnog okruženja, u oblastima demografije i obrazovanja ne mogu se očekivati brze promjene. Zbog toga se u tom dokumentu sugerije da oblasti osnovne infrastrukture i javnog sektora, kao i poslovne infrastrukture, treba da budu u fokusu kako bi se unaprijedila konkurentnost i stvorio ambijent za investiranje, razvoj privrede i otvaranje novih radnih mjesta.

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Ukupan broj zaposlenih u preduzećima je u Opštini Petnjica rastao je u periodu 2015-

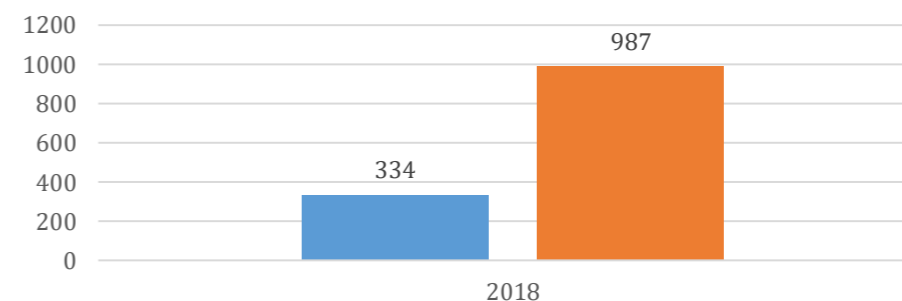
2017. godine. U odnosu na 2015. u 2017. godini broj zaposlenih u privrednim subjektima porastao je sa 241 na 283, odnosno za 17,4%. Uzimajući u obzir da je u javnoj upravi u Opštini Petnjica zaposleno 51 osoba, procijenjen ukupan broj zaposlenih je na nivou od 334. U opštini Petnjica zaposleno je 1,25% radne snage zaposlene u Sjevernom regionu, što čini 0,18% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,06, što je višestruko ispod prosjeka Crne Gore, za koju je taj odnos 0,31.

Prema procjenama lokalnog tima, do 90 osoba iz drugih opština svakodnevno putuje i ima zaposlenje u opštini Petnjica. Sa druge strane, od 15 zaposlenih rezidenata opštine radi u drugim opštinama gdje svakodnevno putuju do posla. Prosječna dužina komutiranja zaposlenih koji putuju u druge opštine i onih koji dolaze iz drugih opština u Petnjicu je oko 90 minuta u oba pravca. Prema procjenama lokalnog tima, on-line poslovi su veoma malo zastupljeni, te postoji veliki prostor za promovisanje ovih poslova i šansa za rješavanje pitanja nezaposlenosti u opštini među mlađim stanovništvom.

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera dodatno potvrđuje ocjenu nepovoljnih kretanja na lokalnom tržištu rada. U 2018. godini ukupan broj penzionera je bio 505, dok je procijenjeni broj zaposlenih 334 što ukazuje na odnos od 0,66, što predstavlja najnižu vrijednost indikatora u odnosu na ostale opštine u Crnoj Gori. Ipak, i ovde treba podsetiti da je lokalno tržište rada temeljno distorzirano velikom emigracijom.

Prosječna neto zarada je u 2018. godini bila na nivou od 401 EUR. U odnosu na 2016. godinu ona se nije mijenjala, što znači da je u realnim izrazima opala za par procenata. Procjena platnog fonda per capita (koji se dobija kao proizvod prosječne zarade i ukupnog broja statistički registrovanih zaposlenih u odnosu na broj stanovnika) bila je 25,63 EUR u 2018. godini što je znatno ispod prosjeka Crne Gore, ali i ostalih opština u Sjevernom regionu.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Petnjica

Izvor: Zavod za zapošljavanje, procjena broja zaposlenih na osnovu podataka iz Strateškog plana razvoja Opštine Petnjica 2020-2025

Ukupan broj nezaposlenih u opštini Petnjica je u 2018. godini iznosio 987. Za razliku od nekih opština Sjevernog regiona kod kojih u strukturi nezaposlenih dominiraju oni sa srednjom stručnom spremom, u ovoj opštini to nije slučaj. Naime, preko 73% svih nezaposlenih osoba u Petnjici čine niskokvalifikovane osobe, dok visokokvalifikovane osobe čine svega 2,2% ukupne nezaposlenosti.

Dugoročno nezaposlene osobe čine čak 74% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj, kao i u dugoročnoj nezaposlenosti je 56%. Od ukupnog broja nezaposlenih, nešto preko 15% su osobe starosti do 30 godina, dok je skoro 39% nezaposlenih osoba starije od 50 godina. Čak 74% nezaposlenih je bez radnog iskustva.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 4,9% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini.

U 2018. godini ukupno 30 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 0,3% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016, u 2018. je isto povećano za 130,8%.

Ukupno osam visokoškolaca je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u Opštini Petnjica. Od ukupnog broja, 62,3% je zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u privatnom sektoru.

| 74 |

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je 2018. godine je iznosio 1007, što predstavlja 19,3% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj pokazatelj je daleko iznad onih na nivou drugih opština u Crnoj Gori i nacionalnog prosjeka koji iznosi 4%.

Veliki broj nezaposlenih, koji u najvećem dijelu čini niskokvalifikovana radna snaga, niska zaposlenost i visok procenat korisnika MOP-a ukazuju na loše stanje na tržištu rada. Takođe, negativna demografska kretanja, koja se ogledaju u smanjenju broja stanovnika i veoma izraženoj spoljnoj emigraciji dodatno negativno utiču na cjelokupno lokalno tržište rada. S druge strane, punija slika o socio-ekonomskom stanju u opštini morala bi da uzme u obzir ekonomsku aktivnost i prihode petnjičke dijasporu, u onoj meri u kojoj ona održava kontakte sa opštinom porijekla. Svakako da doznake iz inostranstva mogu predstavljati prednost i potencijal opštine za otvaranje preduzeća i otvaranja novih radnih mjesta.

5.15. PLAV: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Plav je, poput većine ostalih opština Sjevernog regiona, izložena procesima depopulacije. Ipak, treba imati u vidu da je do drastičnog smanjenja populacije opštine Plav došlo prije svega iz administrativnih razloga, usled izdvajanja Gusinja u zasebnu opštinu 2014. godine. Nezavisno od ovog, uz pretpostavku prethodne cjelovitosti opštine Plav, došlo je do smanjenja ukupne populacije nekadašnje cjelovite opštine Plav sa 13109 iz 2011. godine na 12477 stanovnika u 2018. godini (Plav plus Gusinje), odnosno za 4,8%. Prema procjenama MONSTAT-a, 2018. godini populacija u Plavu (bez Gusinja) je bila na nivou od 8.494 stanovnika što predstavlja približno 1,4% ukupne populacije u Crnoj Gori, odnosno 5,1% populacije Sjevernog regiona.

Ukupan broj stanovnika u Plavu se prethodnih godina smanjivao, prvenstveno usljed negativnog migracionog salda. Prirodni priraštaj u opštini Plav je u kontinuitetu pozitivan. Sa druge strane, značajno više stanovnika napušta opštinu Plav, nego što se u nju doseljava. Negativan migracioni saldo kontinuirano se povećava, tako da je taj saldo povećan sa -75 iz 2011. godine na -122 u 2018. godini. To znači da se po osnovu migracionog salda ukupna populacija opštine Plav samo u 2018. godini smanjila za gotovo 1,5%. Iz Plava se najviše odlazi u Podgoricu (33%) i Primorski region (34%), dok se u okviru migracija u opštine Sjevernog regiona izdvaja Gusinje u koje se u 2018. godini odselilo 13% svih emigranata iz Plava. U ovom potonjem slučaju moguće je da je prije svega riječ o administrativnim realokacijama, a ne o faktičkim preseljenjima.

Činjenica da se smanjio broj djece upisane u osnovne škole uprkos pozitivnom prirodnom priraštaju, može da ukaže na to da se iz Plava sele čitave porodice, ali i da je u toku proces demografske tranzicije. Takođe, smanjenje upisane djece je djelimično posljedica izdvajanja opštine Gusinje od opštine Plav. U svakom slučaju negativni demografski trendovi koji se bilježe u ovoj opštini utiču i na pokazatelje koji na dugi rok imaju značaj za lokalno tržište rada.

| 75 |

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Plav bilježi rast, tako da je u 2018. godini iznosio 113, što je za 15,3% više u odnosu na 2011. godinu. Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Plavu je iznosio 21 što predstavlja 1,4% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je smanjen za 34,4%.

Raniji strateški dokumenti opštine Plav kao najznačajnije potencijale za razvoj Plava prepoznaju poljoprivredno zemljište, šume, turizam, vodne potencijale kao i prirodne komplekse šumskih plodova i ljekovitog bilja.

Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Plav zauzimala je 14. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Bijelom Polju iznosi 78,9. U poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazuje značajno unapređenje, odnosno rast vrijednosti od 14,4, što je poboljšanje za šest pozicija na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Plavu je ovaj pokazatelj bio na nivou od 47,14, što je manje u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 62,05 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odjeljku ovog izvještaja), opština Plav je u 2011. godini bila na 19.

mjestu od 21 opštine u Crnoj Gori, da bi u 2018. godini popravila svoj rang za četiri mjesta i našla se na 15. mjestu. To ukazuje na ispodprosečne performanse tržišta rada u odnosu na većinu drugih opština u Crnoj Gori. Pri tome, treba imati u vidu da uporedivost između 2011. i 2018. godine nije potpuna, zbog izdvajanja opštine Gusinje. U odnosu na druge opštine u Sjevernom regionu, po ovom indeksu, opština Plav u 2018. godini bila je na petom mjestu, iza Žabljaka, Pljevalja, Kolašina i Bijelog Polja. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, opština Plav je popravila svoj skor u 2018. godini na 15,0, sa 16,5 u 2011. godini (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju). U osnovi, relativna pozicija opštine Plav u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori i u Sjevernom regionu poboljšana je između 2011. i 2018. godine, ali ostaje i dalje veoma teška.

Ukupan broj zaposlenih je u Plavu povećan u periodu 2011-2018. za 15,9%, odnosno za 175 lica. Opština Plav zapošljava 4,7% radne snage zaposlene u Sjevernom regionu, odnosno 0,7% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,15, što upućuje na zaključak da u opštini postoji visoka nezaposlenost i visok udio neaktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu, na šta ukazuju i negativni migracioni trendovi, s obzirom na to da su migranti po pravilu mlađi i aktivniji na tržištu rada u odnosu na prosjek populacije. Međutim, u poređenju sa 2011. godinom, ovaj indikator je znatno porastao (sa 0,08 u 2011. na 0,15 u 2018.). U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je značajno niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

Prema procjenama lokalnog tima, nizak procenat (3% ukupne zaposlenosti rezidenata opštine Plav) čine osobe koje putuju i imaju posao u drugoj opštini. Mnogo je veće učešće lica iz susjednih opština u dnevnim migracijama ka Plavu, jer je procjena da ona čine oko 17% ukupne zaposlenosti u opštini.

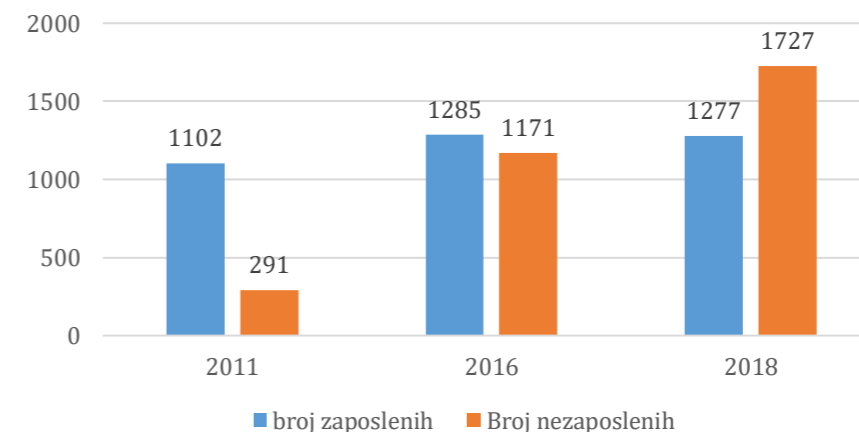
Uzimajući u obzir nizak procenat zaposlenih koji svakodnevno putuju i rade u drugim opštinama, postoji prostor za promovisanje poslova koji podrazumijevaju dnevno migriranje radne snage između opština, naročito među mladima. Ograničenje u pogledu dnevnih migracija može predstavljati geografski položaj opštine, gdje su najbliže veće opštine udaljene od Plava u rasponu od 45 do 75 km (Berane 45 km, Rožaje 72 km i Bijelo Polje 75 km). Visok procenat zaposlenih koji svakodnevno putuju iz drugih opština (17%) duguje se Opštini Gusinje koja je udaljena od Plava 10km i koja je nedavno izdvojena iz Opštine Plav kao posebna jedinica lokalne samouprave, pa je značajan broj zaposlenih iz Opštine Gusinje nastavio da radi u Opštini Plav. Takođe, jedan dio zaposlenih u Plavu svakodnevno putuje iz opštine Mojkovac. Sa druge strane, oko 15% zaposlenih putuje svakodnevno u okviru opštine. Kad je riječ o on-line poslovima, njihova zastupljenost je veoma niska, pa postoji veliki prostor za promovisanje ovog vida zapošljavanja.

Tokom perioda 2011-2018. odnos između broja registrovanih zaposlenih i penzionera je poboljšan. U 2011. godini ovaj odnos je iznosio 0,78, dok je u 2018. godini ukupan broj zaposlenih bio na nivou od 1.277, a broj penzionera za 150 manji od broja zaposlenih, što daje odnos od 1,13. Međutim, treba imati u vidu da se podatak za 2011. godinu odnosi na sadašnju teritoriju opština Plav i Gusinje (podatak uključuje broj zaposlenih i broj penzionera u Plavu i Gusinju). Broj penzionera u 2018. godini uključuje broj penzionera samo na teritoriju opštine Plav, bez Gusinja. Sa druge strane, broj zaposlenih u Plavu uključuje jedan dio zaposlenih i u opštini Gusinje, jer privredni subjekti nijesu izvršili preregistraciju sjedišta preduzeća iz Plava u Gusinje, nakon izdvajanja opštine Gusinje iz opštine Plav, tako da je i broj zaposlenih formalno evidentiran u opštini Plav. Ako bi uporedili broj zaposlenih (Plav i Gusinje) i broj penzionera (Plav i Gusinje), ovaj odnos je u 2018. iznosio 0,85.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Plav porasla je sa 401 EUR u 2011. na 500 EUR u 2018. godini, što predstavlja rast od 24,7%. Međutim, u realnim izrazima prosječna neto zarada je porasla za 10,9%. Prosječna neto zarada u Plavu je predstavljala 97,8% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita je bila 70,6 EUR

u 2018. godini što je rast od čak 109,5% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Ipak, to je prvenstveno posljedica odvajanja opštine Gusinje što je dovelo do značajnog smanjenja broja stanovnika u opštini bez odgovarajućeg smanjenja zaposlenosti. Uprkos značajnom poboljšanju, platni fond per capita opštine Plav predstavlja samo 45,2% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Plav

Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje

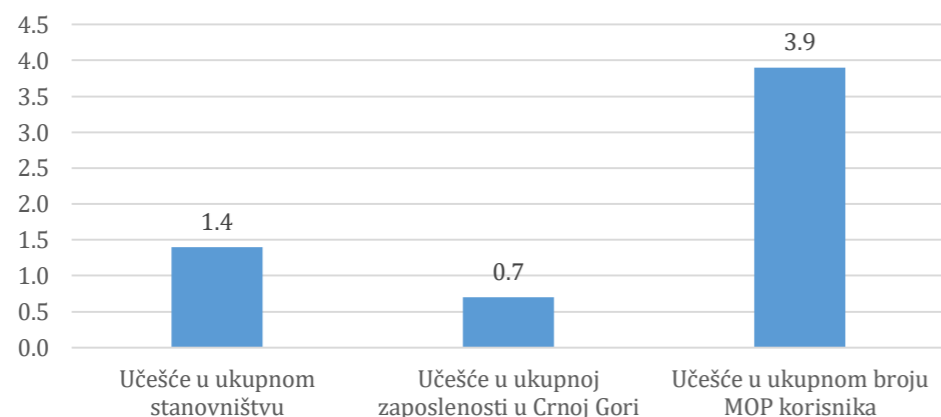
Ukupan broj nezaposlenih u opštini Plav je u analiziranom periodu od 2011. do 2018. godine značajno porastao. Dio tog povećanja nezaposlenosti se svakako duguje novoregistrovanim nezaposlenima koji su željeli da ostvare pravo na doživotnu naknadu za majke sa troje ili više djece. Ipak, sveukupno gledano, broj nezaposlenih je učetvorostručen od 2011. do 2016. godine, dok je taj broj još više porastao 2018. godine kada je gotovo šest puta bio veći u odnosu na 2011. godinu. U 2018. nezaposlenost je činila 18,7% ukupnog stanovništva, što je značajno više u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih takođe je došlo do promjena. Srednjekvalifikovane osobe su bile najbrojnije među nezaposlenima 2011. godine (52%), dok najveći broj nezaposlenih u opštini Plav u 2018. godini čine niskokvalifikovane osobe (51%). Iako je broj nezaposlenih visokoškolaca porastao u ukupnom iznosu, njihovo učešće u ukupnoj nezaposlenosti je smanjeno sa 20% (2011.) na oko 9% (2018.). Bez dublje analize šta je dovelo do velikog rasta ukupne nezaposlenosti u opštini teško je komentarisati ove strukturne promjene koje bi inače mogle biti okarakterisane kao pozitivne.

Dugoročno nezaposlene osobe čine 68% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj zaposlenosti iznosi 54,7%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti čak 70%, što ukazuje na značajne sistemske probleme po pitanju zapošljivosti žena na tržištu rada u ovoj opštini, a može da reflektuje i nedovoljnu zainteresovanost nekih registrovanih žena da aktivno traže posao.

Od ukupnog broja nezaposlenih, četvrtina ih je starosti do 30 godina, dok je 17,6% svih nezaposlenih u opštini Plav starije od 50 godina. Ono što je veoma zabrinjavajuće je da je čak 71,5% nezaposlenih u 2018. godini bilo bez radnog staža.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 4,6% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 3,0%.

U 2018. godini ukupno 72 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 0,8% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016, u 2018. je isto povećano za 44,0%.

Ukupno 46 visokoškolaca je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u Opštini Plav. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca iznosi 0,54%, što je više u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (0,49%). Od ukupnog broja, 71,7% je zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u privatnom sektoru. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 6 lica, odnosno 11,5%.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 321 radno mjesto je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najviša kod visokokvalifikovanih radnika (53,9% od ukupnog broja). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do rasta oglašanih slobodnih radnih mjesta u svim kategorijama (za niskokvalifikovanim, srednjekvalifikovanim i visokovalifikovanim radnicima), da bi najveći rast tražnje bio iskazan za visokokvalifikovanim radnicima. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće ima javni sektor, gdje prednjači sektor obrazovanja (51,1% ukupnog broja oglašanih radnih mjesta). Prikazana tražnja u sektoru obrazovanja je, kao i drugde, veća od stvarne, jer se najveći broj radnih mesta oglašava na određeno vreme, pa i višestruko tokom godine. U odnosu na 2011. godinu struktura oglašanih radnih mjesta nije bitnije izmijenjena, što ukazuje na odsustvo radnih mjesta u realnom sektoru.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitiranija zanimanja su bila zanimanja sa visokom stručnom spremom, među kojima su pravnici i učitelji/ce, ali i zanimanja sa stečenim srednjim obrazovanjem (farmaceutski tehničari, elektroenergetski tehničari i zanimanja u građevinarstvu).

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Plavu iznosio 2212, što je činilo čak 16,9% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini bio znatno manji i

iznosio 714 ili 8,3% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na višem nivou. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika. Dodatno, izdvajanje nekada najsiromašnijeg dijela opštine Plav u zasebnu opštinu Gusinje administrativno je 'izmestilo' veliki broj korisnika MOP-a iz opštine Plav. Ipak, to smanjenje se djelimično može pripisati i poboljšanju socio-ekonomske situacije, imajući u vidu povećanje broja zaposlenih uprkos smanjenju broja stanovnika u opštini.

Mogućnosti za zapošljavanje u opštini Plav treba tražiti u održivom razvoju opštine koji se bazira na valorizaciji gorenavedenih, uglavnom neiskorišćenih privrednih potencijala i resursa. Dodatno, imajući u vidu strukturu preduzeća, treba pospješivati razvoj sektora usluga u oblasti preduzetništva, odnosno malih i srednjih preduzeća.

5.16. PLUŽINE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Plužine pripada Sjevernom regionu Crne Gore. Broj stanovnika ove opštine u periodu 2011-2018 smanjio se sa 3246 na 2688, odnosno za 17,2%. Ukupna populacija opštine čini svega 0,4% ukupnog stanovništva u Crnoj Gori, odnosno 1,6% populacije Sjevernog regiona.

Uzrok ovako značajnog smanjenja populacije opštine Plužine u kratkom vremenskom periodu su kako negativni prirodni priraštaj, tako i negativan migracioni saldo, koji su, zajedno, samo tokom 2018. godine doprinijeli smanju populacije opštine za 3,6%. Dodatno, prema Popisu iz 2011. godine, populacija opštine Plužine bila je jedna od najstarijih u Crnoj Gori sa prosječnom starošću od 43,7 godina. Imajući u vidu da se seli uglavnom mlađa populacija u potrazi za boljim uslovima života, moguće je na sljedećem Popisu očekivati dodatno značajno starenje ukupne populacije u Plužinama.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, stanovništvo se iz Plužina uglavnom seli u Nikšić, (50,6%) i Podgoricu (32,1%). Takođe iz tih opština je najviše doseljenih u Plužinama – iz Nikšića 61,9%, a iz Podgorice 23,8% svih doseljenih. Negativni demografski trendovi posljednjih godina su se snažno odrazili na broj djece u osnovnim školama. Ovaj broj se u periodu 2011-2018 smanjio za čak 37%.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Plužine je u 2018. godini iznosio svega 34, što je isto kao i 2016. godine, dok je to za 5 poslovnih subjekata više u odnosu na 2011. godinu.

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Plužinama bio je 20, što predstavlja 1,3% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je smanjen za 13,0% u 2018. godini.

Opština Plužine raspolaže značajnim prirodnim resursima za razvoj turizma, energetike (obnovljivih izvora – hidropotencijal), poljoprivrede, stočarstva, ribarstva, drvoprerade i sl. Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Plužine zauzimala je pretposljednje – 20. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Plužinama iznosio je samo 50,8. U poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazivao je lošiji rezultat, odnosno pad vrijednosti od 18,59. Odnosno, opština je zabilježila pad za tri pozicije na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Plužinama je ovaj pokazatelj bio na nivou od 82,27, što je niže u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 105,24 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odjeljku ovog izvještaja), opština Plužine je u 2011. godini bila na 14. mjestu od 21 opštine u Crnoj Gori, da bi u 2018. godini pokvarila svoj relativni položaj za dva mjesta i našla se na 16. mjestu. To ukazuje na ispodprosečne performanse tržišta rada u odnosu na većinu drugih opština u Crnoj Gori, i na neku prosječnu poziciju u okviru Sjevernog regiona. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Plužine su takođe pogoršale svoj skor u 2018. godini na 15,2, sa 13,2 u 2011. godini (veća prosječna vrijednost tipično označava lošiju poziciju). U osnovi, relativna pozicija opštine Plužine u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori i u Sjevernom regionu primetno je pogoršana između 2011. i 2018. godine.

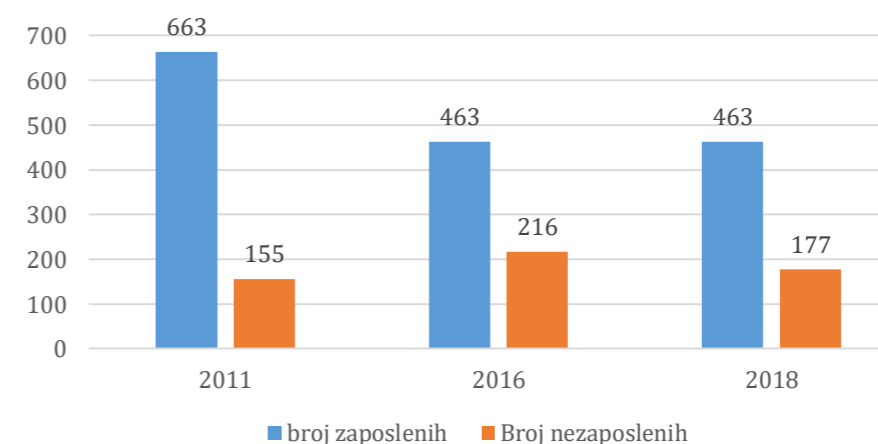
Ukupan broj registrovanih zaposlenih u Plužinama smanjen je u periodu 2011-2018. za čak 30,2%, odnosno za 200 lica. Opština Plužine zapošljava 1,7% radne snage zaposlene u

Sjevernom regionu, odnosno 0,24% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,17, što je dosta ispod prosjeka Crne Gore.

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera u posmatranom periodu 2011-2018. godine dodatno ukazuje na rapidno pogoršavanje stanja na lokalnom tržištu rada i starenje stanovništva. U 2011. godini ovaj pokazatelj iznosio je 1,21, dok je u 2018. broj penzionera bio daleko veći od broja registrovanih zaposlenih, pa je odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja penzionera bio 0,72. Iako je broj penzionera u posmatranom periodu porastao, ipak se pad u vrijednosti ovog pokazatelja u većoj mjeri duguje značajnom padu broja zaposlenih.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Plužine smanjila se sa 523 EUR u 2011. na 492 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni pad od 5,9%, dok je realni pad i veći i iznosi čak 18,3%. Plužine su jedna od rijetkih opština koje su zabilježile nominalni pad prosječne zarade tokom ove decenije. Prosječna neto zarada u Plužinama je predstavljala 96,3% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita bila je 85,6 EUR u 2018. godini što je nominalni pad od 19,8% u odnosu na 2011. godinu. Platni fond per capita opštine Plužine predstavljao je 54,8% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Plužine

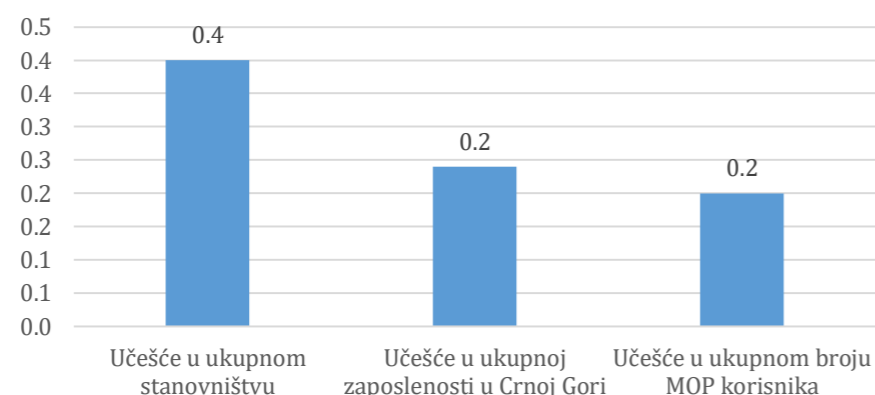
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Broj registrovanih nezaposlenih u opštini Plužine se u periodu 2011-2018 povećao uprkos značajnom smanjenju populacije. Broj nezaposlenih je u 2018. godini bio za 14,2% veći u odnosu na 2011. godinu. Ovo upućuje na značajne probleme lokalnog tržišta rada i neiskorišćenost privrednih potencijala opštine. U 2018. nezaposlenost je činila 6,6% ukupnog stanovništva, što je na nivou prosjeka Crne Gore (6,65%). Po ovom pokazatelju, opština Plužine je i dalje opština sa najmanjim učešćem nezaposlenih u stanovništvu u Sjevernom regionu.

Obrazovna struktura nezaposlenih se gotovo nije mijenjala tokom perioda 2011-2018. Dominantno učešće u ukupnom broju nezaposlenih imaju osobe sa srednjom stručnom spremom (oko 70%), dok niskokvalifikovane i visokokvalifikovane osobe imaju približno isto učešće u ukupnom broju nezaposlenih.

Dugoročno nezaposlene osobe su činile 54,2% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je iznosilo 50,3%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti bilo 52,1%. Od ukupnog broja nezaposlenih, 31,6% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je 30% nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Oko 24% nezaposlenih je bilo bez radnog staža u 2018. godini.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja registrovanih nezaposlenih, 11,3% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 2,8% u poređenju sa 2018.

U 2018. godini ukupno 36 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 0,4% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016, u 2018. je isto smanjeno za 33,3%.

Samo jedan osoba sa stečenim visokim obrazovanjem je bila uključena u Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Plužine. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 2 lica (66,7%). Na 100 stanovnika, broj visokoškolača uključenih u Program 2018. godini iznosio je 0,04, što je značajno ispod prosjeka na nivou Crne Gore (0,49). Istovremeno, u Plužinama odnos između broja visokoškolača u Programu i broja stanovnika je najmanji u odnosu na sve ostale opštine u Crnoj Gori.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 59 radnih mjesta bilo je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima bila je najviša kod visokokvalifikovanih radnika (76,3% od ukupnog broja). Najmanja potražnja je prisutna kod srednjekvalifikovanih radnika (5,1%). U odnosu na 2016. broj oglašanih slobodnih radnih mjesta se nije promijenio, ali su u strukturi radna mjesta za srednjekvalifikovanim radnicima bila zastupljenija u odnosu na niskokvalifikovane što nije bio slučaj 2018. godine. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće ima javni sektor, gdje prednjači sektor obrazovanja koji čini 86,4% ukupnog broja oglašanih radnih mjesta. Treba imati u vidu da se radna mjesta u sektoru obrazovanja najčešće oglašavaju na određeno vrijeme i da se oglasi često ponavljaju, što iskrivljuje sliku o stvarnoj tražnji za radom u ovom sektoru.

Sa druge strane, 2011. godine najveće učešće u ukupnom broju slobodnih radnih mjesta je imao sektor poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (37,8%), dok u 2018. godini nijedno radno mjesto nije oglašeno u ovo sektoru. Takva kretanja ukazuju na teško stanje na tržištu rada i sve veće odsustvo radnih mjesta u realnom sektoru, što se ne može smatrati pozitivnim razvojem.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitiranija zanimanja su bila zanimanja ugostiteljstva i turizma i trgovine, elektrotehničari, proizvođači bilja, mehaničari i mašinisti, mašinski tehničari.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a u 2011. godini u Plužinama iznosio je 176, što je činilo 5,4% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini bio manji i iznosio je 67 ili 2,5% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na nižem nivou. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika.

Opština Plužine se suočava sa ozbiljnim demografskim izazovima koji takođe nameću dodatne izazove za razvoj lokalnog tržišta rada, koje je u velikoj kontrakciji. Programi i politike zapošljavanja bi veći fokus trebalo da imaju na mlade u ovoj opštini, kako bi se unaprijedile ne samo performanse lokalnog tržišta rada, već ublažio i jedan od najbolnijih problema ove opštine – emigracija mladih.

5.17. PLJEVLJA: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Pljevlja pripada Sjevernom regionu Crne Gore i nalaze se na granici sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom. Prema procjenama MONSTAT-a, 2018. godini populacija u Pljevljima je bila na nivou od 27.531 stanovnika što predstavlja 4,4% ukupne populacije u Crnoj Gori, odnosno 16,6% populacije Sjevernog regiona.

Ukupan broj stanovnika u Pljevljima se prethodnih godina smanjivao, tako da je u periodu od 2011. do 2018. godine ukupan broj stanovnika pao za 10,6%. Uz negativan prirodni priraštaj koji je prisutan u Pljevljima u posmatranom periodu (-234 u 2011. i -237 u 2017. godini), emigracija predstavlja dodatni značajan faktor smanjenja broja stanovnika. Negativan migracioni saldo je u posmatranom periodu bio značajno izražen. U 2011. godini su odseljenja bila viša za 165 u odnosu na doseljenja, dok je ta razlika bila znatno veća u 2018. godini kada je iznosila 285. Odseljenja su četiri puta veća od doseljenja. Najveći broj stanovnika (60%) se odselilo u Podgoricu, dok se skoro trećina (32,2%) odselilo u opštine u Primorskom regionu. Takvi demografski trendovi utiču i na prosječnu starost stanovništva, što je od velikog značaja za lokalno tržište rada. Prema popisu iz 2011. godine, prosječna starost u Pljevljima je iznosila 41,8 godina, što opštinu svrstava među četiri koje imaju najstarije stanovništvo u Crnoj Gori. Takođe, ovakvi migratorni trendovi se odražavaju i na evidentno smanjen broj djece koja su upisana u osnovne škole (smanjenje sa 2963 u 2011, na 2225 u 2018. godini, odnosno za četvrtinu). Posljedično broj odjeljenja u osnovnim školama je takođe smanjen.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Pljevlja je u 2018. godini iznosio 617, što je za 6,6% više u odnosu na 2016. i čak 28,8% više u odnosu na 2011. godinu. Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Pljevljima bio je 111, što predstavlja 7,3% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je povećan 6,7% u 2018. godini.

Najvažnije privredne grane u Pljevljima su rudarstvo, energetika, drvna industrija i poljoprivreda. Jedina grana u kojoj je zabilježen priliv stranih direktnih investicija je sektor rudarstva, odnosno Rudnik olova i cinka i koji zapošljava oko 1,6% od ukupno zaposlenih u opštini. Prema indeksu konkurentnosti opština, Pljevlja su zauzimale 16. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks u Pljevljima iznosi 72,9. U poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazuje pad od 13,1, odnosno za četiri pozicije na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Pljevljima je ovaj pokazatelj bio na nivou od 78,5, što je više u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 75,6 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odeljku ovog izvještaja), opština Pljevlja je i u 2011. godini i u 2018. godini bila na 10. mjestu. Po ovom indeksu, opština Pljevlja ima povoljnije stanje na tržištu rada od skoro svih drugih opština Sjevernog regiona, sem Žabljaka u 2018. godini. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Pljevlja su neznatno popravila tu vrijednost sa 11,6 na 10,8 (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju). U osnovi, relativna pozicija opštine Pljevlja u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori ostala je nepromenjena između 2011. i 2018. godine.

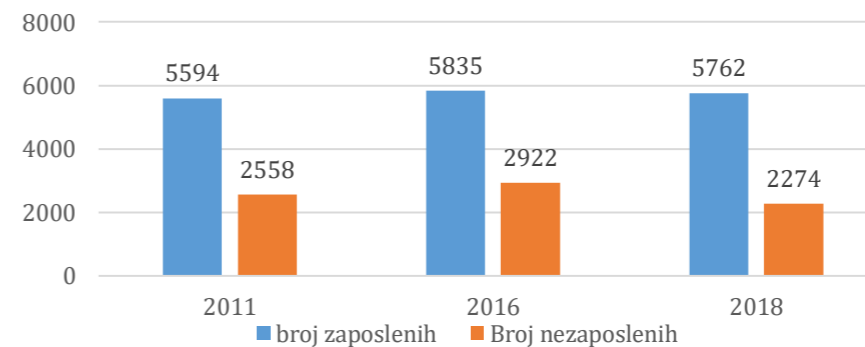
Ukupan broj zaposlenih je u Pljevljima varirao u periodu 2011-2018. U odnosu na 2011. zabilježen je rast od 3,0%, ali pad u odnosu na 2016. godinu od 1,2%. Opština Pljevlja zapošljava petinu radne snage zaposlene u Sjevernom regionu, odnosno 3,0% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Prema procjenama lokalnog tima, oko 1,6% zaposlenih radi u kompanijama u inostranom vlasništvu. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,21, što upućuje na zaključak da u opštini postoji visoka nezaposlenost i visok udio neaktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu, na šta ukazuju i negativni demografski trendovi. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

Takođe, prema istim procjenama, zanemarljiv procenat (0,2% ukupne zaposlenosti rezidenata opštine Pljevlja) čine osobe koje putuju i imaju posao u drugoj opštini (Žabljaku). Dnevne migracije u susjedne opštine su dakle na niskom nivou, ali postoji prostor za promovisanje poslova koji podrazumijevaju dnevno migriranje radne snage između opština, naročito među mladima. Nivo razvijenosti, ali i geografski položaj Pljevlja predstavljaju glavne razloge za takav trend. Sa druge strane, oko 12% zaposlenih putuje svakodnevno u okviru opštine. U okviru ove kategorije najveći broj je zaposlen u Termoelektrani (oko 3% ukupne zaposlenosti), Rudniku olova i cinka (blizu 2% ukupne zaposlenosti), dok zaposleni u drvoprerađi čine oko 1% ukupne zaposlenosti. Takođe, u okviru opštine dnevno kretanje radne snage je zabilježeno i u sektoru zdravstva i obrazovanja, gdje zaposleni svakodnevno putuju do posla u grad i iz gradske ka ruralnim sredinama. Dodatno, prema procjenama lokalnog tima, oko 0,1% ukupne zaposlenosti se odnosi na on-line poslove, što predstavlja veoma nizak i zanemarljiv broj, ali istovremeno i šansu za promovisanje takvih radnih mjesta.

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera takođe ukazuje na nepovoljna kretanja na lokalnom tržištu rada. U posmatranom periodu 2011-2018. broj zaposlenih je bio manji od broja penzionera uz trend pogoršavanja odnosa - sa 0,91 koliko je taj odnos iznosio u 2011. na 0,86 u 2018. godini.

Suprotno trendu na nacionalnom nivou, gdje se registruje rast prosječne zarade, u Pljevljima je u posmatranom periodu neto prosječna zarada smanjena sa 540 EUR u 2011. na 523 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni pad od 3,1%, a pad od 15,5% u realnim izrazima. Prosječna neto zarada u Pljevljima je predstavljala 102,3% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita (dobijen kao proizvod zarada i ukupnog broja zaposlenih u odnosu na broj stanovnika) je bila 107,7 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od 9,6% u odnosu na 2011. godinu. Platni fond per capita opštine Pljevlja predstavlja 69,0% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Pljevlja

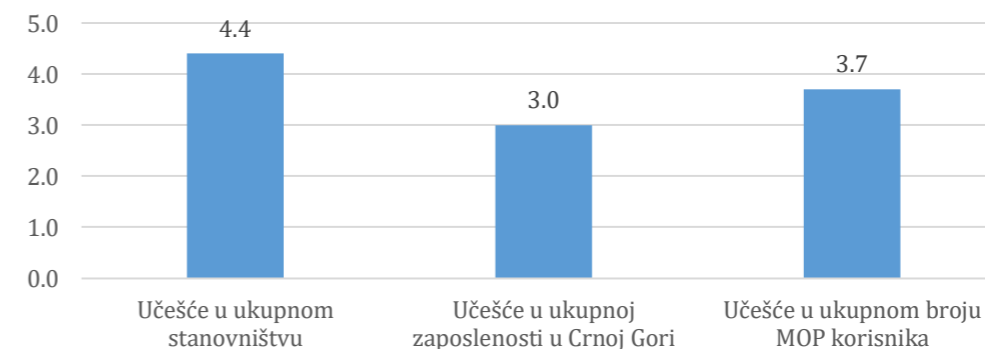
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Ukupan broj nezaposlenih je u analiziranom periodu od 2011. do 2018. godine smanjen za 11,1%. Ipak kretanje ukupnog broj nezaposlenosti može da zamagli sliku usljed demografskih kretanja i intenzivnih emigracija, pokazatelj učešće nezaposlenih u ukupnom stanovništvu opštine je konstantan i iznosi 8,3% u obje posmatrane godine (2011. i 2018.). Ovo može ukazivati da nije bilo značajnijih unapređenja kada je u pitanju efikasnost politike zapošljavanja i opšteg stanja na tržištu rada u opštini. S druge strane, na volatilitnost registrovane nezaposlenosti dosta su uticale česte promjene pravila vezanih za ostvarivanje drugih prava uz uslov prijave na biro rada. U 2018. nezaposlenost je činila 8,3% ukupnog stanovništva, što je više u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovništva obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Pljevlja je smanjen sa 64,4% u 2011. na 57,4% u 2018. godini. Sa druge strane, povećano je učešće visokokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti (sa 11,2% u 2011. na 17,3% u 2018. godini). Ove promene reflektuju poboljšanja u obrazovnoj strukturi stanovništva, ali sugerišu i da postoji problem u apsorbovanju osoba sa visokim kvalifikacijama. Učešće niskokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti je konstantno i iznosi oko jedne četvrtine.

Dugoročno nezaposlene osobe čine 54% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj, kao i u dugoročnoj nezaposlenosti je 57,6%. Od ukupnih broja nezaposlenih, 23% su osobe starosti do 30 godina, dok je skoro trećina nezaposlenih (32,8%) starija od 50 godina. Takođe, 28,3% nezaposlenih je bez radnog iskustva.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 13,4% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, obzirom da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 6,25.

U 2018. godini ukupno 519 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 5,6% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016, u 2018. je isto povećano za 6,3%.

Ukupno 110 visokoškolaca bilo je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Pljevlja. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 63 lica, odnosno 36,4%. Na 100 stanovnika, broj visokoškolaca učesnika Programa u 2018. godini iznosio je 0,40, što je manje u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (0,49). Od ukupnog broja, 52,5% je bilo uključeno u Program u privatnom sektoru, dok je ostatak radio u javnom sektoru.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 961 radnom mjesto je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je približna za sve nivoe obrazovanja (nisko, srednje i visoko kvalifikovane). U odnosu na 2011. došlo je do značajnog pada tražnje za srednje kvalifikovanim radnom snagom, kada se više od polovine slobodnih radnih mjesta odnosilo na srednjekvalifikovane radnike. Posmatrano po djelatnostima, struktura oglašanih radnih mjesta se znatno izmijenila u 2018. u odnosu na 2011. godinu. U 2011. godini se skoro četvrtina oglašanih radnih mjesta odnosila na sektor rudarstva, dok je najveći broj oglasa za radna mjesta bio u 2018. u sektoru obrazovanja. Skoro petina oglašanih radnih mjesta se odnosila na prerađivačku industriju i 14% na radna mjesta u građevinarstvu.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitiranija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su obrađivači metala, bravari, zanimanja PTT saobraćaja i medicinski tehničari. Među deficitarnim zanimanjima su i zanimanja iz oblasti ekonomije, odnosno ekonomski tehničar i bachelor ekonomije, ali i zanimanja iz oblasti elektrotehnike i računara.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Pljevljima iznosio 1576, što je 5,1% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini je bio manji i iznosio 1164 ili 4,2% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na nižem nivou. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika.

Podaci sugerišu da je nivo zaposlenosti u opštini Pljevlja sačuvan, ali da je njen kvalitet pogoršan. Zaposlenost u velikim preduzećima se smanjuje, a povećava se u malim i srednjim, kao i samozaposlenost, ali ona imaju ograničen potencijal za rast.

5.18. PODGORICA: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Glavni grad Podgorica je administrativni, obrazovni, kulturni, privredni i politički centar Crne Gore. Takođe, nalazi se u Središnjem regionu na razmeđi puteva između Primorskog i Sjevernog regiona. Takav status i položaj uveliko je doprinio demografskim kretanjima u Podgorici tokom poslednjih godina. U periodu 2011-2018, broj stanovnika u Podgorici je povećan za 13762 stanovnika, ili 7,4%. Stanovništvo Podgorice čini 32,1% ukupnog stanovništva Crne Gore, što je veoma visoko učešće koje se samo djelimično može objasniti relativno malom površinom Crne Gore.

Prirodni priraštaj je u Glavnom gradu Podgorici kontinuirano pozitivan, što je posljedica i činjenice da se posljednjih godina doseljava uglavnom mlađa populacija iz Sjevernog regiona, ali i iz drugih opština Crne Gore. Prirodni priraštaj doprinosi godišnjem porastu ukupne populacije Podgorice sa oko 0,5% godišnje. Takođe, prosječna starost stanovništva Podgorice je prema Popisu iznosila 35,7, što je manje u odnosu na crnogorski prosjek (37).

Podgorica u kontinuitetu bilježi pozitivan migracioni saldo, kao posljedica gorepomenutih razloga. Po osnovu pozitivnog migracionog salda, populacija Podgorice se u 2018. godini uvećala za 0,7%. Kad su u pitanju unutrašnje migracije, na osnovu podataka iz 2018. godine može se zaključiti da se stanovništvo iz Podgorice najviše selilo u Primorski region - 46% (naročito u Budvu i Bar), zatim u ostale opštine Centralnog regiona - 30% (naročito Danilovgrad i Nikšić), dok se u Sjeverni region u 2018. godini odselilo 24% svih odseljenih (pretpostavlja se da je riječ o „povratnicima“). Sa druge strane, od 2421 doseljenih osoba, najviše je iz Sjevernog regiona (52%). Opština Bijelo Polje je opština iz koje dolazi najviše nove populacije Podgorice. Slijedi Središnji region, iz kojeg je u Podgoricu u 2018. godine došlo oko 25% svih doseljenih, dok je iz Primorskog regiona došlo 23% svih doseljenih. Uprkos svim ovim pozitivnim kretanjima, broj djece upisane u osnovne škole porastao je u periodu 2011-2018. za skromnih 0,1%.

Ukupan broj privrednih subjekata u Glavnom gradu Podgorici je u 2018. godini iznosio 12556, što je za čak 78,3% više u odnosu na 2011. godinu. Povećan broj privrednih subjekata je posljedica činjenice da Podgorica predstavlja značajno šireće tržište, kao i da je sveukupni centar Crne Gore.

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Podgorici je iznosio 271 što predstavlja 17,4% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je povećan za 12,9%, što je uticalo i na povećanje učešća Podgorice u ukupnom broju poljoprivrednika na nivou Crne Gore za 1,2 procentna poena u posmatranom periodu.

Pored industrijskih postrojenja, koja su se održala iz ranijeg perioda, Podgorica svoj razvoj bazira na rastućem građevinskom sektoru, elektroenergetskom sektoru, ali i trgovini i različitim vidovima usluga, kao i na povoljnim uslovima za razvoj preduzetništva. Prema indeksu konkurentnosti opština, Podgorica je zauzimala 4. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Podgorici iznosio je 140,2, što znači da je bio iznad prosjeka Crne Gore. Međutim, u poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazuje lošiji rezultat, odnosno pad vrijednosti od 1,27. Odnosno, opština je zabilježila pad za jednu poziciju na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru - indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Podgorici je ovaj pokazatelj bio na nivou od 122,11, što je nešto bolje u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 120,19 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odeljku ovog izvještaja), glavni grad Podgorica je i u 2011. bila na 2. mjesto, dok je u 2018. nazadovala jednu poziciju niže i bila na 3. mjestu. Po ovom indeksu,

Podgorica je najbolje rangirana opština u Središnjem regionu, a ispred su dvije primorske opštine, Budva i Tivat. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Podgorica je pogoršala tu vrijednost sa 4,0 na 4,4 (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju).

Ukupan broj zaposlenih je u Podgorici je povećan u periodu 2011-2018. za 30,1%, odnosno za 20.548 lica. Podgorica zapošljava 80,9% radne snage zaposlene u Središnjem regionu, odnosno 46,6% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,44, što je najbolji odnos u Crnoj Gori posle Budve. Rast zaposlenosti je posljedica nastavka procesa administrativne centralizacije i koncentracije ekonomskog života na strani tražnje za radom, kao i pozitivnih demografskih kretanja i intenzivnih imigracija naročito iz opština Sjevernog regiona, na strani ponude rada. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je viši za skoro 50% (na nivou Crne Gore iznosi 0,31), što je izuzetno visoko imajući u vidu veliko učešće stanovništva Podgorice u ukupnom stanovništvu zemlje.

Iz podataka o nivou zaposlenosti, jasno je da je Podgorica je veliko imigraciono područje i za dnevne migrante koji svakodnevno putuju do posla, posebno iz Nikšića, Danilovgrada, Cetinja, Bara i Tuzi. Veoma dobra saobraćajna povezanost sa drugim opštinama, koja se sastoji u drumskom i željezničkom saobraćaju, predstavlja prednost Podgorice, ali i susjednih opština koje na ovaj način rješavaju pitanje nedovoljne tražnje za radom na lokalnim tržištima. Prosječno vrijeme komutiranja se kreće u rasponu od 40 minuta (Tuzi) i 110-120 minuta (Nikšić) u oba pravca.

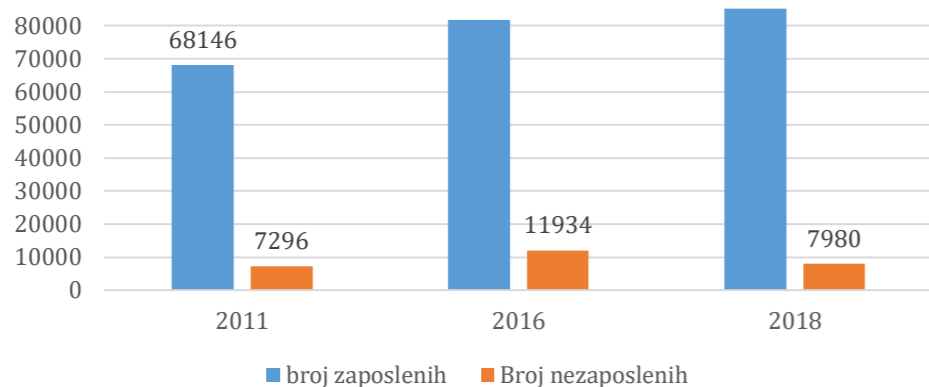
Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera takođe ukazuje na veoma povoljna kretanja na lokalnom tržištu rada. U posmatranom periodu 2011-2018. ovaj ratio je poboljšan. U 2011. godini ovaj pokazatelj je iznosio 2,3, dok je 2018. bio viši i iznosio 2,6.

U 2018. godini ukupno 810 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što je predstavljalo 8,8% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima u Crnoj Gori. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016. godine, u 2018. ono je bilo veće za 23,8%.

U posmatranom periodu nominalna neto prosječna zarada u Podgorici se nije mijenjala, tako da je i u 2011. i u 2018. iznosila 535 EUR, što znači da je opala za 11,6% u realnim izrazima. Prosječna neto zarada u Podgorici u 2018. godini je predstavljala 104,7% prosječne zarade u Crnoj Gori. Drugim riječima, pošto znamo da je prosječna zarada ostala nepromjenjena, može se zaključiti da se tržište rada u Podgorici širilo pre svega kroz rast zaposlenosti, a ne kroz rast zarada. To je jasno vidljivo i na Grafiku 1.

Procjena platnog fonda per capita je bila 232,6 EUR u 2018. godini što je rast od 18,6% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Posmatrano prema ovom indikatoru, Podgorica je među opštinama koje imaju najveći platni fond per capita (jedina opština koja ima veći platni fond per capita je Budva, gdje je on iznosio 358,7 EUR u 2018.). Platni fond per capita u Podgorici predstavlja 149,0% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u Podgorici

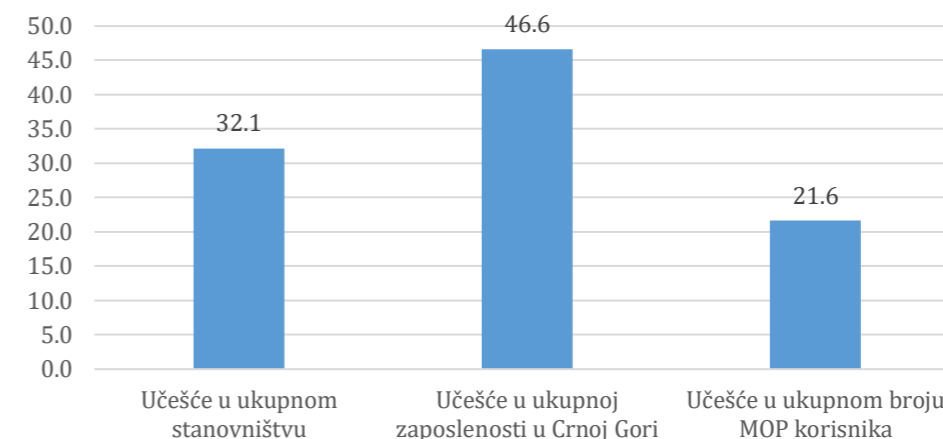
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Broj nezaposlenih u opštini Podgorica (sa opštinom Golubovci) bilježi rast u periodu 2011-2018 za 9,3%. Ipak, i ovdje treba naglasiti da je mogući razlog tolikog rasta Zakon o majkama sa troje i više djece (2016), kada je broj registrovanih nezaposlenih naglo porastao i bio za čak 63,6% veći u odnosu na 2011. godinu. U 2018. godini, u Podgorici je broj nezaposlenih u odnosu na 2016. godinu smanjen za 33,1%. U 2018. nezaposlenost je činila 4,5% ukupnog stanovništva, što je znatno niže u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%), posebno imajući u vidu veliki ponder Podgorice u odnosu na ostale opštine.

Sa stanovništva obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih u Podgorici je značajno smanjeno - sa 60% u 2011. na svega 40,3% u 2018 godini. Sa druge strane, značajno je povećano učešće niskokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti (sa 20,4% u 2011. na 31,2% u 2018. godini). Sa stanovništva efikasnosti iskorišćenosti ljudskih resursa, to se može smatrati povoljnim razvojem, međutim, to otvara pitanja zapošljivosti tolikog broja niskokvalifikovanih na strani tražnje i isplativosti njihovog rada na strani ponude rada. Dodatno komplikuje situaciju i činjenica da veliki broj visokokvalifikovanih osoba sve teže nalazi zaposlenje, pa je njihovo učešće u ukupnoj nezaposlenosti poraslo sa 23,6% (2011) na 28,5% (2018). Do ovoga je došlo najvjerovatnije pre svega zbog toga što je veoma velika koncentracija visokoškolaca u Glavnom gradu, kao posljedica centralizacije obrazovnih institucija i objektivno najboljih šansi za pronalaženje zaposlenja.

Dugoročno nezaposlene osobe su činile 50,4% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je iznosilo čak 60,5%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti bilo 61,4% - što bi barem djelimično moglo da reflektuje posljedice izazvane 'šokom' u registrovanoj nezaposlenosti iz 2016. godine. Od ukupnog broja nezaposlenih, 32,6% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je 22,4% nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Oko 43% nezaposlenih je bez radnog staža.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 10,8% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 4,0%.

Ukupno 1342 visokoškolca je bilo obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u Podgorici. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca u Programu je iznosio 0,67%. Od ukupnog broja učesnika programa, 60,6% je bilo zaposleno u privatnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u javnom sektoru. To se može smatrati dobrom srazmerom, s obzirom na to da se u većini drugih opština visokoškolci uglavnom opredeljuju za stručno osposobljavanje u javnom sektoru. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 89 lica, odnosno 6,2%.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 6399 radnih mjesta je bilo oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je bila najviša kod srednjekvalifikovanih radnika (44% od ukupnog broja). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do pada oglašanih slobodnih radnih mjesta za 23,5%. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće ima javni sektor, gdje prednjači sektor obrazovanja (14,6% ukupnog broja oglašanih radnih mjesta). Slično učešće ima i sektor trgovine (14,1%). Interesantno da je u 2011. najveće učešće u ukupnom broju slobodnih radnih mjesta imao sektor poljoprivrede. Takođe, smanjeno je i učešće oglašanih radnih mjesta u sektoru građevinarstva sa 13,7% koliko je iznosilo u 2011. na 7,2% u 2018. godini.

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su zanimanja u djelatnostima ugostiteljstva i turizma, trgovci, obrađivači metala, hemičari, bravari i krojači. Među visokokvalifikovanim licima najdeficitarnija zanimanja su bila iz oblasti pravnih nauka.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Podgorici iznosio 9.201, što je činilo 4,9% ukupnog stanovništva glavnog grada. Ovaj broj je u 2018. godini je bio manji i iznosio 6.712 ili 3,4% ukupnog stanovništva. Smanjenje broja korisnika posljedica je prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika. To smanjenje se djelimično može pripisati i izvjesnom poboljšanju socio-ekonomske situacije, imajući u vidu povećanje broja zaposlenih koje je bilo nešto brže od povećanja broja stanovnika u opštini.

Iako nudi brojne potencijale i snažnu dinamičnost tržišta rada, Podgorica je takođe suočena sa brojnim izazovima tog tržišta. Iz naše analize vidljivo je da su nominalne zarade stagnirale, a realne prilično opale, što je vjerovatno posljedica restrikcija zarada u javnom sektoru zbog fiskalnog prilagođavanja, s jedne strane, ali i ekspanzije niže plaćenih poslova, posebno u maloprodaji, logistici i sličnim delatnostima. Takođe, očigledno da tržište rada nije u stanju da u potpunosti apsorbuje sve obrazovaniju mladu radnu snagu tempom koja ona pristiže na njega. Zbog toga se uočava rastuće učešće visokoškolaca u ukupnoj nezaposlenosti. Osim toga, primetno je veliko učešće niskokvalifikovanih kojima su najčešće potrebne dodatne kvalifikacije da bi povećali svoju zapošljivost na tržištu rada. Takođe, pitanje visoke nezaposlenosti žena se i u Podgorici nameće kao prioritet budućih politika.

5.19. ROŽAJE: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Rožaje pripada Sjevernom regionu Crne Gore. Broj stanovnika ove opštine se nije značajnije mijenjao u periodu 2011-2018, s tim što je zabilježen neznatan rast do 2016, a zatim neznatan pad tog broja. Ukupno stanovništvo opštine čini 3,7% ukupne populacije u Crnoj Gori, odnosno 14% populacije Sjevernog regiona.

Ipak, treba naglasiti da, za razliku od nekih drugih opština Sjevernog regiona, opština Rožaje ima u kontinuitetu pozitivan prirodni priraštaj koji na godišnjem nivou iznosi oko 1% ukupne populacije opštine. Takođe, prosječna starost stanovništva ove opštine je značajno niža u odnosu na ostale opštine Sjevernog regiona i Crne Gore. Međutim, sama činjenica da se ukupan broj stanovnika opštine ne mijenja značajnije, ukazuje da se taj pozitivan prirodni priraštaj neutrališe visokom emigracijom iz ove opštine. Negativan migracioni saldo je u 2018. godini iznosio -210 osoba, što takođe čini oko 1% ukupne populacije opštine Rožaje.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, stanovništvo se iz Rožaja uglavnom seli u Podgoricu (36,4%) i Primorski region (46,4%). U Primorskom regionu se izdvajaju Bar i Ulcinj kao destinacije u koje se stanovnici Rožaja naročito sele. U okviru Sjevernog regiona, emigracije su uglavnom ka Petnjici i Bijelom Polju. Iako je prirodni priraštaj i dalje pozitivan, broj djece u osnovnim školama se u periodu 2011-2018 smanjio za oko 7% što ukazuje da se sele uglavnom mlada populacija ili mlade porodice.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Rožaje je u 2018. godini iznosio 609, što je za čak 50% više u odnosu na 2011. godinu. Ipak, riječ je uglavnom o malim i mikro preduzećima u sektorima trgovine i usluga. Od industrije jedino značajnije mjesto zauzima drvna industrija.

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Rožajama je iznosio 29 što predstavlja 1,9% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je smanjen za 34,1%.

Prema strateškom planu razvoja u opštini Rožaje najzastupljenije su djelatnosti zasnovane na raspoloživim prirodnim resursima, odnosno stočarstvo, šumarstvo i drvoprerađiva. Dodatni potencijal je ribarstvo i ljekovito bilje. Takođe, turizam je jedan od prioriteta u razvoju opštine Rožaje.

Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Rožaje zauzimala je 11. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Rožajama iznosio je 97,6. U odnosu na ostale opštine Sjevernog regiona, opština Rožaje je na drugom mjestu prema ovom indeksu. U poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazuje unapređenje, odnosno rast vrijednosti od 14,6, odnosno poboljšanje za dvije pozicije na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Rožajama je ovaj pokazatelj bio na nivou od 62,6, što je više u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 56,4 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odjeljku ovog izvještaja), opština Rožaje je u 2011. godini bila na 13. mjestu od 21 opštine u Crnoj Gori, da bi u 2018. godini pokvarila svoj relativni položaj za četiri mjesta i našla se na 17. mjestu. To ukazuje na ispodprosečne performanse tržišta rada u odnosu na većinu drugih opština u Crnoj Gori, pa i na ispodprosečnu poziciju u

okviru Sjevernog regiona. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Rožaje su takođe pogoršale svoj skor u 2018. godini na 15,3, sa 12,9 u 2011. godini (veća prosječna vrijednost tipično označava lošiju poziciju). U osnovi, relativna pozicija opštine Rožaje u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori i u Sjevernom regionu primetno je pogoršana između 2011. i 2018. godine.

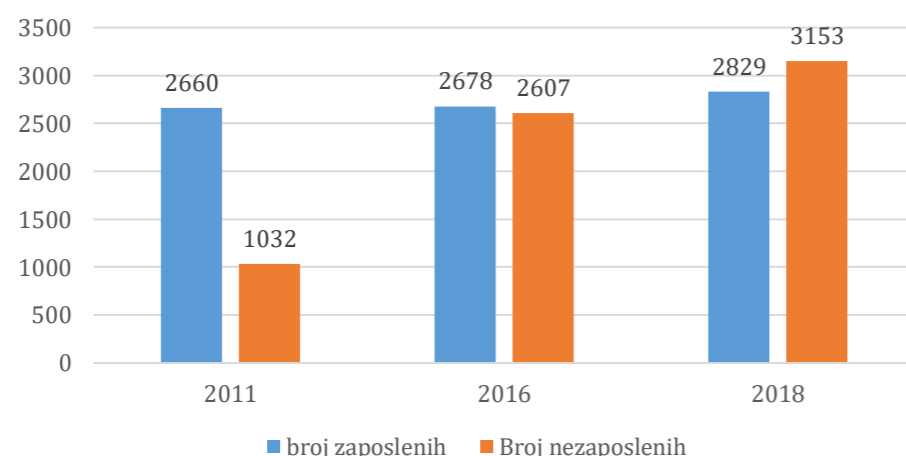
Ukupan broj zaposlenih je u Rožajama povećan u periodu 2011-2018. za 6,3%, odnosno za 169 lica. Opština Rožaje zapošljava 10,5% radne snage zaposlene u Sjevernom regionu, odnosno 1,5% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,12, što upućuje na zaključak da u opštini postoji visoka nezaposlenost i visok udio neaktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu. Međutim, u ovaj indikator se nije mijenjao u periodu 2011-2018. što ukazuje na proporcionalan rast zaposlenosti u odnosu na rast populacije u opštini. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je značajno niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

Suprotno stanju u drugim opštinama Sjevernog regiona, u Rožajama je zabilježen veći broj registrovanih zaposlenih od broja penzionera. Međutim, u periodu 2011-2018. taj odnos je pogoršan.

U 2011. godini on je iznosio 1,23, dok je u 2018. godini ukupan broj zaposlenih bio na nivou od 2829, a broj penzionera 2496 što daje odnos od 1,13. To se može objasniti visokom emigracijom, jer je poznato da su migranti u prosjeku mlađi i radno aktivniji dio ukupne populacije.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Rožaje porasla je sa 442 EUR u 2011. na 462 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 4,5%. Međutim, prosječna neto zarada je opala za 7,0% u realnim izrazima. Prosječna neto zarada u Rožajama je predstavljala 90,4% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita je bila 54,6 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od 6,6% u odnosu na 2011. godinu. Platni fond per capita opštine Rožaje predstavlja samo 35,0% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Rožaje

Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje

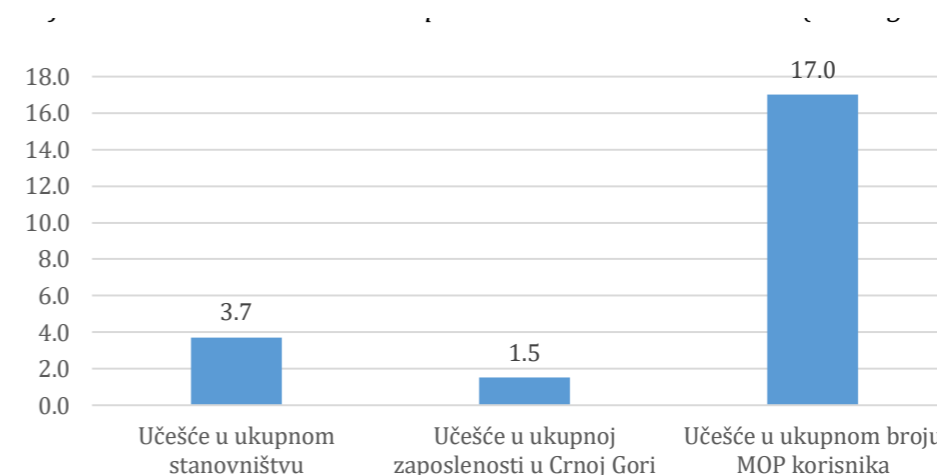
Ukupan broj registrovanih nezaposlenih je u analiziranom periodu od 2011. do 2018. godine utrostručen, odnosno povećan je sa 1032 nezaposlena u 2011. na 3153 nezaposlene osobe u 2018. godini. Značajan dio tog povećanja vjerovatno pripada novoregistrovanim ženskim osobama koje su tokom 2016. godine željele da iskoriste pravo koje je majkama sa troje i više djece omogućavalo doživotnu naknadu. Ipak, primjetno je da je broj nezaposlenih veći i u 2018. godini u odnosu na 2016. godinu za čak 21%. To pak ukazuje na značajne probleme koji se direktno tiču performansi lokalnog tržišta rada. U 2018. nezaposlenost je

činila 13,7% ukupnog stanovništva, što je značajno više u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih u opštini Rožaje, došlo je do promjena u posmatranom periodu. Tokom 2011. godine, najveće učešće među nezaposlenim osobama imale su srednjekvalifikovane osobe (45,2%). Sa druge strane, u 2018. godini, najveće učešće u nezaposlenosti imale su niskokvalifikovane osobe (56%), dok je učešće srednjekvalifikovanih osoba smanjeno na 31,3%. Ova promena obrazovne strukture nezaposlenih može se smatrati povoljnom sa stanovišta iskorišćenosti ljudskih resursa, ali otvara pitanje zapošljivosti velikog broja niskokvalifikovanih.

Dugoročno nezaposlene osobe čine čak 65,8% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti iznosi 51,1%, dok je to učešće u dugoročnoj nezaposlenosti 48,4%, što je nešto povoljnije nego u većini drugih opština Sjevernog regiona. Od ukupnog broja nezaposlenih, 17,5% su osobe starosti do 30 godina, dok je 35,3% nezaposlenih starije od 50 godina. Čak 62% nezaposlenih je bez radnog iskustva, što sugerira tešku tranziciju od školovanja do posla, ali i postojanje većeg broja starijih nezaposlenih lica bez ikakvog radnog iskustva.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 6,2% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 3,2%.

U 2018. godini ukupno 342 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 3,7% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016, u 2018. je isto povećano za 5,2%.

Ukupno 140 visokoškolaca je bilo obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Rožaje. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio veći za 33 lica, odnosno za 30,8%. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca u 2018. godini iznosio je 0,61%, što je relativno visoko učešće i može se smatrati važnim potencijalom za unaprijeđenje ljudskih resursa u opštini. Međutim, od ukupnog broja visokoškolaca u programu, 62,1% je bilo zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u privatnom sektoru.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 397 radnih mjesta je bilo oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najviša kod visokokvalifikovanih radnika (49,6% od ukupnog broja). U odnosu na 2016. došlo je do rasta oglašanih slobodnih radnih mjesta za visokokvalifikovanim radnicima, dok je tražnja za niskokvalifikovanim i srednjekvalifikovanim radnicima opala. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta dominantan je javni sektor, gdje prednjači sektor obrazovanja (skoro trećina od ukupnog broja oglašanih radnih mjesta), u kome je tražnja precijenjena zbog čestog ponavljanja oglasa na određeno vrijeme. U odnosu na 2011. godinu u strukturi oglašanih radnih mjesta značajno je smanjena tražnja za radnom snagom u realnom sektoru, što se ne može smatrati pozitivnim razvojem. Povećana tražnja koja se ogleda kroz rast broja slobodnih radnih mjesta za visokokvalifikovanim radnom snagom objašnjava i dominantno učešće javnog sektora u zapošljavanju u Rožajama. Takođe, to je i rezultat sve raširenije prakse zapošljavanja na određeno vrijeme, čime se u toku godine može vještački multiplikovati broj oglašanih slobodnih radnih mjesta za jednu istu poziciju.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja sa visokom stručnom spremom, među kojima su stomatolozi, ekonomisti i profesori engleskog jezika. Među zanimanjima sa stečenim srednjim obrazovanjem najdeficitarniji su bili trgovački tehničari.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Rožajama iznosio 6416, što je činilo čak 27,9% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini bio manji za 17,6%, ali je i dalje predstavljao visok procenat ukupnog stanovništva (22,9%) i predstavljao je čak 17% svih korisnika MOP-a u Crnoj Gori, odnosno skoro petostruko više u odnosu na prosjek Crne Gore, s obzirom na broj stanovnika opštine. Učešće korisnika MOP-a u ukupnoj populaciji u Rožajama je najveće u Crnoj Gori i značajno više u odnosu na ostale opštine (druga opština koja ima najveće učešće MOP korisnika u broju stanovnika je Plav – 14,4%). Čak i ovo smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika. Broj korisnika MOP-a se najviše smanjio u periodu neposredno nakon izmjene zakonske regulative (2016), da bi isti u periodu 2016-2018. ponovo naglo porastao sa 3050 na 5285.

Opština Rožaje je jedna od rijetkih crnogorskih opština koja, pored brojnih neiskorišćenih prirodnih potencijala koji pružaju značajan prostor za razvoj, raspolaže i jednim od najznačajnijih faktora neophodnih za dalji razvoj lokalne zajednice – mladom populacijom. Stoga je neophodno politike usmjerene na lokalno tržište rada razvijati imajući u vidu ovu ciljnu grupu. Međutim, visok procenat korisnika MOP-a i visoka nezaposlenost predstavljaju značajne probleme lokalnog tržišta rada.

5.20. ŠAVNIK: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Šavnik jedna je od najmanje naseljenih opština Sjevernog regiona i Crne Gore uopšte. Ukupna populacija ove opštine je u 2018. godini iznosila je 1.684, što predstavlja svega 0,27% ukupnog stanovništva u Crnoj Gori, odnosno 1% populacije Sjevernog regiona.

Broj stanovnika ove opštine se u periodu 2011-2018 smanjivao kako po osnovu negativnog prirodnog priraštaja, tako i usljed negativnog migracionog salda. Ukupna populacija opštine Šavnik se u posmatranom periodu smanjila za 18,7%. Prema procjenama Monstata, samo u 2018. godini ukupno stanovništvo je smanjeno za 6,5% i to 1,3% po osnovu negativnog prirodnog priraštaja i čak 5,2% po osnovu negativnog migracionog salda.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, stanovništvo se iz Šavnika uglavnom seli u Nikšić (63,3% svih odseljenih u 2018. godini) i Podgoricu (23,9%). Sa druge strane, doseljenja u Šavnik su malobrojna, a doseljeni su takođe najbrojniji iz Nikšića (59,1%) i Podgorice (27,3%). Negativni demografski trendovi posljednjih godina su se snažno odrazili na broj djece u osnovnim školama. Ovaj broj se u periodu 2011-2018 smanjio za trećinu, tačnije za 33,8%.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Šavnik je u 2018. godini iznosio 39, što je za 24 privredna subjekta više u odnosu na 2011. godinu, kada ih je bilo samo 15. Ipak, ovo se ne reflektuje na ukupnu situaciju na tržištu rada ili pozitivniju demografsku sliku.

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Šavniku bio je 25, što predstavlja 1,64% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika povećan je za 19,1% u 2018. godini.

Opština Šavnik raspolaže značajnim prirodnim resursima za razvoj turizma, šumarstva, ribarstva, energetike i poljoprivredne proizvodnje. Upravo te oblasti su i identifikovane kao najznačajnije u prethodnom strateškom razvojnom dokumentu ove opštine. Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Šavnik zauzima 17. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Šavniku je iznosio 69,8, što znači da je ispod prosjeka Crne Gore. Međutim, u poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazuje bolji rezultat, odnosno rast vrijednosti indeksa od 5,41. Odnosno, opština bilježi rast za četiri pozicije na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Šavniku je ovaj pokazatelj bio na nivou od 66,45, što je više u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 49,75 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odjeljku ovog izvještaja), opština Šavnik je u 2011. godini bila na posljednjem 21. mjestu od 21 opštine u Crnoj Gori, da bi u 2018. godini popravila svoj relativni položaj za tri mjesta i našla se na 18. mjestu. To ukazuje na lošije performanse tržišta rada u odnosu na skoro sve druge opštine u Crnoj Gori, kao i na ispodprosječnu poziciju u okviru Sjevernog regiona. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Šavnik je takođe popravio svoj skor u 2018. godini na 15,6, sa 18,3 u 2011. godini (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju). U osnovi, relativna pozicija opštine Šavnik u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori i u Sjevernom regionu poboljšana je između 2011. i 2018. godine, ali niska opšta pozicija ukazuje na to da je stanje na tržištu rada u ovoj opštini veoma teško.

Ukupan broj zaposlenih u Šavniku povećan je u periodu 2011-2018. za 27,4%, odnosno za 58 lica. Opština Šavnik zapošljava 1,0% radne snage zaposlene u Sjevernom regionu,

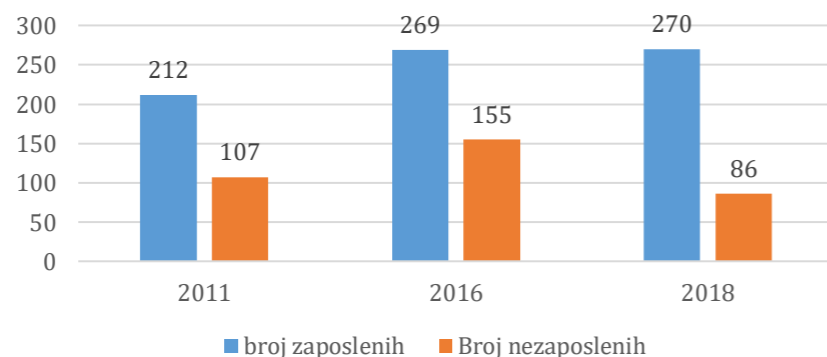
odnosno 0,14% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,16. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je značajno niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

Prema procjenama lokalnog tima, dnevne migracije lica iz susjednih opština zaposlenih u Šavniku predstavljaju oko petine ukupne zaposlenosti u opštini. Sa druge strane, zanemarljiv broj je onih koji svakodnevno putuju u drugu opštinu gdje imaju zaposlenje. Prosječna dužina komutiranja zaposlenih koji putuju u druge opštine je od 60 do 110 minuta u oba pravca.

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera u posmatranom periodu 2011-2018. godine ukazuje na blago poboljšanje stanja na lokalnom tržištu rada. Međutim, indikator je i pored pozitivnih kretanja na niskom nivou. U 2011. godini ovaj pokazatelj je iznosio 0,66, dok je u 2018. ovaj pokazatelj bio veći i iznosio 0,83. U odnosu na 2016. godinu u 2018. je odnos između broja penzionera i broja registrovanih zaposlenih je pogoršan. U analiziranom periodu indikator je smanjen sa 0,91 koliko je iznosio 2016. na 0,83 u 2018. godini.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Šavnik porasla je sa 393 EUR u 2011. na 440 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 12,0%. Međutim, prosječna neto zarada je opala za 0,4% u realnim izrazima. Prosječna neto zarada u Šavniku je predstavljala 86,1% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita bila je 64,9 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od 61,4% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Prema ovom indikatoru, Šavnik spada u opštine sa najmanjim platnim fondom per capita (Andrijevica i Rožaje su jedine opštine koje imaju manji platni fond per capita u odnosu na Šavnik). Platni fond per capita opštine Šavnik predstavlja 41,6% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Šavnik

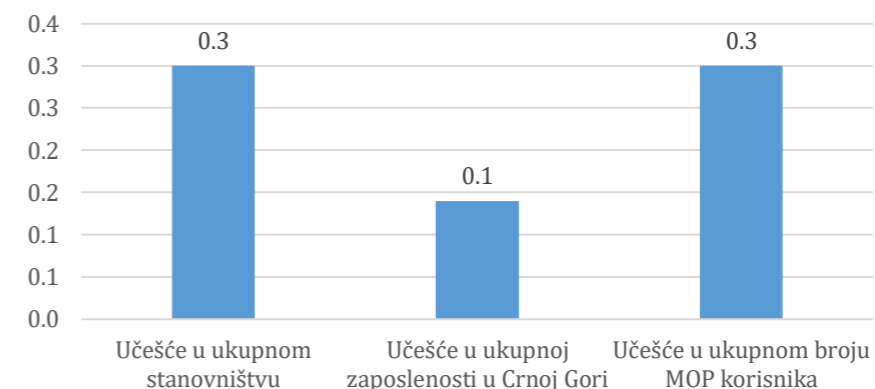
Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Broj nezaposlenih osoba u opštini Šavnik je tokom perioda 2011-2018. godina smanjen za skoro 20%. Ipak, to smanjenje je djelimično i posljedica odseljavanja stanovništva iz ove opštine.

Ipak, ono što posebno ukazuje na duboke probleme tržišta rada jeste činjenica da se broj nezaposlenih visokoškolaca udvostručio tokom perioda 2011-2018, što znači da se povećalo i učešće nezaposlenih visokoškolaca u ukupnom broju nezaposlenih u posmatranom periodu. Sa druge strane smanjilo se učešće srednjekvalifikovanih osoba u nezaposlenosti, ali one i dalje čine najznačajniji dio nezaposlenih u opštini Šavnik. Dakle, do smanjenja nezaposlenosti nastalo uglavnom usljed potrebe za srednjekvalifikovanim radnom snagom, dok još uvijek nijesu stvoreni uslovi za rast tražnje za visokoškolcima. U 2018. nezaposlenost je činila 5,1% ukupnog stanovništva, što je niže u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Dugoročno nezaposlene osobe su činile 48,8% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je iznosilo 41,9%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti bilo 33,3%. Ipak, ovo ne mora da ukazuje na povoljan položaj žena na lokalnom tržištu rada, već na manju aktivnost ovog dijela populacije. Od ukupnog broja nezaposlenih, čak 50% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je 23,3% nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Oko 37,2% nezaposlenih je bez radnog staža. Ukupno posmatrano, struktura nezaposlenih lica je povoljnija od prosjeka Sjevernog regiona i Crne Gore, posebno u pogledu manjih procenata dugoročno nezaposlenih i nezaposlenih žena.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja registrovanih nezaposlenih, 10,5% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 5,2% u poređenju sa 2018. Broj nezaposlenih koji je uključen u neku od aktivnih mjera zapošljavanja je zanemarljivo porastao u uporednom periodu (sa 8 na 9 lica), pa se rast u učešću u ukupnom broju nezaposlenih duguje smanjenju broja nezaposlenih u dvogodišnjem periodu.

U 2018. godini ukupno 25 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 0,3% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U 2016. godini samo jedno lice je bilo sezonski zaposleno.

Ukupno 6 visokoškolaca bilo je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Šavnik. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio veći za jedno lice, odnosno 20%. Na 100 stanovnika, broj visokoškolaca u 2018. godini iznosio je 0,36, što je nešto ispod prosjeka na nivou Crne Gore (0,49). Od ukupnog broja, čak 83,3% je bilo zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u privatnom sektoru, što upućuje na ograničene potrebe za visokoškolcima u privatnom sektoru i njegovu relativnu nerazvijenost.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 39 radnih mjesta bilo je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima bila je najviša kod visokokvalifikovanih radnika (71,8% od ukupnog broja). Najmanja potražnja je prisutna kod srednjekvalifikovanih radnika (5,1%). U odnosu na 2016. došlo je do pada oglašanih slobodnih radnih mjesta za 27,8%, pri čemu se struktura slobodnih radnih mjesta u posmatranom periodu sa stanovišta nivoa obrazovanja značajno promijenila, naročito kod srednjekvalifikovanih radnika koji su 2016. godine činili 44,4% ukupnog broja oglašanih slobodnih radnih mjesta. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće ima javni sektor, gdje prednjači sektor obrazovanja sa dvije trećine ukupnog broja oglašanih radnih mjesta. Treba

imati u vidu da se radna mjesta u sektoru obrazovanja najčešće oglašavaju na određeno vrijeme i da se oglasi često ponavljaju, što iskrivljuje sliku o stvarnoj tražnji za radom u ovom sektoru. U odnosu na 2011. godinu, struktura slobodnih radnih mjesta se nije bitnije mijenjala. Takva kretanja ukazuju na teško stanje na tržištu rada i sve veće odsustvo radnih mjesta u realnom sektoru, što se ne može smatrati pozitivnim razvojem.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitiranija zanimanja su bili trgovci, šumari, bravari, mehaničari i mašinisti, automehaničari, ali i zanimanja sa visokom stručnom spremom kao što su ekonomisti.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Šavniku iznosio 188, što je činilo 9,1% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini bio manji i iznosio je 89 ili 5,3% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na nešto višem nivou. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika.

Opština Šavnik bi trebala buduće napore usmjeriti na politike koje su direktno usmjerene na mlade, s obzirom na to da je svaka druga nezaposlena osoba u ovoj opštini mlađa od 30 godina. To je važno i sa stanovišta smanjenja veoma visoke emigracije. Takođe, politike usmjerene na dodatnu aktivaciju žena bi doprinijele boljim indikatorima tržišta rada u ovoj opštini.

5.21. TIVAT: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA

Opština Tivat pripada Primorskom regionu Crne Gore. Slično ostalim primorskim opštinama, opština Tivat je u periodu 2011-2018 zabilježila rast ukupne populacije. Populacija ove opštine u posmatranom periodu povećala se za 6,3%. Populacija ove opštine je u 2018. godini iznosila 14923, što je činilo oko 2,4% ukupne populacije Crne Gore i oko 4,9% populacije Primorskog regiona.

Prirodni priraštaj u opštini Tivat je u kontinuitetu pozitivan. Štaviše, tokom perioda 2011-2018 može se primijetiti trend povećanja pozitivnog prirodnog priraštaja. Tako je 2011. godine pozitivan prirodni priraštaj iznosio svega 16 i doprinio je godišnjem rastu populacije opštine od svega 0,1%, dok je prirodni priraštaj 2018. godine iznosio 99 i doprinio je rastu populacije opštine od preko 0,6%. Pored pozitivnog prirodnog priraštaja, opština Tivat u periodu 2011-2018 registruje i pozitivan migracioni saldo. Po osnovu pozitivnog migracionog salda populacija opštine Tivat u 2011. godini uvećana je za 0,55%, dok je u 2018. godini taj procenat iznosio 0,81%. Broj djece upisane u osnovne škole se povećao u periodu 2011-2018 za čak 18,2%, što ukazuje da se tokom prethodnih godina u opštinu doseljavala uglavnom mlađa populacija.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, na osnovu podataka iz 2018. godine može se zaključiti da se stanovništvo iz Tivta dominantno seli u ostale opštine Primorskog regiona (50,7%). Najviše se iz Tivta stanovništvo seli u susjednu opštinu Kotor (31% svih odseljenih). Takođe, u Podgoricu je tokom 2018. godine otišlo 27% svih koji su se odselili iz Tivta u toj godini. Kad je riječ o doseljenjima, prednjače oni koji se u Tivat doseljavaju iz susjednog Kotora - četvrtina svih doseljenih, dok se iz Podgorice doselilo 17% svih doseljenih. Posmatrano po regionima, najviše doseljenih u opštinu Tivat je u 2018. godini bilo iz Primorskog regiona (40%), dok je približno isti procenat (oko 30%) došao iz Sjevernog i Centralnog regiona.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Tivat je u 2018. godini iznosio 1573, što je za čak 156% više u odnosu na 2011. godinu. Povećan broj privrednih subjekata se može prvenstveno objasniti činjenicom da je Tivat u posmatranom periodu bio jedno od najatraktivnijih mjesta za investicije u turizam, što je podrazumijevalo izgradnju hotela visoke kategorije, ali i marina i ostalih investicija. Takođe, novi turistički kompleksi su podrazumijevali i propratni efekat otvaranja malih preduzeća koja nude razne druge usluge.

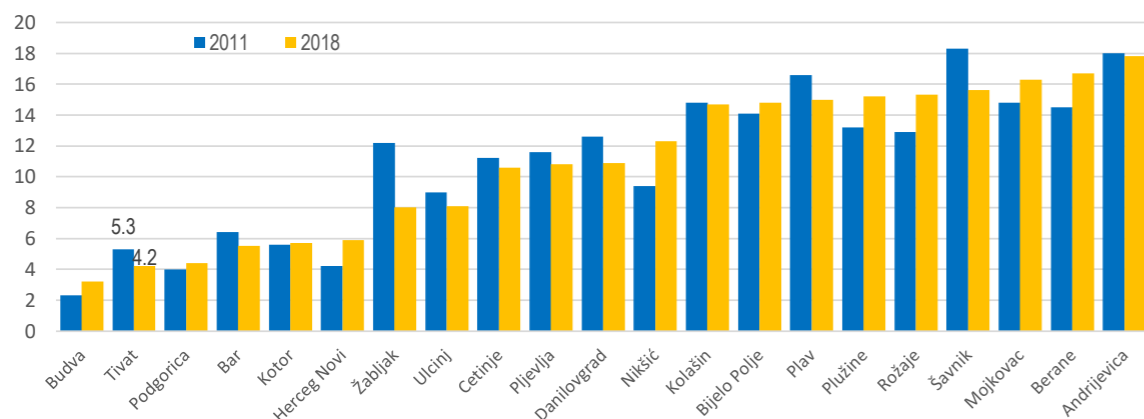
Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Tivtu bio je 5, što predstavlja 0,3% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je smanjen za jedno lice. U odnosu na ostale opštine u Crnoj Gori, u Tivtu je najmanji broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika.

Opština Tivat raspolaže ogromnim turističkim potencijalima, a opština je u kratkom periodu od industrijske postala ekskluzivna turistička i nautička destinacija. Sa takvim imidžom postoji još prostora za korišćenje turističkih potencijala i razvoj preduzetništva. Prema indeksu konkurentnosti opština, opština Tivat zauzima 2. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Tivtu iznosio je 176,3, što znači da je znatno iznad prosjeka Crne Gore. Takođe, u poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazivao je bolji rezultat, odnosno rast vrijednosti od 20,3 poena. Opština Tivat je i tada zauzimala drugu poziciju na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština, u periodu 2016-2018. u Tivtu je ovaj pokazatelj bio na nivou od 133,59, što je lošije u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 149,28 (Crna Gora =100). Ipak, može se pretpostaviti da bi novija mjerenja pokazala nešto bolji rezultat.

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora, opština Tivat je i u 2011. godini bila na 4. mjestu, dok je u 2018. godini poboljšala poziciju i bila na 2. mjestu. Po ovom indeksu, ispred opštine Tivat se nalazi samo opština Budva. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Tivat je popravio tu vrijednost sa 5,3 na 4,2 (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju).

Grafik 1: Rangiranje opština – kompozitni indikator (poređenje)

Ukupan broj zaposlenih je u Tivtu povećan u periodu 2011-2018. za 62,4%, odnosno za 2.046 lica. Opština Tivat zapošljava 9,9% radne snage zaposlene u Primorskom regionu, odnosno 2,8% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,36. U poređenju sa 2011. godinom, ovaj indikator je znatno porastao (sa 0,23 u 2011. na 0,36 u 2018.). U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je viši (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

Prema procjenama lokalnog tima, zanemarljiv procenat zaposlenih svakodnevno putuje do posla u neku drugu opštinu, dok sa druge strane tokom sezone oko 250 zaposlenih iz drugih opština ima zaposlenje u Tivtu. Visok nivo razvijenosti i značajne perspektive lokalnog tržišta rada predstavljaju prednost lokalnog tržišta rada opštine Tivat. Prosječna dužina komutiranja zaposlenih koji putuju u druge opštine (Herceg Novi i Budva) je 60 minuta u oba pravca, dok je prosječna dužina komutiranja zaposlenih koji svakodnevno putuju do posla u drugim opštinama (Bar, Podgorica i Budva) je 120 minuta u oba pravca. Većina zaposlenih svakodnevno putuje do posla unutar opštine, kojima je zbog male površine opštine Tivat u do posla u prosjeku potrebno 20 minuta (u oba pravca).

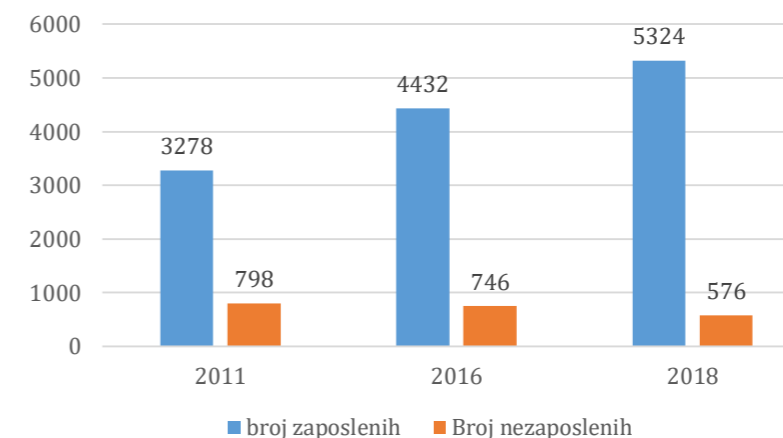
Tokom perioda 2011-2018. broj registrovanih zaposlenih u odnosu na broj penzionera je pokazivao povoljna kretanja. U 2011. godini je iznosio 1,20, da bi u 2018. isti bio na nivou od 1,83.

U 2018. godini ukupno 496 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što je predstavljalo 5,4% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima u Crnoj Gori. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016. godine, u 2018. ono je bilo smanjeno za 22,0%.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Tivat porasla je sa 508 EUR u 2011. na 628 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 23,6%, dok je u realnim izrazima zarada porasla za 9,95%. Prosječna neto zarada u Tivtu predstavljala je 122,9% prosječne zarade u Crnoj Gori. Na rast prosječne zarade u opštini Tivat je uticalo osnivanje stranih kompanija (Porto Montenegro, Lustica Bay). Procjena platnog fonda per capita bila je 188,2 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od čak 58,5% u 2018. u odnosu na 2011.

godinu. Platni fond per capita opštine Tivat predstavlja 120,5% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 2: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Tivat

Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

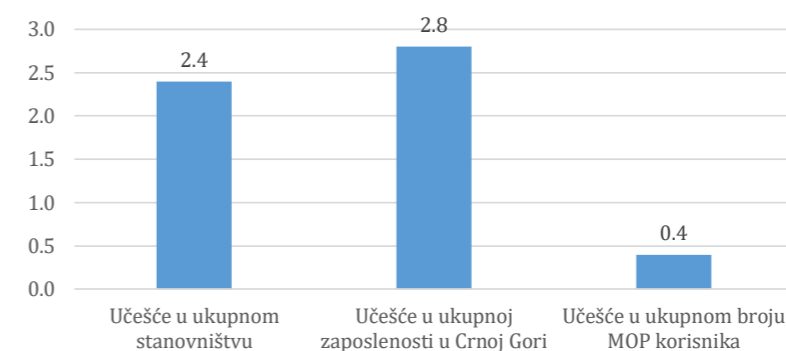
Broj registrovanih nezaposlenih u opštini Tivat bilježi smanjenje u periodu 2011-2018 za skoro 28%. Ovo dobija još više na značaju ako se zna da se u posmatranom periodu zbog prava majki sa troje i više djece na doživotnu naknadu i ova opština suočala sa povećanom registrovanošću nezaposlenih žena u 2016. godini. U 2018. registrovana nezaposlenost je činila svega 3,86% ukupnog stanovništva opštine, što je značajno niže u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Tivat smanjeno je sa 61,9% u 2011. na 46,4% u 2018. godini. Sa druge strane, značajno je povećano učešće visokokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti. Tako je učešće visokokvalifikovanih osoba poraslo sa 20,2% u 2011. na čak 33,2% u 2018. godini. Učešće niskokvalifikovanih osoba je takođe poraslo sa 18% (2011) na 20,5% (2018).

Dugoročno nezaposlene osobe su činile polovinu ukupnog broja nezaposlenih u opštini Tivat (2018. godina).

Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je iznosilo skoro 61%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti 58,5%. Od ukupnog broja nezaposlenih, oko 30% su bile osobe starosti do 30 godina, dok se isti procenat odnosio na nezaposlene osobe starije od 50 godina. Oko 20% nezaposlenih u Tivtu je bilo bez radnog staža.

Grafik 3: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 2,3% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2016. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, obzirom da je u 2018. godini ovaj pokazatelj iznosio 14,2%.

Ukupno 52 visokoškolca su bila obuhvaćena Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Tivat. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca uključenih u Program iznosi 0,35%. Od ukupnog broja, 51,9% je bilo zaposleno u javnom sektoru, dok je ostatak našao zaposlenje u privatnom sektoru. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 13 lica, odnosno 20,0%.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 1928 radnih mjesta je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je najviša kod srednjekvalifikovanih radnika³ (55,3% od ukupnog broja). U odnosu na 2016. došlo je do rasta oglašanih slobodnih radnih mjesta kod svih kategorija posmatrano sa stanovišta obrazovanja (potražnja za niskokvalifikovanim radnicima je porasla za 18,0%, srednjekvalifikovanim 19,5% i visokokvalifikovanim za 7,9%). Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće imaju usluge smještaja i ishrane (22,7%), saobraćaj (17,5%) i građevinarstvo (14,3%). U odnosu na 2011. godinu struktura oglašanih radnih mjesta se nije bitnije promijenila.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitiranija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su trgovci, obrađivači metala, mehaničari i mašinsti, brodari, elektrotehničari, bravari. Među deficitarnim zanimanjima su i društveno-humanistička zanimanja.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE - MOP

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Tivtu iznosio 421, što je činilo 3,0% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini bio manji i iznosio 123 ili 0,8% ukupnog stanovništva. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na višestruko nižem nivou. Smanjenje broja korisnika socijalne pomoći se može pripisati kako poboljšanju socio-ekonomske situacije u opštini, tako i "čišćenju" korisnika uslijed uvođenja socijalnog kartona.

Uprkos dobroj poziciji na rang listi opština po indeksu konkurentnosti i činjenici da se broj nezaposlenih kontinuirano smanjuje, opština Tivat se također suočava akođe za određenim izazovima lokalnog tržišta rada. Politike zapošljavanja i sveukupne politike lokalne uprave u ovoj opštini bi trebale biti usmjerene na najosjetljivije grupe na tržištu rada. Prethodna analiza je pokazala da se radi prvenstveno o ženama koje participiraju sa značajnim učešćem, kako u ukupnoj, tako i u dugoročnoj nezaposlenosti, kao i visokoškolcima čiji broj među nezaposlenim osobama je značajno uvećan u periodu 2011-2018.

³ Pod niskokvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim I i II stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija; Pod srednjekvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim III, IV i V stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija; Pod visokokvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim VI, VII, VIII i IX stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija.

5.22. TUZI: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA⁴

Opština Tuzi kao jedna od najmlađih opština pripada Središnjem regionu Crne Gore. Prema Popisu iz 2011. godine, kasnije formirana opština Tuzi je brojala 11420 stanovnika. Posmatrano u odnosu na ukupnu populaciju Crne Gore iz 2011. godine, stanovništvo sadašnje opštine Tuzi je činilo 1,84% ukupne crnogorske populacije, odnosno 3,9% ukupne populacije Središnjeg regiona. Ipak, zvanična statistika u dijelu procjena stanovništva po opštinama za kasnije godine nema podatke samo za opštinu Tuzi, tako da je nemoguće utvrditi da li se opština Tuzi suočava sa depopulacijom ili ne.

Podaci o unutrašnjim migracijama takođe ne obuhvataju opštinu Tuzi. Ipak, moguće je pretpostaviti da se ova opština suočava sa sličnim kretanjem i administrativnim preregistracijama kao i ostale novoformirane opštine u periodu 2011-2018. To znači da se značajan dio među „doseljenjima“ odnosi na preregistraciju iz okolnih opština, prije svih iz Podgorice, čiji sastavni dio su Tuzi bile do septembra 2018. godine kao gradska opština.

Prirodni priraštaj u opštini Tuzi se može posmatrati samo na osnovu mjesečnih podataka MONSTAT-a za prvih jedanaest mjeseci 2019. godine. Prema tim podacima, u ovoj opštini je u tom periodu zabilježen pozitivan prirodni priraštaj od 48 osoba, što upućuje na zaključak da prirodna kretanja stanovništva još uvijek ne predstavljaju problem za ovu opštinu niti vode depopulaciji. Međutim, ako se prate mjesečni podaci o unutrašnjim migracijama (koji postoje sa svih 12 mjeseci 2019 godine), onda se može zaključiti da se opština Tuzi suočava sa negativnim migracionim saldom koji je u 2019. godini iznosio – 44 osobe. Dakle, pozitivan prirodni priraštaj se praktično neutrališe negativnim migracionim saldom. U 2019. godini se u opštinu Tuzi doselilo 146 osoba, dok se odselilo 190. Ipak, nema podataka o doseljenjima i odseljenjima između opština. Broj djece upisane u osnovne škole u opštini Tuzi je u 2018. godini iznosio 1411. Ako se pretpostavi da se ukupna populacija nije značajnije mijenjala od 2011. godine (pretpostavka na bazi gotovo nultog efekta na ukupnu populaciju prirodnih i migratornih kretanja u 2019. godini), onda je učešće djece upisane u osnove škole u 2018. godini u ukupnoj populaciji opštine iznosilo 12,4%, što je znatno veći procenat u odnosu na mnoge crnogorske opštine. To ukazuje na to da je populacija opštine Tuzi bitno mlađa od crnogorskog prosjeka.

Privreda opštine Tuzi se, prema Studiji opravdanosti osnivanja opštine Tuzi iz 2013. godine, bazira na poljoprivredi, trgovini i turizmu. Shodno ovakvoj privrednoj strukturi, dominiraju mala i srednja preduzeća od kojih se najveći broj bavi trgovinom na veliko i malo, a prema pomenutoj studiji, u porastu je broj preduzeća u oblasti poljoprivrede. Takođe, opština raspolaže određenim prirodnim resursima u vidu voda, šuma i mineralnih sirovina, pa će se budući razvoj vjerovatno bazirati na valorizaciji ovih resursa i razvoju sektora usluga u oblasti preduzetništva. U toku je izrada Strateškog plana razvoja opštine Tuzi za period 2020-2026. godina koji će definisati prioritetne oblasti i pravce razvoja.

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Ukupan broj zaposlenih je u opštini Tuzi je 2011. iznosio 1818⁵. Opština Tuzi je zapošljavala 2,0% radne snage zaposlene u Središnjem regionu, odnosno 1,1% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori (2011. godina). Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika je 2011. godine iznosio 0,16. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je 2011.

⁴ U analizi su korišćeni podaci iz više izvora: MONSTAT je izvor za: procjenu broja stanovnika, migracioni saldo opštine, broj privrednih subjekata, broj poljoprivrednih osiguranika, broj zaposlenih, neto zaradu; Zavod za zapošljavanje je izvor za: broj nezaposlenih, strukturu nezaposlenih, broj novoprijavljenih nezaposlenih bez radnog staža, broj visokoškolaca koji su obuhvaćeni Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem, broj nezaposlenih koji su obuhvaćeni aktivnim mjerama zapošljavanja, broj slobodnih radnih mjesta, strukturu slobodnih radnih mjesta;

⁵ Adžović Emin (2013) Studija opravdanosti formiranja opštine Tuzi, Lokalna uprava gradske opštine Tuzi

godine bio niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,26).

Broj registrovanih nezaposlenih u opštini Tuzi u 2018. godini je iznosio 914. Ipak, trend u kretanju broja registrovanih nezaposlenih je teško odrediti usljed nepostojanja prethodnih podataka.

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih, opština Tuzi odudara od slike većine opština, usljed činjenice da najveći udio u nezaposlenima čine niskokvalifikovane, a ne srednjekvalifikovane osobe. Učešće niskokvalifikovanih osoba u ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti opštine Tuzi iznosi čak 51,7%, slijede srednjekvalifikovani sa učešćem od 33,3%, dok visokokvalifikovane osobe čine 15% svih registrovanih nezaposlenih u ovoj opštini.

Dugoročno nezaposlene osobe su činile 61,6% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je iznosilo 56,6%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti bilo 55,2%. Od ukupnog broja nezaposlenih, gotovo 30% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je 23,3% nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Ono što je upadljivo je da je čak 70% nezaposlenih bez radnog staža.

Od ukupnog broja nezaposlenih, 2,2% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini.

Raspoloživi podaci o opštini Tuzi ukazuju da bi politike zapošljavanja i sveukupne politike lokalne uprave u narednom periodu trebale biti usmjerene na najosjetljivije grupe na tržištu rada. Tu se prvenstveno misli na niskokvalifikovane osobe koji čine preko polovine nezaposlenih, a za kojima očigledno ne postoji dovoljna tražnja na lokalnom tržištu rada, ili njihova znanja i vještine ne odgovaraju poslodavcima. Takođe, pomenute politike bi trebale biti usmjerene i na osobe koje su bez radnog staža, koje takođe čine najveći dio registrovane nezaposlenosti, kao i dugoročno nezaposlene osobe. U domenu svojih nadležnosti, opština bi trebalo da podrži sticanje visokoškolskih kvalifikacija među mlađim stanovništvom, s obzirom na zaostajanje opštine u pogledu obrazovne strukture stanovništva radnog uzrasta.

5.23. ULCINJ: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA⁶

Opština Ulcinj pripada Primorskom regionu Crne Gore. Ova opština spada u opštine koje su u periodu 2011-2018 zabilježile rast ukupne populacije. Ipak, taj rast nije bio toliko značajan, iznosio je svega oko 1,1% u posmatranom periodu. Populacija ove opštine je u 2018. godini iznosila 20151, što je činilo približno 3,2% ukupne populacije Crne Gore i oko 13,1% populacije Primorskog regiona.

Prirodni priraštaj je u opštini Ulcinj varirao tokom perioda 2011-2018. Tako je bilježen pozitivan prirodni priraštaj koji je u 2016 godini iznosio 43. Ipak, u 2018. godini i ova opština je registrovala negativan prirodni priraštaj (-19). Za razliku od većine crnogorskih opština, opština Ulcinj u kontinuitetu bilježi pozitivan migracioni saldo. Takođe, taj saldo je rastući iz godine u godinu. Tako je po osnovu pozitivnog migracionog salda populacija opštine Ulcinj u 2018. godini uvećana za 0,5%. Uprkos uvećanju ukupne populacije broj djece upisane u osnovne škole se smanjio u periodu 2011-2018 za čak 10%. To sugeriše da opština prolazi kroz demografsku tranziciju.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, na osnovu podataka iz 2018. godine može se zaključiti da se stanovništvo iz Ulcinja dominantno seli u Podgoricu (45,3%) i Bar (skoro 30%). Kad je riječ o doseljnjima, kojih je skoro dvostruko više u odnosu na odseljenja, prednjače oni koji se u Ulcinj sele iz susjednog Bara (37,6% svih doseljenih), ali je značajan dio i onih koji dolaze iz opština Sjevernog regiona, odnosno iz Rožaja (22%), Berana (8,2%), Bijelog Polja (7,3%), Plava (6%) i sl. Od ukupnog broja doseljenih u Ulcinj u 2018. godini, nešto preko 11% je došlo iz Podgorice.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Ulcinj je u 2018. godini iznosio 1101, što je za 20,8% više u odnosu na 2011. godinu. Povećan broj privrednih subjekata se može prvenstveno objasniti dobrim položajem (granična opština sa Albanijom) i rastom sektora turizma u posmatranom periodu.

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini u Ulcinju iznosio je 101, što predstavlja 6,6% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je udvostručen, a učešće u ukupnom broju na nivou Crne Gore povećano sa 3,4% na 6,6%.

Pored velikog turističkih potencijala, opština Ulcinj raspolaže i brojnim potencijalima u oblasti poljoprivrede, hortikulture, stočarstva i ribarstva. Upravo ove oblasti su prepoznate i lokalnim strateškim razvojnim dokumentom. Treba dodati i činjenicu da Ulcinj kao granična opština ima potencijal i za sektor trgovine. Prema indeksu konkurentnosti opština⁷, opština Ulcinj zauzimala je 10. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Ulcinju iznosio je 99,4, što znači da je bio skoro na nivou prosjeka Crne Gore. Međutim, u poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazivao je lošiji rezultat, odnosno pad vrijednosti od 4,49 poena. Odnosno, opština je bilježila pad za jednu poziciju na rang listi

⁶ U analizu su korišćeni podaci iz više izvora: **MONSTAT** je izvor za: procjenu broja stanovnika, migracioni saldo opštine, broj privrednih subjekata, broj poljoprivrednih osiguranika, broj zaposlenih, broj penzionera (za 2011.), neto zarada; **Zavod za zapošljavanje** je izvor za: broj nezaposlenih, strukturu nezaposlenih, broj novoprijavljenih nezaposlenih bez radnog staža, broj visokoškolača koji su obuhvaćeni Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem, broj nezaposlenih koji su obuhvaćeni aktivnim mjerama zapošljavanja, broj slobodnih radnih mjesta, strukturu slobodnih radnih mjesta; **Ministarstvo rada i socijalnog staranja** je izvor za broj korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice; **Ministarstvo ekonomije** je izvor za indeks konkurentnosti i indeks razvijenosti; **Fond penzijskog i invalidskog siguranja** je izvor za broj penzionera u 2018. godini.

⁷ Indeks konkurentnosti predstavlja trogodišnji prosjek pokazatelja poslovnog okruženja i poslovnog sektora, koji se izračunava na osnovu analize kvalitativnih i kvantitativnih podataka na nivou jedinice lokalne samouprave. Indeks konkurentnosti dakle predstavlja kompozitni pokazatelj dobijen na osnovu 125 indikatora i to: 96 statističkih i 29 anketnih, strukturiranih u osam skupova (podfaktora), koje formiraju dva faktora konkurentnosti: poslovno okruženje i poslovni sektor. U ukupnoj strukturi indeksa konkurentnosti, poslovno okruženje predstavlja dominantan faktor sa ponderom 0,844, dok kvalitet poslovnog sektora ima manji uticaj sa ponderom 0,166.

opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština⁸, u periodu 2016-2018. u Ulcinju je ovaj pokazatelj bio na nivou od 83,31, dakle još uvijek dosta ispod prosjeka Crne Gore, ali bolje u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 76,95 (Crna Gora =100).

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora (detaljnije metodološko objašnjenje nalazi se u prethodnom odeljku ovog izvještaja), opština Ulcinj je u 2011. godini bila na 7. mjestu, dok je u 2018. godini pogoršala poziciju i bil na 8. mjestu. Po ovom indeksu, opština Ulcinj je najgore pozicionirana opština Primorskog regiona. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Ulcinj je pogoršao tu vrijednost sa 9,0 na 8,1 (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju).

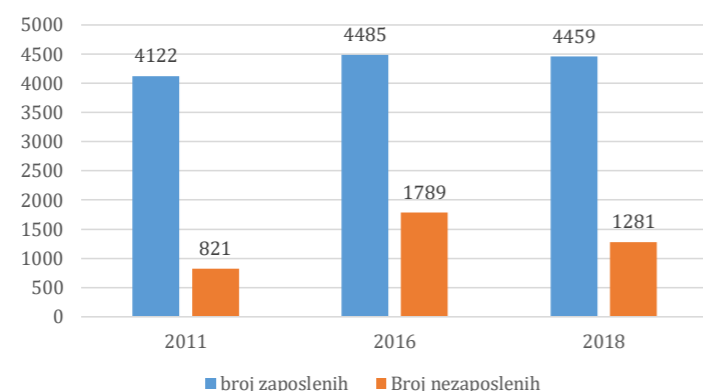
Ukupan broj registrovanih zaposlenih je u Ulcinju povećan u periodu 2011-2018. za 8,2%, odnosno za 363 lica. Opština Ulcinj zapošljava 8,3% radne snage zaposlene u Primorskom regionu, odnosno 2,3% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,22. U odnosu na Crnu Goru, ovaj indikator je dosta niži (na nivou Crne Gore iznosi 0,31).

Tokom perioda 2011-2018. broj registrovanih zaposlenih u odnosu na broj penzionera je bio je povoljniji od prosjeka Crne Gore, mada je taj odnos pogoršan u periodu 2011-2018. U 2011. godini je iznosio 1,48, u 2016. godini je bio 1,49, da bi u 2018. on pao na nivo od 1,43.

U 2018. godini ukupno 892 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što je predstavljalo 9,7% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima u Crnoj Gori. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016. godine, u 2018. ono je bilo smanjeno za 13,6%.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Ulcinj porasla je sa 375 EUR u 2011. na 430 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 14,7%, a u realnim izrazima zarada je ostala skoro nepromijenjena. Prosječna neto zarada u Ulcinju predstavljala je 84,1% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita bila je 94,7 EUR u 2018. godini što je bio nominalni rast od čak 22,0% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Do tog rasta je došlo prije svega zbog rasta zaposlenosti. Ipak, platni fond per capita opštine Ulcinj predstavlja 60,6% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Ulcinj

Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

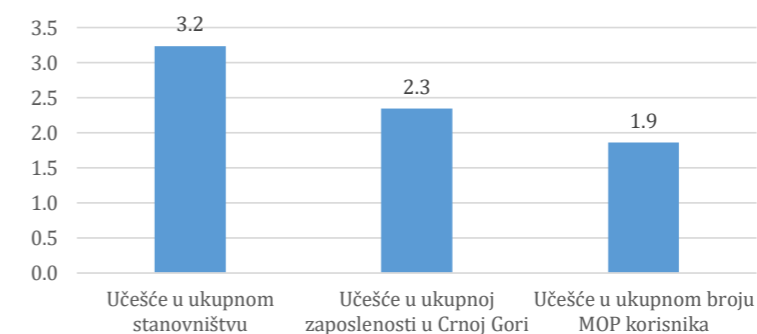
⁸ Indeks razvijenosti predstavlja trogodišnje prosječno ponderisano odstupanje standardizovanih vrijednosti osnovnih pokazatelja od nacionalnog prosjeka. Pokazatelji koji ulaze u sastav indeksa razvijenosti izračunati su na osnovu podataka u periodu od tri godine koje prethode postupku ocjenjivanja i to su: stopa nezaposlenosti, dohodak JLS per capita, budžetski prihodi JLS (sopstveni zakonom ustupljeni) per capita, stopa rasta stanovništva i stopa obrazovanja stanovništva na nivou JLS

Broj registrovanih nezaposlenih u opštini Ulcinj bilježi rast u periodu 2011-2018 za čak 56%. Ipak, barem djelimično razlog velikog rasta nezaposlenosti ipak treba tražiti u činjenici da je izmjenama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti u 2016. godini majkama sa troje i više djece omogućio pravo na doživotnu naknadu, tako da se veliki broj žena registrovao kao nezaposlene kako bi iskoristile omogućeno pravo. Tako je u 2016. godini broj nezaposlenih bio za čak 118% veći u odnosu na 2011. godinu u opštini Ulcinj. U 2018. godini je broj nezaposlenih u odnosu na 2016. godinu smanjen za 28,4%. U 2018. registrovana nezaposlenost je činila 6,35% ukupnog stanovništva opštine, što je niže u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Ulcinj smanjeno je sa 52,7% u 2011. na svega 36,8% u 2018. godini. Sa druge strane, značajno je povećano učešće visokokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti (sa 18,8% u 2011. na 28,2% u 2018. godini). Takođe, niskokvalifikovane osobe bilježe rast učešća (sa 28,5% na 35%). Ovo ukazuje na to da je do smanjenja nezaposlenosti nastalo uglavnom usljed rastuće tražnje za srednjekvalifikovanim radnom snagom, ali da trenutno lokalno tržište rada ne podržava tražnju za postojećim profilima visokokvalifikovanih osoba. S druge strane, niskokvalifikovane osobe suočavaju se sa problemom zapošljivosti zbog nedostatka stručnih kvalifikacija.

Dugoročno nezaposlene osobe činile su 48,3% ukupne nezaposlenosti (2018. godina). Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti je iznosilo 57,6%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti bilo 55,6%. Od ukupnog broja nezaposlenih, 32,5% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je 26,1% nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Oko 28% nezaposlenih je bez radnog staža.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja nezaposlenih, 3,8% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 3,2%, ali je i dalje relativno nizak u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori. Takođe treba imati u vidu da je apsolutni broj nezaposlenih koji je bio uključen u neku od aktivnih mjera zapošljavanja smanjen je sa 57 na 49 u uporednom periodu, a rast relativnog obuhvata aktivnim mjerama se duguje većem smanjenju broja nezaposlenih u periodu 2016-2018.

Ukupno 122 visokoškolca je bilo obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Ulcinj. U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolca obuhvaćenih Programom iznosio je 0,61%. Od ukupnog broja, 52,5% je bilo uključeno u program u javnom sektoru, dok je ostatak radio u privatnom sektoru. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio veći za 22 lica, odnosno 22%.

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 966 radnih mjesta je bilo oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima je bila najviša kod niskokvalifikovanih i srednjekvalifikovanih radnika⁹ (43,6% i 42,2% od ukupnog broja, respektivno). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do pada oglašanih slobodnih radnih mjesta za niskokvalifikovanim i srednjekvalifikovanim radnicima (14,2% i 27,9% respektivno), dok je blago porasla za visokokvalifikovanim radnicima za 1,5%. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće imaju usluge smještaja i ishrane (55,7%), dok je sektor obrazovanja drugi najzastupljeniji u strukturi slobodnih radnih mjesta (12,2%). U odnosu na 2018. u 2011. godini su preovladavala slobodna radna mjesta u realnom sektoru. Naime, u 2011. godini u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće su imale usluge smještaja i ishrane (34,2%), trgovina (26,3%), dok je rudarstvo činilo 6,6% i prerađivačka industrija 5,7%. Promjena strukture slobodnih radnih mjesta u posmatranom periodu ukazuje na nepovoljna kretanja na lokalnom tržištu rada.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su zanimanja u djelatnostima ugostiteljstva i turizma, trgovci, mehaničari i mašinisti i građevinari. Dodatno, među licima sa visokom stručnom spremom najdeficitarnija zanimanja su ekonomisti i turistički i hotelijerski menadžeri.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE - MOP

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Ulcinju iznosio 781, što je činilo 3,9% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini je bio manji i iznosio 578 ili 2,9% ukupnog stanovništva. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na nižem nivou.

Politike zapošljavanja i sveukupne politike lokalne uprave u opštini Ulcinj bi trebale biti usmjerene na najosjetljivije grupe na tržištu rada. Prethodna analiza je pokazala da se radi prvenstveno o visokoškolicima, čiji broj je među registrovanim nezaposlenim osobama u posmatranom periodu dvostruko veći. Takođe, kao osjetljiva grupa se izdvajaju žene, koje participiraju sa značajnim učešćem kako u ukupnoj nezaposlenosti, tako i u dugoročnoj nezaposlenosti.

⁹ Pod niskokvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim I i II stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija; Pod srednjekvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim III, IV i V stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija; Pod visokokvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim VI, VII, VII2 i VIII stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija.

5.24. ŽABLJAK: ANALIZA TRŽIŠTA RADA

DEMOGRAFSKA SLIKA I EKONOMIJA¹⁰

Opština Žabljak pripada Sjevernom regionu Crne Gore. Broj stanovnika ove opštine se u periodu 2011-2018 smanjio sa 3569 na 3158, odnosno za 11,5%. Ukupna populacija opštine čini 0,5% ukupne populacije u Crnoj Gori, odnosno 1,9% populacije Sjevernog regiona.

Slično većini opština Sjevernog regiona, opština Žabljak bilježi negativne demografske trendove kako po pitanju prirodnog priraštaja, tako i po pitanju migracija. Samo po osnovu negativnog prirodnog priraštaja, populacija opštine Žabljak se u 2018. godini smanjila za približno 1,1%, dok se po osnovu negativnog migracionog salda u istoj godini ukupna populacija smanjila za 1,36%, što ukazuje na ozbiljne demografske probleme ove opštine koja je bogata različitim ekonomskim potencijalima. Negativan migracioni saldo se gotovo utrostručio od 2011. godine.

Kad su u pitanju unutrašnje migracije, stanovništvo se iz Žabljaka uglavnom seli u Podgoricu (52,8%) i zbog geografske blizine u Nikšić (15,8%). Sa druge strane, u Žabljak je najviše doseljenih iz Podgorice (34,7% svih doseljenih), zatim iz Budve (nešto preko 15%), a slijede doseljenja iz najbližih opština Pljevalja i Nikšića (sa oko 10%). Negativni demografski trendovi posljednjih godina su se snažno odrazili na broj djece u osnovnim školama. Ovaj broj se u periodu 2011-2018 smanjio za 13,1%.

Ukupan broj privrednih subjekata u opštini Žabljak je u 2018. godini iznosio 144, što je za čak 42,5% više u odnosu na 2011. godinu. Činjenica da se stanovništvo odseljava može ukazivati i na lošu ekonomsku situaciju i loše performanse tržišta rada, kao i neiskorišćenost privrednih potencijala.

Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih osiguranika u 2018. godini na Žabljaku bio je 30, što predstavlja 1,96% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika je smanjen za 9,1% u 2018. godini.

Opština Žabljak raspolaže značajnim prirodnim resursima za razvoj turizma, drvoprerade i poljoprivredne proizvodnje, kao i potencijalima za razvoj organske poljoprivredne proizvodnje. Upravo te oblasti su i identifikovane kao najznačajnije u strateškom razvojnom dokumentu ove opštine. Nacionalni park, šume, mineralne sirovine predstavljaju resurse koji zahtijevaju znatno efikasiju valorizaciju.

Prema indeksu konkurentnosti opština¹¹, opština Žabljak je zauzimala 8. mjesto od 21 opštine u periodu 2012-2014. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Žabljaku iznosi 104,1, što znači da je iznad prosjeka Crne Gore. Međutim, u poređenju sa prethodnim mjerenjem (2009-2011) ovaj indikator pokazuje lošiji rezultat, odnosno pad vrijednosti od 24,95. Odnosno, opština je bilježila pad

¹⁰ U analizu su korišćeni podaci iz više izvora: **MONSTAT** je izvor za: procjenu broja stanovnika, migracioni saldo opštine, broj privrednih subjekata, broj poljoprivrednih osiguranika, broj zaposlenih, broj penzionera (za 2011.), neto zarada; **Zavod za zapošljavanje** je izvor za: broj nezaposlenih, strukturu nezaposlenih, broj novoprijavljenih nezaposlenih bez radnog staža, broj visokoškolača koji su obuhvaćeni Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem, broj nezaposlenih koji su obuhvaćeni aktivnim mjerama zapošljavanja, broj slobodnih radnih mjesta, strukturu slobodnih radnih mjesta; **Ministarstvo rada i socijalnog staranja** je izvor za broj korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice; **Ministarstvo ekonomije** je izvor za indeks konkurentnosti i indeks razvijenosti; **Fond penzijskog i invalidskog siguranja** je izvor za broj penzionera u 2018. godini.

¹¹ **Indeks konkurentnosti** predstavlja trogodišnji prosjek pokazatelja poslovnog okruženja i poslovnog sektora, koji se izračunava na osnovu analize kvalitativnih i kvantitativnih podataka na nivou jedinice lokalne samouprave. Indeks konkurentnosti dakle predstavlja kompozitni pokazatelj dobijen na osnovu 125 indikatora i to: 96 statističkih i 29 anketnih, strukturiranih u osam skupova (podfaktora), koje formiraju dva faktora konkurentnosti: poslovno okruženje i poslovni sektor. U ukupnoj strukturi indeksa konkurentnosti, poslovno okruženje predstavlja dominantan faktor sa ponderom 0,844, dok kvalitet poslovnog sektora ima manji uticaj sa ponderom 0,166.

za tri pozicije na rang listi opština. Kad je riječ o indikatoru – indeksu razvijenosti opština¹², u periodu 2016-2018. u Žabljaku je ovaj pokazatelj bio na nivou od 89,89, što je više u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 77,05 (Crna Gora =100). Prema ovim i drugim indikatorima, opština Žabljak je najprosperitetnija opština u okviru Sjevernog regiona.

STANJE NA TRŽIŠTU RADA

Prema kompozitnom indikatoru stanja na tržištu rada, konstruisanom specifično za potrebe ove analize na osnovu deset pojedinačnih indikatora, opština Žabljak je u 2011. godini bila na 11. mjestu, da bi u 2018. godini bitno popravila svoju poziciju i našla se na 7 mjestu. Po ovom indeksu, opština Žabljak ima najpovoljnije stanje na tržištu rada od svih opština Sjevernog regiona. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Žabljak je značajno popravio tu vrijednost sa 12,2 na 8,0 (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju). Ovi rezultati sugeriraju da se relativna situacija na tržištu rada (u odnosu na druge opštine u Crnoj Gori) u opštini Žabljak mjerena kompozitnim indikatorom bitno popravila. Zapravo, ovo poboljšanje relativne pozicije Žabljaka između 2011. i 2018. godine bilo je najveće u poređenju sa svim drugim opštinama u Crnoj Gori.

Ukupan broj registrovanih zaposlenih na Žabljaku povećan je u periodu 2011-2018. za 8,8%, odnosno za 59 lica. Opština Žabljak zapošljava 2,7% radne snage zaposlene u Sjevernom regionu, odnosno 0,38% ukupne zaposlenosti u Crnoj Gori. Odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,23, što je manje u odnosu na prosjek Crne Gore (0,31), ali najviše u Sjevernom regionu.

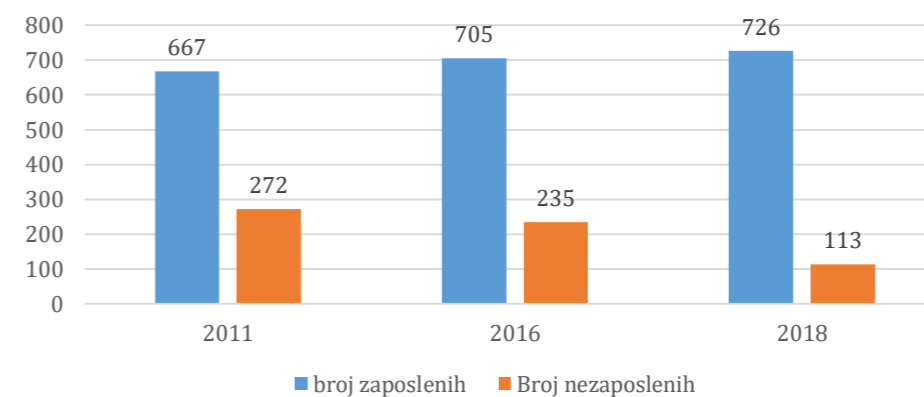
Prema procjenama lokalnog tima, nizak procenat (1-5% ukupne zaposlenosti rezidenata opštine Žabljak) čine osobe koje putuju i imaju posao u drugoj opštini (pre svega u Pljevljima). S druge strane, evidentne su dnevne migracije lica iz susjednih opština zaposlenih na Žabljaku (iz Pljevalja, Nikšića i Šavnika), a koje su izraženije u periodu sezone. Uzimajući u obzir nizak procenat zaposlenih koji svakodnevno putuju i rade u drugim opštinama, postoji prostor za promovisanje poslova koji podrazumijevaju dnevno migriranje radne snage između opština, naročito među mladima. Međutim, jedno od ograničenja može predstavljati udaljenost Žabljaka od drugih opština. Prosječna dužina komutiranja zaposlenih koji putuju u druge opštine je od 45 do 50 minuta u oba pravca, dok je prosječna dužina komutiranja zaposlenih koji dolaze iz drugih opština u Žabljak od 60 do 75 minuta. Sa druge strane, oko petina zaposlenih putuje svakodnevno u okviru opštine, koji u prosjeku putuju od 20 do 25 minuta.

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera u posmatranom periodu 2011-2018. godine ukazuje na blago poboljšanje stanja na lokalnom tržištu rada. U 2011. godini ovaj pokazatelj je iznosio 1,01, dok je u 2018. ovaj pokazatelj bio nešto veći i iznosio 1,03. Međutim, u odnosu na 2016. godinu u 2018. je odnos između broja penzionera i broja registrovanih zaposlenih je pogoršan. U analiziranom periodu indikator je smanjen sa 1,09 koliko je iznosio 2016. na 1,03 u 2018. godini.

U posmatranom periodu neto prosječna zarada u opštini Žabljak porasla je sa 435 EUR u 2011. na 506 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 16,3%. Međutim, prosječna neto zarada je porasla za 3,5% u relanim izrazima. Prosječna neto zarada u Žabljaku je predstavljala 99,0% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita bila je 112,8 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od 38,7% u 2018. u odnosu na 2011. godinu. Platni fond per capita opštine Žabljak predstavljao je 72,2% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR.

¹² *Indeks razvijenosti* predstavlja trogodišnje prosječno ponderisano odstupanje standardizovanih vrijednosti osnovnih pokazatelja od nacionalnog prosjeka. Pokazatelji koji ulaze u sastav indeksa razvijenosti izračunati su na osnovu podataka u periodu od tri godine koje prethode postupku ocjenjivanja i to su: stopa nezaposlenosti, dohodak JLS per capita, budžetski prihodi JLS (sopstveni zakonom ustupljeni) per capita, stopa rasta stanovništva i stopa obrazovanja stanovništva na nivou JLS

Grafik 1: Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštini Žabljak

Izvor: MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore

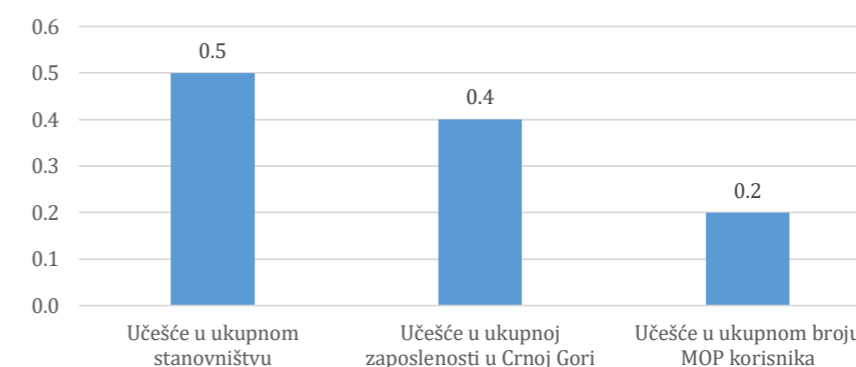
Žabljak je jedna od rijetkih opština Sjevernog regiona u kojoj se broj nezaposlenih kontinuirano smanjuje. Tako je broj nezaposlenih u 2018. godini bio za čak 58,5% niži u odnosu na 2011. godinu. Pored otvaranja novih radnih mjesta, to je u izvjesnoj mjeri i posljedica odseljavanja stanovništva, ali moguće i dobro targetiranih aktivnih mjera zapošljavanja. U 2018. nezaposlenost je činila 3,6% ukupnog stanovništva, što je značajno niže u odnosu na prosjek na nivou Crne Gore (6,65%).

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih među njima je najviše srednjekvalifikovanih osoba. Ipak, učešće ovih osoba u ukupnom broju nezaposlenih opštine Žabljak smanjeno je sa 76,4% u 2011. na 57,5% u 2018. godini. Sa druge strane, povećano je učešće visokokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti (sa 9,5% u 2011. na čak 30,9% u 2018. godini). Ovo ukazuje na to da je do smanjenja nezaposlenosti došlo uglavnom usljed potrebe za srednjekvalifikovanom radnom snagom u oblasti turizma, dok još uvijek nijesu stvoreni uslovi za stabilnu tražnju za visokoškolicima (s obzirom na to da se ne samo učešće već i apsolutni broj nezaposlenih visokoškolaca povećao).

Dugoročno nezaposlene osobe su činile 54% ukupne registrovane nezaposlenosti (2018. godina).

Učešće žena u ukupnoj nezaposlenosti iznosilo je 45,1%, dok je njihovo učešće u dugoročnoj nezaposlenosti bilo 47,5%. Od ukupnog broja nezaposlenih, 27,4% su bile osobe starosti do 30 godina, dok je 35,4% nezaposlenih osoba bilo starije od 50 godina. Oko 23% nezaposlenih je bez radnog staža. Većina strukturnih obilježja nezaposlenosti znatno je povoljnija u odnosu na ostale opštine Sjevernog regiona, posebno u pogledu relativno niskih stopa dugoročne nezaposlenosti i nezaposlenosti žena.

Grafik 2: Odabrani indikatori za opštinu u odnosu na Crnu Goru (2018. godina)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore

Od ukupnog broja registrovanih nezaposlenih, 37,2% je bilo uključeno u neku od aktivnih mjera zapošljavanja u 2018. godini. Obuhvat mjerama zapošljavanja pokazuje trend rasta, s obzirom na to da je u 2016. godini ovaj pokazatelj iznosio 9,4% u poređenju sa 2018. Broj nezaposlenih koji je uključen u neku od aktivnih mjera zapošljavanja je porastao sa 22 na 42 u uporednom periodu.

Međutim, značajno velika razlika u učešću nezaposlenih koji su obuhvaćeni mjerama zapošljavanja u ukupnom broju nezaposlenih se duguje i značajnom padu broja registrovane nezaposlenosti.

U 2018. godini ukupno 89 lica je bilo uključeno u sezonsko zapošljavanje što predstavlja 1,0% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima. U odnosu na sezonsko zapošljavanje 2016, u 2018. je isto smanjeno za 24,6%.

Ukupno 13 visokoškolaca bilo je obuhvaćeno Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2018. godini u opštini Žabljak. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom je bio manji za 4 lica, odnosno 23,5%. Na 100 stanovnika, broj visokoškolaca u Programu u 2018. godini iznosio je 0,41, što je nešto ispod prosjeka na nivou Crne Gore (0,49). Od ukupnog broja, 61,5% je bilo uključeno u Program u privatnom sektoru, dok je ostatak radio u javnom sektoru, što predstavlja dobru srazmeru. Veće učešće visokoškolaca u privatnom sektoru je prisutno još samo u dvije opštine Sjevernog regiona (Pljevljima i Bijelom Polju).

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 378 radnih mjesta bilo je oglašeno u 2018. godini. Potražnja za radnicima bila je najviša kod srednjekvalifikovanih radnika¹³ (46,6% od ukupnog broja). Najmanja potražnja je prisutna kod visokokvalifikovanih radnika (15,6%). Međutim, u odnosu na 2016. došlo je do rasta oglašanih slobodnih radnih mjesta za 47,7%, pri čemu se struktura slobodnih radnih mjesta u posmatranom periodu sa stanovišta nivoa obrazovanja nije bitnije mijenjala. Posmatrano po djelatnostima, u strukturi oglašanih radnih mjesta najveće učešće imaju radna mjesta u oblasti usluga smještaja i ishrane (40%), zatim u poslovanju nekretninama, obrazovanju i građevinarstvu. U odnosu na 2011. godinu, slobodna radna mjesta u oblasti usluga smještaja i ishrane su bila dominantna (29%), ali se petina odnosila na prerađivačku industriju koja je u 2018. bila na nivou od 6,3% ukupnog broja oglašanih slobodnih radnih mjesta.

DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada pratimo kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciju zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitarnija zanimanja su bila zanimanja ugostiteljstva i turizma, konobari, ali i društveno – humanistička zanimanja i ekonomisti.

KORISNICI SOCIJALNE ZAŠTITE - MOP

Ukupan broj korisnika MOP-a je u 2011. godini u Žabljaku iznosio 195, što je činilo 5,5% ukupnog stanovništva opštine. Ovaj broj je u 2018. godini je bio dosta manji i iznosio je 56 ili 1,8% ukupnog stanovništva. U odnosu na prosjek Crne Gore (5,0%), ovaj indikator je u 2018. godini bio na značajno nižem nivou. Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja socijalnog kartona kojim je "pročišćena" baza korisnika.

U prethodnom periodu lokalno tržište rada opštine Žabljak bilježi povoljna kretanja. U posmatranom period od 2011-2018. broj zaposlenih je porastao, dok je broj nezaposlenih smanjen. Opština Žabljak bi trebala buduće napore usmjeriti na dalju valorizaciju svojih bogatih potencijala, kako bi se nastavio trend smanjenja nezaposlenosti, ali i kako bi se zaustavio stalni odliv stanovništva. To prvenstveno podrazumijeva stvaranje prilika za visokoobrazovane.

¹³ Pod srednjekvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim III, IV i V stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija; Pod visokokvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim VI, VII, VII2 i VIII stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija.

6. ZAKLJUČAK

Ova analiza lokalnih tržišta rada može se posmatrati i koristiti na više načina. Prvo, ona sadrži korisne informacije i ukazuje na potencijal statističkih i administrativnih podataka koji već stoje na raspolaganju akterima lokalne javne politike. Impresivna lista indikatora koje smo prikupili u saradnji sa lokalnim stejkholderima to potvrđuje. S druge strane, postojanje gepova i nepouzdanosti u raspoloživim podacima ukazuje na potrebu njihovog preispitivanja i daljeg unapređivanja njihove pouzdanosti. Ipak, bolje je razmatrati opcije za lokalnu politiku i strategiju zapošljavanja kritički koristeći široku bazu informacija i podataka, nego zasnivati strateško planiranje politike na utiscima i predubedenjima. Jednostavni metodološki instrumenti koje smo kreirali za praćenje postignuća na tržištu rada prije su zamišljeni kao putokaz za njihovo lokalnu kreativno dopunjavanje i nadograđivanje, nego kao gotova rješenja. To je pravi put ka lokalnoj održivosti metodologije koju smo izgradili. Uvijek treba imati u vidu da je krajnja svrha naše analize puno korišćenje njenih rezultata u razvoju lokalnih partnerstava, kreiranju lokalnih aktivnih mjera i na tržištu rada i stvaranju potencijala za brži ukupan socio-ekonomski razvoj opština Crne Gore.

Kao postskriptum, napomenuli bismo da se između pripreme radne i finalne verzije ovog izvještaja Crna Gora suočila i uspješno izborila sa prvim talasom epidemije Covid-19. Ipak, opšta je saglasnost da će se globalne posljedice epidemije u ekonomskoj sferi, čak i da ne bude njenih novih talasa, osjećati još dosta dugo. To posebno važi za Crnu Goru, pre svega zbog velikog udjela turizma i povezanih djelatnosti u kreiranju BDP-a, ali i zbog visokog zatečenog nivoa javne potrošnje. U novim okolnostima doći će do preispitivanja postojećeg modela rasta i razvoja na svim nivoima, uključujući i lokalne. Lokalna tržišta rada prolaziće u jednom dužem periodu kroz nova velika iskušenja. Nadamo se da će analize koje smo obavili i instrumenti praćenja koje smo razvili doprinijeti strateškom promišljanju tih novih izazova.

**THE CONTENTS OF THIS REPORT ARE THE SOLE RESPONSIBILITY
OF ARCHIDATA SRL AND ITS CONSORTIUM PARTNER
AND CAN IN NO WAY BE TAKEN TO REFLECT THE VIEWS
OF THE EUROPEAN UNION.**